

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ήταν προδότης ο Μάμαντης;

Τα πικνίντγια στη Νιάουστα

-Τα Καμμένα-. Αριστερά το βιβλιοπωλείο Μαρνέρη

Αφιέρωμα στον Κωστή Παλαμά

Τα ροδάκινα και τα προβλήματά τους

Μεγαλέξανδρος

Η Ιφιγένεια στη χώρα των Ταύρων

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

**Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον
τῶν συνδρομητῶν τῆς**

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ**
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ**

**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ**

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟ ΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 καὶ 22.575

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ-

ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1993
Έτος 17ο — Τόμος Η — Τεύχος 63

ΙΔΡΥΤΑΙ:
Σύλλογος Αποφοίτων - Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Βιον. Σολωμού 3. Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
-Το Καμμένα- με το βιβλιοπωλείο Μαρνέρη

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνα 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Αγαπητοί φίλοι της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ,

Ελπίζουμε το καινούριο τεύχος του περιοδικού μας να σας κρατήσει ευχάριστη συντροφιά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Όπως πάντα τα ιστορικά μας και λαογραφικά θέματα που πιστεύουμε ότι παρουσιάζουν πολύ ενδιαφέρον.

Οι αναμνήσεις από τα περασμένα με μία αναδρομή στο πρώτο βιβλιοπωλείο της Νάουσας του αείμνηστου Βασίλη Μαρνέρη από την γλαφρή πένα του Άγγελου Βαλαδώρου θα μας γυρίσουν τους περισσότερους στα μικρά και στα μαθητικά μας χρόνια.

Με γεωργικά θέματα, παρουσίαση θεατρικών παραστάσεων από Ναουσαίους σκηνοθέτες και ένα αφιέρωμα στον Κωστή Παλαμά, που φέτος συμπληρώθηκαν πενήντα χρόνια από το θάνατό του πιστεύουμε ότι δίνουμε μία ΝΙΑΟΥΣΤΑ αντίξια των προσδοκιών σας.

Πάντα μαζί με την αγάπη σας, περιμένουμε και τις συνεργασίες σας.

Καλό καλοκαίρι.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά

ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Αναστάσιος Καμπίτου	57
ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΙΟΝΙΔΗ: Ποιός οικισμός βρισκόταν στη θέση του Κοπανού;	59
ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Ήταν προδότης ο Μάμαντης;	65
ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΔΗ: Μακεδονικός Αγώνας - Ο θάνατος του Παύλου Μελά-	67
ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗ: Τα παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία	72
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Τότι κι τώρα -Τα πιχίντγια στη Νιάουστα-	73
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Η παλιά Νάουσα και το πρώτο βιβλιοπωλείο	77

Λογοτεχνικά

ΔΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Αφιέρωμα, Κωστής Παλαμός 80

Σύγχρονα θέματα — Επιστημονικά

ΓΙΑΝΝΗ ΒΥΘΟΥΛΑΚΑ: Η Γυναίκα στον Κινηματογράφο	89
ΜΕΥΘΕΡΗ ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ: Αντικαπινακτική Εκστρατεία	92

Γεωργικά

ΑΡΓΥΡΗ ΓΚΟΥΝΤΑΡΑ: Τα ροδάκινα και τα προβλήματά τους 94

Διάφορα — Δραστηριότητες

Σ.Ε.: Η γιορτή του Ολοκαυτώματος	96
ΚΩΣΤΑ ΚΟΛΛΑ: -Μεγαλέξανδρος-	97
Σ.Ε.: Η Ιφιγένεια στην χώρα των Ταύρων	99
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗ: Εκδόσεις — Πολιτιστικές εκδηλώσεις	102

Διακίνηση περιοδικών
Εμβάσματα - συνδρομές
Λογιστικό Γραφείο
Βαγγελίτσας Δεληχρήστου
Παναγούλη 14. Τηλ. (0332) 25.278
(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή τεύχους	500
Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	2.000
Δήμοι - Κοινότητες - Συν)σμοί	4.000
Εξωτερικού δολλάρια	40

Ένας χρόνος πέρασε

Στις 24 Απριλίου συμπληρώθηκε ένας χρόνος από το θάνατο του Οδυσσέα Ντινόπουλου. Έφυγε ο αγαπητός μας πρόεδρος αφήνοντας πίσω του ένα δυσαναπλήρωτο κενό.

Στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», που είναι έμπνευση και καρπός δικός του, έδωσε όλο το είναι του.

Εμείς οι συνεργάτες του πατώντας στα χνάρια του Οδυσσέα προσπαθούμε να συνεχίσουμε την έκδοση της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ». Πιστεύουμε ότι η φυχή του, αν μπορεί να δει από ψηλά, θα αγάλλεται βλέποντας ότι δεν προδώσαμε τον αγώνα που εκείνος άρχισε και ότι το περιοδικό εξακολουθεί να βγαίνει.

Το τεύχος αυτό ας είναι ένα ελάχιστο μνημόσυνο στη μνήμη του.

Η Συντακτική Επιτροπή

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ Οι μέλισσες: Θυσία για την επικονίαση των δένδρων

Τα είπαμε και τα γράφαμε πολλές φορές. Προσοχή στις μέλισσες. Αφήστε τες να πετάξουν στα άνθη των απωροφύτων δένδρων. Αφήστε τες να επικονιάσουν τα άνθη. Αφήστε τες να ζήσουν. Σαν ζωντανές υπάρξεις έχουν δικαίωμα να ζήσουν. Σαν μέλισσες έχουν δυο φορές

† Του Οδυσ. Ντινόπουλου

το δικαίωμα να ζήσουν διότι συντελούν στην επικονίαση των απωροφύτων δένδρων. (Μηλιές, αχλαδιές, κερασιές, αμυγδαλιές κ.λ.π.).

Τι κακό μας έκαναν; Αντί για ευχαριστώ φεκάσαμε τα δένδρα επάνω στην ανθοφορία. Να κερδίσουμε τί; Ποιούς επιβλαβείς και φθοροποιούς οργανισμούς σκοτώνουμε; την καρπώκαφα; Αυτή ρουχαλίζει και κοιμάται; ακόμα σαν προνύμφη κρυμμένη στις φλούδες και το γράφαμε κι άλλη φορά. Ο πρώτος φεκατμός για την καρπώκαφα μηλιάς της πρώτης γενιάς θα γίνει όταν τα

καρπύδια της ποικιλίας μηλιάς Στάρκιν μεγαλώσουν και αποκτήσουν τις διαστάσεις, το μέγεθος ενός φουντουκιού ή μικρού καρυδιού. Τότε φεκάσαμε μηλιές, αχλαδιές κ.λ.π.

Μήπως σκοτώνουμε τις σπλοκάμπες και οι ανθονόμοι μας είπαν την καλημέρα πριν ανθίσουν τα δένδρα. Αν ξεχάσουμε να φεκάσουμε προανθητικώς δεν υπάρχει λόγος να θυλάουμε το άχτι φεκάζοντας επάνω στην άνθηση. Και κάτι άλλο. Πόσα άνθη και καρπύδια θα καταστρέψουν αυτά τα έντομα. Πόσο τα εκατό; Πέντε, δέκα στα εκατό; Πόσα; Αστειό πράγμα. Εμείς μένομε ευχαριστημένοι να έχωμε ποσαστό καρπεδέσεως στις μηλιές πέντε στα εκατό. Φθάνει και περισσούει. Αυτά τα δυο έντομα έχουν μια γενεά. Είναι μουσαφίρηδες περαστικοί. Τρώνε το μερίδιό τους και μας αποζημιώνουν. Μας κάνουν ένα ελαφρό αραιώμα. Πράξη επιθυμητή.

Οι μέλισσες βγαίνουν από τις κυψέλες και επισκέπτονται τα άνθη.

Θέλουν να ζήσουν. Δεν ξέρουν αν θα γυρίσουν στις κυψέλες. Υπάρχουν οι παγίδες. Κάποιοι «εξυπνάκηδες» φεκάζουν επάνω στην ανθοφορία. Και οι εργάτριες μέλισσες ανύποπτες σκοτώνονται κατά χιλιάδες. Είναι το ευχαριστώ του δενδροκαλλιεργητή. Βλακεία με περικεφαλαία. Σκέφθηκαν όμως αυτοί οι κύριοι: τί κακό κάνουν; Σκέφθηκαν αυτοί οι κύριοι: ποιά θα ήταν η καρπώδεση, επομένως και η σοδειά χωρίς τις μέλισσες; Η απάντηση είναι απλή. Για τα περισσότερα φυτά και τα περισσότερα είδη δένδρων (μηλιές, κερασιές, αχλαδιές κ.λ.π.), θα ήταν μηδέν.

Αν οι δενδροκαλλιεργητές έχουν παραγωγή το χρωστάνε στους επικονιαστές, στις μέλισσες. Είναι γυναικιά πράγματα και χλισησιτωμένα. Δεν υπάρχει στον πλανήτη μας κανένας άλλος οργανισμός που να προσφέρει τόσα πολλά στον άνθρωπο (γονιμοποίηση των φυτών, μέλι, κερύ, βασιλικός πολτός) δίχως ανταλλάγματα για τις προσφερθείσες υπηρεσίες. Εμείς το ξεχνάμε.

Οι μέλισσες πετούν στα άνθη. Πάνε να σιγαυρέψουν την παραγωγή του δενδροκαλλιεργητή. Και αυτοί οι επισκέπτες δολοφονούνται. Γιατί;

Αυτοί οι «εξυπνάκηδες κύριοι» πρέπει να στιγματοσθούν δημόσια. Όποιοι κι αν είναι. Δεν είναι μόνο ο φόρος βλακείας που πληρώνουν για ένα άχρηστο φεκασιό. Δεν είναι μονάχα που δολοφονούν τις μέλισσες ύπουλα. Είναι κάτι άλλο πιο σοβαρό. Αν οι μελισσοτρόφοι όλοι μαζί συνεννοηθούν και αλλάξουν περριοχή; Τότε τί θα γίνει; Ποιός θα κλάψει περισσότερο;

• Αναδημοσίευση από την «Μελισσοκομική επιθεώρηση» Απριλίου 1980

Αναστάσιος Καμπίτου

Ο ΝΑΟΥΣΑΙΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ 18^{ου} αι.

ΕΤΕΡΟΝ ΣΑΠΦΙΚΟΝ

Ελλάς αύχει μή εκλύου πεσούσα.
Ει γαρ εν πτώσει σοφίας γόνιμος,
τίς ποτ' ὀρθωθείσα δ' ἔση σοφία;
Ἡ, γ' ἀμίμητος.

Ἡ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ελλάς, στάσου περήφανη, σ' ἀπελπισιά μη πέφτεις
γιατί σκλαβώθηκες. Αν είσαι στη σκλαβιά σου
πηγή σοφίας, ελεύθερη πόσο σοφή θε νά 'σαι;
Θά 'σαι η ἀμίμητη.

Ἡ ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Προς τον Πονιερώτατον, Σοφώτατον και Θεοπρόβλητον
ἄγιον Καρνανίας κ.κ. Θεόφιλον.
Της υμετέρας σοφωτάτης και θεοπροβλήτου πονιερωτήτος
Υποκλινέστατος ελάχιστος δούλος

Αναστάσιος Καμπίτου
ο εκ Νάουσας

Τα Σχολεία της Μακεδονίας κατά τον 18ο αιώνα γνώρισαν μια εντυπωσιακή άνθηση που σφειλόταν στους σοφούς δασκάλους που δίδασκαν σ' αυτά, αλλά και στη συνδρομή μερικών ιεραρχών οι οποίοι φρόντιζαν να σπουδάσουν όσοι νέοι είχαν τη σφραγίδα της θείας δωρεάς.

Ανάμεσα στους αρχιερείς ξεχωριστή θέση κατέχει ο Γιαννιώτης Θεόφιλος Παπαφίλης, επίσκοπος Καρνανίας (1749 - 1795) και ανάμεσα στους δασκάλους ο Ναουσαίος Αναστάσιος Καμπίτου, ο οποίος υπηρέτησε και ως Σχολάρχης στη Νάουσα, όταν διαδέχτηκε τον Αιμιλιόχιο Παρασκευά (1765-1775).

Οι δυο αυτοί άνδρες είχαν γνωρισθεί και είχαν αλληλοεκτιμηθεί. Σ' αυτό ασφαλώς θα είχε συντελέσει και η παραμονή του Επισκόπου Καρνανίας κάποτε (πριν από το 1788) για τρεις μήνες στη Νάου-

σα. Τότε είχε γνωρισθεί με την πνευματική και πολιτική ηγεσία της πόλης. Εκτός από τον «λογιώτατο δάσκαλο», όπως αποκαλεί σε κάποια επιστολή του 1788 τον Α-

Του Θωμά Γαβριλίδη

ναστάσιο Καμπίτη, είχε γνωρίσει και τους άρχοντες Αυξέντιο και Λούση και «τον προεστώτα της χώρας και επίτροπον Κυρ Σωτήρη».

Οι εκτίμηση, πραγματικά θαυμάσια, που έστρεψε ο Θεόφιλος για τον Αναστάσιο, φαίνεται προπάντων σε μια επιστολή του προς αυτόν (Ιανουάριος 1790) στην οποία, μαζί με την ανακοίνωση της απόφασής του να στείλει για ανώτερη μόρφωση στη Σχολή της Νάουσας το πνευματικό του τέκνο, τον Ιεροδιάκονο Μακάριο, πλέκει και το εγκώμιο της Σχολής της Νάουσας, την οποία

θεωρεί ανώτερη των Σχολών των άλλων πόλεων, γεγονός που τιμούσε θέβαια ιδιαίτερα και τους διδάσκοντες και τον Σχολάρχη της, τον Αναστάσιο Καμπίτου (ή Καμπίτη).

Γράφει λοιπόν ο Θεόφιλος μεταξύ των άλλων: «ένα είς και αυτός... δρέψηται: το δυνατόν των αιθαλών της μαθήσεως ρόδων... ταύτα γαρ και μόνα ανθέων τα κάλλιστα, καρπών τα χρησιμώτατα, ών μόνη η Νάουσα θρίβεται: επ' αισχύνη των πέριξ μειζόνων και λαμπροτέρων κατ' εκείνων πόλεων...».

(Για να δρέψει κι αυτός (ο Μακάριος ως μαθητής) όσο είναι δυνατό τα αιθαλή ρόδα της μάθησης... γιατί αυτά είναι και τα πιο ωραία από τα άνθη και από τους καρπούς οι πιο χρησιμότεροι, και απ' αυτά (τα ρόδα της μάθησης) μόνο η Νάουσα είναι γεμάτη, κι αν ντρέπονται οι γύρω πόλεις που είναι μεγαλύτερες και λαμπρότε-

ρες...)

Η εκτίμηση του Αναστάσιου Καμπίτη για τον Θεόφιλο μαρτυρείται περίτρανα από τα τρία επιγράμματα που συνέθεσε με την ευκαιρία της έκδοσης του συγγράμματός του «Ταμείον Ορθοδοξίας» (Βενετία 1780). Το πρώτο «δια στίχων ηρωαλεγειών», το δεύτερο «Ιαμβικό» και το τρίτο «Σαπφικό». Στο σημερινό μου σημείωμα παρουσιάζονται μόνο τα δύο. Το άλλο, το πρώτο στη σειρά, θα παρουσιαστεί σε προσεχές σημείωμα.

Για τη ζωή του Αναστάσιου Καμπίτη δεν ξέρουμε και πολλά πράγματα. Μερικοί τον διαφοροποιούν από κάποιον συνώνυμο διδάσκαλο στην Καστοριά, άλλοι οι περισσότεροι θεωρούν ότι πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Ο γράφων αποδέχεται τη δεύτερη άποψη.

Πατέρας του ήταν (πιθανώς) ο Καμπίτης Παπαφίλιππος ο συγγραφέας Ακολουθίας του Αγίου Θεοφάνους (πολιούχου της Νάουσας) και κάποιου επιγράμματος ή στιχουργημάτων για το έργο «Μαθηματική οδός» του διδασκάλου του Μπαλάνου. Η γυναίκα του ήταν αδερφή του Καστοριάς Χρυσάνθου. Δάσκαλοι του στάθηκαν ο Ιωαννίτης Καλλινίκος Μπάρκουσης (Κοζάνη), ο Ιωάννης Πέζαρος (Ραψάνη) και ο Αθανάσιος Πάριος (Θεσσαλονίκη).

Το 1790 ο Αναστάσιος Καμπίτης θρσκόταν ακήμη στη Νάουσα και

δίδασκε. Δεν είναι γνωστό πότε διαδέχτηκε στη Θεσσαλονίκη τον Ιωάνη Κόντο τον Σπαρμιώτη.

Ο Π. Αραβαντινός γράφει ότι ο Α. Καμπίτης υπέστη μαρτυρικό θάνατο στη Νάουσα το 1822, ενώ ο Χαρίσης Μεϊδάνης αναφέρει ότι ο Ναουσαίος διδάσκαλος πέθανε από φυσικό θάνατο στη Θεσσαλονίκη πριν από το 1820.

Ανάμεσα στους μαθητές του Αναστάσιου Καμπίτη στη Νάουσα ήταν και ο ιεροδιάκονος Χρυσάνθος από το Γραμματικό Εδέσσης, ο οποίος το 1799 εκλέχτηκε Μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης (1799-1811), έπειτα μετατέθηκε στις Σέρρες (1811 - 1824) και το 1824 εκλέχτηκε Οικουμενικός Πατριάρχης. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτός ο μαθητής του που διέπρεψε, υπήρξαν και άλλοι, μάρτυρες της μεγάλης του προσφοράς στην Εκπαίδευση των Ελλήνων στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Ο Αναστάσιος Καμπίτης εκτός από τη Νάουσα και τη Θεσσαλονίκη δίδαξε και στην Καστοριά, αλλά και στο Βουκουρέστι την ελληνική γλώσσα. Ήξερε αρχαία Ελληνικά και εβραϊκά και έγραφε πραγματεία κατά Λατίνων. Για άλλα έργα του δεν έχουμε πληροφορίες.

Ο Αναστάσιος Καμπίτης στάθηκε τελικά τυχερός, αλλά φυσικά πιο τυχεροί οι συμπατριώτες του Ναουσαίοι, γιατί σώθηκαν και τα

τρία επιγράμματα που έγραψε, όπως προαναφέρθηκε, ειδικά για την έκδοση του συγγράμματός του Θεοφίλου Παπαφίλη (1780). Χάρη στα τρία αυτά επιγράμματα τον γνωρίζουμε καλύτερα. Αποτελούν απτή απόδειξη της βαθιάς αρχαιομάθειάς του. Δεν ήξερε μόνο να μεταφράζει, αλλά και να γράφει και όχι μόνο σε πεζό, αλλά και σε ποιητικό ύφος. Ήταν άριστος γνήστης της ελεγείας, του ιαμβικού μέτρου (ιαμβικού τριμέτρου) και της σαπφικής στροφής. Και μόνο το επίγραμμά του «Έτερον Σαπφικό» αν έφτανε ως εμάς, θα ήταν αρκετό για να κερδίσει ο Αναστάσιος Καμπίτης την αγάπη και το θαυμασμό μας, γιατί φανερώνει την ακλόνητη πίστη του στην αναστάση της Ελλάδας. Με τέτοιους δασκάλους δεν είναι καθόλου παράξενο το πώς οι Ναουσαίοι αποφάσισαν στα 1822 να γίνουν ολοκαύτωμα για την ελευθερία. Σίγουρα η φυγή του αγνού πατριώτη, του δασκάλου Αναστάσιου Καμπίτη, θα αγγάλλεται δικαιωμένη κοντά στο δικαιοκρίτη Θεό, γιατί, όσο ζούσε, φρόντιζε, όσο μπορούσε, να θρέψει τις ψυχές των μαθητών του, αλλά και των άλλων συναθρώπων του με τη γνώση των θείων και ανθρωπίνων πραγμάτων, όπως φαίνεται από το επίγραμμά του «Έτερον Επίγραμμα ιαμβικό» με το οποίο συνιστά το σύγγραμμά του Θεοφίλου «Ταμείον ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ».

«ΕΤΕΡΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΙΑΜΒΙΚΟΝ»

Όσοις πόθος θείων τε ψυχὴν εκτρέφειν
ανθρωπίνων ἄμα τε γνῶσει πραγμάτων.
μόνην βίβλον τῆνδ' εἰλύσατε συντόνως
ταμείον οὖσαν ἰδμοσύνης ἀπάσης.

Αλήθεια, πόσο ἔνοχοι πρέπει να γίνωμεθα, όταν ἄμε το βίον και την πολιτεία μας, εμεῖς οἱ ελεύθεροι. Ἐλλήνες συνειδητοποιούμε ότι διαψεύδουμε συχνά τα ὄνειρα εκείνων των αγνῶν ἰδεολόγων δασκάλων του δουλωμένου Γένους μας...

Η ΑΠΟΔΟΣΗ

Όσοι να θρέψετε την ψυχή σας λοχαράτε
μαθαίνοντας για το Θεό μα και για τους ανθρώπους
πρόθυμα ν' αγκαλιάσετε το σύγγραμ' αυτό μόνο
γιατί 'ναι ἀλήθεια θησαυρός ολάκερης της γνώσης.

Βιβλιογραφία

1. Ορθόδοξος Ελλάς, Α. Δημητράκοπούλου, Λειψία 1872.
2. Σάβα Ν.Φ.
3. Ταμείον Ορθοδοξίας Θεοφίλου

Καμπανίας, Βενετία 1880.

4. Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Ε.Ι. Στουριαννάκη, έκδ. Σ.Α.Λ. Γ.Ν. Θεσ. 1976.
5. Ιστορία Επισκόπων Μακεδονίας: Θεόφιλος Παπαφίλης, Γ.Α. Στογιόγλου.

Ποιός οικισμός βρισκόταν στη θέση του Κοπανού; Η ΜΙΕΖΑ, ΤΟ ΚΙΤΙΟ ΚΑΙ Ο ΟΛΓΑΝΟΣ *

Αγαπητοί φίλες και φίλοι,

1. Είναι γνωστό ότι το χωριό Κοπανός όνομα που εμφανίζεται, παλαιότερα ή και τώρα εκτός από τον νομό της Ημαθίας, και στην Πελοπόννησο και στην επαρχία Δωδώνης των Ιωαννίνων με τους τύπους Κοπάνιτσα ('Ανω) ή Κοπανίτσα ή Κοπάνιτσα, Κοπάνη, Κόπανοι, Κοπανάκιον, 'Ανω - Κάτω Κόπανον κλπ., όπως υπάρχουν από το 1452 - 1453, και στην άλλοτε Γιουγκοσλαβία, στη σημερινή Δημοκρατία των Σκοπίων, οι κομιοπόλεις Κοπάνιτσα - Κοπανίτσα, Καμπανίτσα και Κοπάτσινοτλ (αν το όνομά τους διαβάζω σωστά στη λατινική τους προφορά), αποτέλεσε την έδρα της Κοινότητας του 'Ανω Κοπανού, που αναγνωρίστηκε με διάταγμα της 28.6.1918 (Φ.Ε.Κ. Α' 152/1918) και αποτελούνταν από τα χωριά 'Ανω και Κάτω Κοπανός. Το 1927, ο Κάτω Κοπανός αποτέλεσε την έδρα ξεχωριστής Κοινότητας με διάταγμα της 9.12.1927 (Φ.Ε.Κ. Α' 311/1927) και το 1953 μετονομάστηκε σε Χαρίεσσα (διάταγμα της 23.7.1953, Φ.Ε.Κ. Α' 195/1953).

Το ερώτημα όμως που γεννιέται είναι, πως λεγόταν το χωριό παλαιότερα και πιο συγκεκριμένα πότε εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι κάτοικοι του οικισμού και πως ονομαζόταν στα πρώτα χρόνια; Υπήρχε στα Βυζαντινά χρόνια ή και στα

Αρχαία χρόνια (Ρωμαϊκή και Μακεδονική εποχή) ή τέλος και στα προϊστορικά και αν ναι, πως ονομαζόταν τότε ή αλλιώς, ποιά πόλη ή κοινότητα ή αγροτικός οικισμός υπήρχε στη θέση του;

Πολυσύνθετο και δύσκολο ερώτημα, που δεν βρίσκει εύκολα την απάντησή του σ' όλες ή σε μερικές

Του Γιώργου Χ. Χιονίδη

πλευρές του. Θα προσπαθήσω να διερευνήσω το πρόβλημα με εργαλεία και γνώριμα στα γράφηκαν για την περιοχή και κατόρθωσα να συλλέξω - επεξεργασθώ στη διάρκεια της μελέτης της ιστορίας της Ημαθίας, από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και μέχρι σήμερα. Ελπίζω δε ότι τριάντα πέντε χρόνια που πέρασαν από την αρχή της επ'δειξής του ενδιαφέροντός μου για το παρελθόν του νομού μας, να μη σας οδηγήσουν στη σκέψη, ότι, συνεπώς, είμαι και εγώ ένας ξεχασμένος Μαθουσάλας ή και δαιμόσαυρος ως προς την ηλικία, γιατί μας αρκούν όσοι υπάρχουν και διευθύνουν ακόμη την Ελλάδα. Πάντως μια τέτοια δυσφήμισή μου θα με κάνει να χάσω την ψυχραιμία μου και να ανταποδώσω τη -δήθεν- φιλοφρόνηση χρησιμοποιώντας το όνομα του χωριού σας, αφού μεταφέρω τον τόνο του από τη λήγουσα στην προπαραλήγουσα!! Αυτό το ευπρόσπελο και το παλιό του πνεύματος και της γλώσσας σκόπιμα μπαίνουν εδώ, εμπόδιμα, ώστε να σας προδιαθέσω ευχάριστα, για να

ελπίζω, πως θα εντείνετε την προσοχή σας, προκειμένου να με παρακολουθήσετε στο δύσκολο ταξίδι του παρελθόντος, που ακολουθεί αμέσως...

2. Δεν γνωρίζω (σήμερα, τουλάχιστον), πότε αναφέρεται το χωριό σας με το τωρινό όνομά του.

Δεν ξέρω αν ονομαζόταν έτσι και στα Βυζαντινά χρόνια, αφού δεν σώθηκαν έγγραφα εκείνης της εποχής, τα οποία να το αναφέρουν, όπως συνδέθηκε με άλλα χωριά, οικισμούς ή και τοπωνύμια του νομού της Ημαθίας. Μή, όμως, εντυπωσιασθείτε κρηνητικά ή και στενοχωρηθείτε υπερβολικά για το γεγονός τούτο, γιατί και για τη Νάουσα, π.χ. ή την Αλεξάνδρεια (τον παλιό Γιδά), δεν έχουμε περισσότερες πληροφορίες, για να μνημονεύσω τις δυο μεγαλύτερες πόλεις της σημερινής Ημαθίας, εκτός, βέβαια, της πρωτεύουσάς του Βεροίας, της οποίας ρητά διακώζει το όνομα ο Θεουκυδίδης το 432 π.Χ. και τούτη είναι η πρώτη αναφορά της, αν και η ίδρυσή της χάνεται στους προϊστορικούς, μυθικούς χρόνους, επί χιλιάδες δε χρόνια φέρει το ίδιο όνομα και διατηρεί την πρωτοκαθεδρία, από την άποψη της αρχαιότητάς της, σ' ολόκληρη τη Μακεδονία.

Σιγούν, λοιπόν, οι φιλολογικές πηγές ως προς την ίδρυση του Κοπανού ή και ως προς το πρώτο όνομα του οικισμού τούτου.

Για τα χρόνια της Τουρκοκρατίας θα πρέπει, ίσως να ελπίζουμε ότι υπάρχει περίπτωση να βρούμε

* Κείμενο ανακοίνωσης, όπως εκφωνήθηκε στον Κοπανό, την 29.11.1992, στο πλαίσιο Ημερίδας, που διοργάνωσε η Κοινότητά του.

σχιστική μνεία του χωριού στους φερολογικούς κώδικες, στα κατάστιχα, στους καταλόγους («κανονισμοί») της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή κάποια άκρη με τη δημοσίευση των λοιπών τουρκικών Αρχείων που διασώθηκαν στην Τουρκία ή και στην Ελλάδα, όπως είναι, κυρίως, του τουρκικού Ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας, που δεν έχει μεταφραστεί και δημοσιευθεί ολόκληρο (κακώς, κάκιστα, θόρακα) ή και τα Αρχεία Μακεδονίας, της Θεσσαλονίκης, στη Διοίκηση της οποίας υπαγόταν και η Ημαθία.

Στα δημοσιευμένα (επιλεκτικά) έγγραφα του τουρκικού Ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας (με την επιμέλεια του Ιωάννη Κ. Βασιλαβέλλη, της εκδόσεως της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών) συναντάμε λίγες αναφορές των χωριών Άνω και Κάτω Κοπανός ή συνήθως, σκέτα Κοπανός. Συγκεκριμένα, σε ιεροδικαστική απόφαση - πράξη της 13.4.1671, αναφέρεται ότι στο χωριό Κοπανός ρέει ποταμός, στην όχθη του οποίου δολοφονήθηκε ένας άγνωστος ραγιάς από τον ληστή Ιωάννη Στογιάννη της ομάδας των κλεφτών Περδικάρη και Καλόγηρου.

Στις 10 Αυγούστου 1715 εκδόθηκε αυτοκρατορικό, σουλτανικό φερμάνι (διάταγμα), που απευθύνεται στον ιεροδίκη της Βέροιας, στο οποίο γράφεται ότι κάτοικοι του χωριού Κοπανός, οι Γεώργιος, Δήμιος και Στόγιος και Κώστας, παραπονήθηκαν στην Πύλη, διότι κατέλαβαν τα αμπέλια, τα σπίτια, τα οικόπεδα και τους κήπους τους δυο Τούρκοι και ένας Τριγγάνος, σε συνεννόηση με τον Χριστιανό Αναστάσιο και τα κατέχουν παράνομα επί 18 χρόνια, επειδή δεν θρήκαν δικαιοσύνη επί τόπου στάλθηκε αξιωματώχος των ανακτόρων, με εντολή να συλληφθούν και να μεταφερθούν οι καταληφτές και να διασθούν από τον Σουλτάνο, που

βρισκόταν, τότε, στο στρατόπεδο των Σερρών.

Σε τρίτο έγγραφο, αυτοκρατορικό φερμάνι, της 2.9.1723, το οποίο στάλθηκε στον εξουσιάζοντα το τιμάριο της Διοικήσεως της Θεσσαλονίκης, στον ιεροδίκη της Θεσσαλονίκης και στον ίδιο ιεροδίκη (της Βέροιας), γράφεται ότι, ενώ οι ραγιάδες των χωριών Κιρτζαλίς, Βούλτσουτας και Κοπανού της περιφέρειας Μελικίου, που ανήκε στα δακουρικά κτήματα της πεθαμένης πιά Μιχαράς Σουλτάνας, κατέβαλαν κανονικά τους φόρους τους, Τούρκοι αξιωματούχοι και άλλοι τοκογλύφοι της Βέροιας αξίωσαν να εισπράξουν δυο φορές τους διπλάσιους και τριπλάσιους φόρους, που είχαν πάρει ήδη, και διατάσσονταν τα ιδέοντα».

Τέλος, ο Κάτω Κοπανός (δηλαδή το γειτονικό χωριό Χαρίεσσα) αναφέρεται στα Αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας, που δημοσιεύτηκαν, με αφομή τις κλοπές που έκαμαν μερικοί κάτοικοί του στο χωριό Μονόσπιτα, με αποτέλεσμα να συνταχθεί η από 27.3.1672 ιεροδικαστική πράξη.

Σε ανέκδοτα έγγραφα του ίδιου Ιεροδικείου, των αραδικών ετών 1049 - 1050 (δηλαδή των χρόνων 1640 - 1641), αναφέρεται το χωριό με την ευκαιρία αγοροπωλησιών ακινήτων ή διαφορών για γίδια, ενώ σε πράξεις της «Πρωτοφανής Κυβερνήσεως» του Ελ. Βενιζέλου (1916 - 1917) αναγράφεται (το 1917) και το χωριό Άνω (η Χαρίεσσα τότε Κάτω Κοπανός), με την πληροφορία πως ήταν τσιφλικι και είχε και δηλωσσοί κατοίκους, για τη διδασκαλία των οποίων διορίστηκε δάσκαλος, επίσης δε ότι επιτάχθηκαν χωράφια Τούρκων γαιοκτημόνων στις θέσεις «Μουτσιάρα», «Αυλή», «Πλατάνι», «Μύλος» και «Μεζαρλίκι», τα δε τελευταία (πέντε) χωράφια κατέχονταν από τον Δημήτριο Κιουσό και ήταν συνολικά 195 βασιλικά στρέμματα.

Αναφέρω όλα τα στοιχεία αυτά κατ' ανάγκη, γιατί θέλω να επιστημονοθούν μεταξύ άλλων, ο λόφος «Φοτε» και το ρεύμα «Μουτσιάρα» όπως και (δυο φορές) ο ποταμός «Αράπισσα» (δηλαδή με αναγραφημένο μετρίσιο των δυο τελευταίων συμφωνιών της γνωστής «Αράπισσας» Σημειώνων με την ευκαιρία ότι λοκαίρχης Θωμάς Γαβριηλίδης υποστήριξε, πως η ονομασία του ποταμού είναι αρχαιοελληνική (μακεδονική, των αρχαίων χρόνων) και είναι σύνθετη από τις λέξεις Ιερά (δωρικά Ιερά) και Πίσσα (πίσσα, ποτίσσιρα). Τέλος, στην εφημερίδα «Έδεσσα» (φύλλο 19, της 15.10.1919) διάβασα και τον τύπο «Αράπισσα» που προσήλθε από τη μετατροπή της καταλήξεως - τσι (ή -τζα) σε -ισσα, φαινόμενο το οποίο είναι γνωστό στη γλωσσολογία και αποτέλεσε θέμα για το οποίο υπήρξε αντιδικία των επιστημόνων. Ας συμπληρώσω ότι η αναφορά του ποταμού γίνεται για να επιστημανθεί το πρόβλημα συγκοινωνίας - επικοινωνίας που υπήρχε τότε, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν είχε επασκευασθεί η γέφυρα του ποταμού, την οποία γωρέμισ τούτος και ήταν κατασκευασμένη στη θέση όπου υπήρχε ο δρόμος επικοινωνίας των χωριών Βέτσιστα της περιοχής της Βέροιας (Νάουσας) και της Έδεσσας.

Επαναρχάιστα στον Κοπανό.

Τέλος, στους κώδικες της μητροπολιτικής μας δόχης το έγγραφο 264 της 18.10.1893, του μητροπολίτη της προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη της Κωνσταντινουπόλεως (το οποίο δημοσίευσε ήδη, αποσπασματικά στον δεύτερο τόμο της Ιστορίας της Βέροιας, Βυζαντινοί χρόνοι Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 199-200) θεωρώ δε ότι αξίζει να ακουστεί και εσείς μερικά τμήματά του, μάλλον δε πιστεύω, ότι πρέπει να τα προσέξετε, διότι περιέχουν πολλές σημαντικές πληροφορίες. «Παρα

το επιβλήκιο του Άγιου Κοπανός της «πεινής μου παροικίας», είκοσι λεπτά περίπου προς βόρραν, κείτα: αρχαία εκκλησία και αγίασμα του Αγίου Νικολάου ήους (εκκλησία). ανήκουσα εις εξαφανισθέν, δια του χρόνου, μοναστήριον κατεροικωθείσα, κατηδαφίσθη». Στη συνέχεια, αφού ζητείται η έκδοση της σχετικής άδειας από την Πύλη, για να κτισθεί νέος ναός, με διαστάσεις 12 μ. μήκος, 8 μ. πλάτος και 8 μ. ύψος, δίδεται η πληροφορία ότι το χωριό ήταν γνωστό (επιβλήκι) με το όνομα «Γιοκαρί Κοπανόβα», γράφεται: «...εις τον ιερόν τούτον τόπον, κατ' έτος, τελείται πανήγυρις και συρρέουσιν εκ των πέριξ πολλοί Χριστιανοί».

Η γνώμη μου είναι πως η αρχική εκκλησία του Αγίου Νικολάου ήταν καθολικό μοναστηρίου των Βυζαντινών χρόνων, δεδομένο το οποίο - αληθινό υποτιθέμενο - μας οδηγεί στη σκέψη ότι κάπου κοντά υπήρχε και οικισμός, όπως συνηθίζταν τουλάχιστο στους πεδινούς τόπους. Τούτο είναι μια ένδειξη για την παλαιότητα του χωριού.

Από τους περιηγητές, η πρώτη γνωστή μου, μνεία του Κοπανού είναι: του Τούρκου Εβλιγιά Τσελεμπή ο οποίος πέρασε από αυτό το 1668 και αρχόμενος από την Έδεσσα προς τη Νάουσα γράφει ότι, μετά το (άγνωστο τώρα ποιό ήταν) χωριό Πιοκρένικ (το οποίο ανήκει στην Υποδιοίκηση της Έδεσσας και κατοικούνταν από «άπιστους» δηλαδή Χριστιανούς), πέρασε στο χωριό «Κοπανά», στο οποίο κατοικούσαν «άπιστοι» και υπαγόταν στον «καζά» (Υποδιοίκηση) της Βέροιας. Συνεχίζοντας δε γράφει: «Πέρασαμε τον ποταμό της Νάουσας. Ο μικρός αυτός ποταμός έρχεται από τα βουνά της Νάουσας, ενώνεται με τις πηγές των Βοδενήν και χύνεται στον ποταμό Βαρδάρη». Και τελειώνει το κείμενο, στο σημείο που μας ενδιαφέρει, με την πληροφορία ότι, για να φθά-

σουν στη Νάουσα, βάδισαν μια ώρα, από τον Κοπανό.

Αναφορές στον Κοπανό (σύντομες βεβαίαι), κάμνουν και μερικοί, που έγραψαν για τις «Νέες Χώρες», ειθύς μετά την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού, αλλά δεν προσφέρουν κάτι που είναι σημαντικό.

Από τα προαναφερθέντα καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, εφόσον έχουμε ρητή αναφορά του μοναστηριού - εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, προφανώς των Βυζαντινών χρόνων, θα πρέπει να υπήρχε και ο Κοπανός στα χρόνια εκείνα, δεδομένου ότι ήταν καθαρά Χριστιανικό χωριό (ακόμη και τον 17ο αιώνα), δηλαδή δεν κτίσθηκε για πρώτη φορά στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, από Τούρκους κατακτητές, όπως συνέθηκε με άλλα χωριά της Ημαθίας, ήταν δε σπάνιο φαινόμενο να χτιζόταν χωριό Χριστιανών (αμιγώς) στα χρόνια της σκλαβιάς για πρώτη φορά, δηλαδή να μη προϋπήρχε, εκτός αν πρόκειται για μετακίνηση, λόγω πλημμυρών κ.τ.λ., αλλά το παλιό (Βυζαντινό) μοναστήρι του Αγίου Νικολάου φανερώνει μάλλον την προϋπαρξη και του χωριού Κοπανός, πιθανότατα με το ίδιο όνομα, ως «Ξευηγλατείου» γαιοκτησία κάποιου Βυζαντινού ή και του μοναστηριού του Αγίου Νικολάου.

3. Αλλά τίθεται πια το (αρχικό) ερώτημα: Υπήρχε το χωριό Κοπανός και στην αρχαιότητα; Δεν έχουμε τέτοια στοιχεία, που να αποδεικνύουν την ύπαρξή του με την τωρινή ονομασία. Άλλωστε, αυτό τούτο το όνομά του μάλλον αποκλείει την άποψη να υπήρχε με αυτή την ονομασία, γιατί δείχνει να είναι νεότερο των Βυζαντινών χρόνων και, μάλιστα, της Γοτάρης περιόδου.

Άλλο είναι βεβαίως το ζήτημα, αν υπήρχε ή όχι χωριό ή και πόλη, στα Αρχαία χρόνια, πάντοτε με άλλο όνομα.

Πιστεύω ότι πρέπει να θεωρηθεί

βέβαιο, πως και η θέση - περιοχή του σημερινού χωριού κατοικούνταν και εκείνη την εποχή. Και τούτο δεν οφείλεται στη δημιουργική φαντασία μου, που δεν θα πρωτοτυπούσε, εξάλλου, διότι ο Μανώλης Βαλαμίδης υποστήριξε ήδη, ότι το όνομα του Όλγανου δεν δόθηκε μάλα σε ποταμό της περιοχής, αλλά και σε πόλισμα, οπότε, προσθέτω, πως τούτο θα πρέπει να ήταν ο σημερινός Κοπανός, αφού εδώ βρέθηκε η μαρμαρίνη προτομή του. Αυτά που σημειώνω τώρα δεν προδίδουν την πρόθεσή μου να σας φανώ ευχάριστος, εκμεταλλευόμενος την κοινή αρρώστια όλων ή των περισσότερων ανθρώπων, κατοίκων μιας περιοχής, να μικραίνουν ή να κρύβουν τα δικά τους χρόνια και αντίθετα να μεγαλώνουν την παλαιότητα και τη σπουδαιότητα της ιδιαιτεργς πατρίδας τους. Και το μien πρώτο οφείλεται σε φιλαρέσκεια ή στον φόβο - τρόμο του θανάτου (ή ίσως και στην ψυχική κόπωση, που προκαλούν οι μικροθόνατοι της ζωής ή της μικροζωής, το μαγγανισπήγαδο της καθημερινότητας), το δε δεύτερο σε υπαρξιακό πρόβλημά τους, σε άκρατο τοπικισμό που τους οδηγεί να πιστεύουν ότι γενέτειρά τους είναι ο αιφαιός της γης και άρα σπουδαία, όπως και οι ίδιοι, κατεπεύκταση. Ανθρώπινες αδυναμίες, λοιπόν, με διατοπική και διαχρονική διάρκεια και ισχύ...

4. Αλλά ας αφήσουμε, πάλι, τα ευχάριστα παιχνίδια και την αμπελοφιλοσοφία και ας προσγειωθούμε στην πραγματικότητα, ασχολούμενοι με τα χειροπιαστά επιχειρήματα της Αρχαιολογίας και της Ιστορίας, γύρω από τη διερεύνηση του θέματός μας.

Ξέρουμε πια ότι το 1947, στο κτήμα του Ιωάννη Σέπκα, βρέθηκε επιγραφή μαρμαρίνη προτομή του Όλγανου που ήταν αδελφός της Βέροιας και της Μίσσας και, όλοι μαζί παιδιά του Βόρητα, ο οποίος

είχε πατέρα τον Μακεδόνα, σύμφωνα με όσα γράφει ο συγγραφέας Στέφανος Βυζάντιος (τον 6ο - 7ο μ.Χ.), ο οποίος στηριζόταν στο κείμενο του Μακεδόνα ιστορικού Θεαγένη. Δυστυχώς το έργο «Μακεδονικά» τούτου (όπως, άλλωστε, και το άλλο, τα «Φιλιππικά» του Χιώτη Θεόπομπου) δεν έφθασε μέχρι τις γήμερες μας, ενώ, εάν συνέβαινε αυτό, είναι πολύ πιθανό να ξέραμε τώρα λεπτομέρειες, ακόμη και για τους μικρότερους οικισμούς της Μακεδονίας. Εξάλλου, χάθηκαν και άλλα σημαντικά κείμενα αρχαίων και βυζαντινών συγγραφέων, όπως π.χ. του γεωγράφου Στραβώνα (που έζησε τον 1ο αι. π.Χ. με τον 1ο αι. μ.Χ.), του οποίου διασώθηκαν μονάχα κάποια τμήματα, που εκδόθηκαν ως «Γεωγραφικά. Επιτομή».

Δεν θα ασχοληθώ περισσότερο με τα προβλήματα που προκύπτουν γύρω από τη Μίεζα και τον Όλγανο, γιατί πιστεύω ότι, όσα, στη συνέχεια, θα ακουθούν στην αίθουσα τούτη (από τους άλλους δυο φίλους ομιλητές), είναι αρκετά, τη δε άποψή μου έγραφα και τη δημοσίευσα, από το 1960 («Ιστορία της Βέροιας, τόμος 1ος, Βέροια 1960, σελ. 48-50, 98 και 206»). Άλλωστε δεν ξεχνώ, ότι είχε δίκαιο εκείνος που ισχυρίστηκε ότι η πύξυ ευχάριστη (και άρα επιτυχημένη) ομιλία, για το ακροατήριο, είναι, συχνά, εκείνη που δεν έγινε καν, γιατί η κούραση είναι κακή συντροφιά και στον χρόνο που διαθέτω πρέπει να κάμω άλλες ταμές στο θέμα, που σνέλαδα να διαπραγματευθώ εδώ.

Είναι δεδομένο πιά, ότι στην ευρύτερη περιοχή της Νάουσας (όπου σήμερα είναι η πόλη τούτη) και πύξυ κάτω, στην αρχή του κάμπου, υπήρχε η πόλη Μίεζα. Άλλοι τοποθετούν στη θέση της Νάουσας και την πύξυ Κίτιο, ενώ ο Αρχαιολόγος - Παν)μακός καθηγητής Φώτης Πάτσις απορρίπτει την τέτοια γνώμη του Ληκ και των νεωτέρων του και αναζητεί το Κί-

τιο στην περιοχή της οδού Έδεσσας - Φλώρινας.

Υποστήριξα από την αρχή ότι η Μίεζα πρέπει να βρισκόταν κάπου κοντά στη Νάουσα, ενώ το Κίτιο στον κάμπο της Βέροιας - Νάουσας - Έδεσσας, διότι ο Πλίνιος αναφέρει, ότι στο Κίτιο μαζεύτηκε, το 171 π.Χ., ο Μακεδονικός στρατός του βασιλιά Περσέα, που ήταν 43.000 άνδρες (χώρια οι επικουρίες των πόλεων), για τον πόλεμο εναντίον των Ρωμαίων και ότι παρατάχθηκε τούτος στην πεδιάδα, η οποία βρισκόταν κοντά στο Κίτιο, έξω από το οποίο στρατοπέδευσε ο βασιλιάς. Συνεπώς, πρέπει να υπήρχε εκεί η κατάλληλη έκταση, που υφίσταται στην περιοχή αυτή, κοντά δε ήταν και η Βέροια, η ιδιαίτερη πατρίδα της τελευταίας βασιλικής δυναστείας της Μακεδονίας, των Αντιγονιδών, γενέτειρα και του στρατηγού Ιππία, ο οποίος ήταν επικεφαλής του μισού στρατού, των περίφημων «Φαλαγγιτών». Η πορεία του στρατεύματος την επόμενη ημέρα (κατά την περιγραφή του Πλίνιου, πάντοτε) δεν είναι απορριπτική αυτής της γνώμης. Γι' αυτό πιστεύω ότι είχε δίκαιο ο Έφορος αρχαιοτήτων Χαρ. Μακαρόνας, όταν τοποθέτησε το Κίτιο κοντά στα Λευιάδια.

5. Στον Κοπανό, άμω, εκτός από τον Όλγανο, βρέθηκαν και άλλα αξύλογα αντικείμενα, κρύβος, τεμάχια άλλου χάλκινου κράνους, σιδερένια αιχμή θύρατος, αιχμή ακόντιου, όπως και όστρακα στη θέση «Τούμπα».

Προηγουμένως, οι Τούρκοι πήραν, από τον Κοπανό (και σώζεται στο Μουσείο της Κωνσταντινουπόλεως) επιτύμβια, ανάγλυφη, στήλη, με επιγραφή, του 1ου αι. μ.Χ., που στήθηκε από τον κατοναζόμενο (στην επιγραφή) Διονυσόδοτο Τάρεος.

Στη θέση «Τσιφλίκι» βρέθηκαν πριν χρόνια, διάφορα θραύσματα κεραμιδιών, πλίνθων, λαφάρων,

σωλήνων, βραγυγείων, αγγείων, νομίσματα, περικεφαλαία κλπ., όπως και επιτύμβια στήλη των Ρωμαϊκών χρόνων.

Βέβαια, είναι πάγνωστο, ότι στην ευρύτερη περιοχή ανακαλύφθηκαν περίφημοι Μακεδονικοί Τάφοι, όπως των Λευκαδίων, του Κίγγου κ.λ.π., για τους οποίους θα σας απασχολήσει, ασφαλώς, ο αγαπητός Μανώλης, αφού είναι τούτοις οι έρωτες και το μεράκι - σάρακι του και γι' αυτό πολλά προσέφερε και προσφέρει στον ταξία της αφυπνίσαις όλων...

Τέλος, ανασκαφές τυχαίες, αποκάλυψαν τελευταία αρχαίο θέατρο στην περιοχή Κοπανού, ενώ οργιάζουν οι φήμες για την ύπαρξη και μιας, άλλης δεκάδας ταφικών μνημείων.

Όλα τούτα είναι αλεφάντερα μνημεία για την παλαιότητα και τη σπουδαιότητα των αρχαίων οικισμών της περιοχής.

6. Γενικά για την Ημαθία, έχω με τα ευρήματα (από 30 χρόνια και περισσότερο μάλιστα) του παραλίμνιου ή και παραθαλάσσιου οικισμού της Νέας Νικαυμίδειας, που είναι ο αρχαιότερος γνωστός της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας, ο οποίος χρονολογήθηκε (με τη μέθοδο του ραδιενεργού άνθρακα 14) στο 6.230 π.Χ. (ή κατ' άλλους στο 5.600 - 5.300 π.Χ.), δηλαδή ανήκει στη Νεολιθική εποχή, της Προϊστορίας του ανθρώπου.

Δυστυχώς - όπως σημείωσα ήδη - χάθηκαν τα φιλολογικά κείμενα, που γράφθηκαν για τη Μακεδονία των Αρχαίων χρόνων. Αν σώζονταν, είναι πολύ πιθανό, ότι θα λύνονταν πολλά μυστήρια και θα δίδονταν απαντήσεις σε ερωτήματα που υπάρχουν σήμερα.

Όμως, από επιγραφές, που βρέθηκαν από τον Φώτη Πάτσι, κυρίως, γνωρίσαμε νέους οικισμούς, όπως Γαζίσιον, Νέα... Μπαά δε την τυχαία ανακάλυψη των υπολειμμάτων του Ιαρού, που ήταν κτισμένο

στη σημερινή Λευκίπετρα και αφιερωμένο στη Μητέρα Θεών αυτόχθων», όπου και θρέφθηκαν (1965) περισσότερες από εκατό επιγραφές, συνήθως απλοκυβερνητικές δούλων, του 1ου έως και του 3ου αι. μ.Χ. και την κριτική αξιοποίησή των δεδομένων τούτων από τον Μιλτιάδη Β. Χατζόπουλο, μπορούμε πλέον να αναφέρουμε και άλλους οικισμούς της αρχαίας Ημαθίας, όπως είναι ο Βλάγανος, Κυγαίοι, Καννινοέα, Αθραϊτον, Βαρηγίσιον, Δρόγα (:), Βέρη Νικίου κ.λπ.

Τέλος, στη Βέροια, πριν ένα χρόνο, θρέφτηκε τάφος, όπου, σε επιγραφή, των Ρωμαϊκών χρόνων, και μάλλον του 2ου μ.Χ. αιώνα, αναφέρεται: - όπως γράφτηκε - «Η Αιστρε-απών πέλις» (αν. βόρεια, είναι σωστή η πρώτη ανάγνωση ή και το εφημεριδικό δημοσίευμα), που η αρχαιολόγος Βικτ. Αλλαμανή τοποθετεί στη Σερρώνιτσα και ο Θ. Γαβριηλίδης στην Ημαθία, γνώμη με την οποία συμφωνώ. Άλλωστε, ο Αλιανός γράφει (τον 3ο αι. μ.Χ.) ότι «Βερόιας τε και Θεσσαλονίκης μέσος ρεϊ ποταμός, όνομα Αστραϊ-αφ» και συνεπώς, η πόλη τούτη πρέπει να θρισκόταν στον κάμπο της Βέροιας - Θεσσαλονίκης, αφού δε στον Λουδία χυνόταν τούτος, πρέπει και ο οικισμός να ήταν κοντά στη σημερινή Αλεξάνδρεια. Εξάλλου, η Άνω Μακεδονία δεν μετείχε στο «Κοινό των Μακεδόνων», που είχε την έδρα του στη Βέροια, αλλά στην επιγραφή ρητά αναφέρεται τούτο και επομένως δεν πρέπει η πόλη αυτή να θρισκόταν εκεί στη Σερρώνιτσα.

7. Άραγε, μπορούμε να κατανοήσουμε πόσο σπουδαίες πληροφορίες θα είχαμε σήμερα, αν ο ιδιόρρυθμος πνευματικός άνθρωπος, ο Λουκιανός, ο Σαμοσατεύς, στο (αλληγορικό και δίστιμο) κείμενό του κατονομάζε τις κωμωπλεις, που αναφέρονται: άριστα, ότι επισκέφθηκε (γύρω

στο 150 μ.Χ.), ως υπηρέτης ενός θεουπαίκτη, ερμαφρόδιτου, που περιέφερε τη θεά Ατάργατη (της οποίας η λατρεία είχε εισαχθεί από τη Συρία) και επαιτούσε; Δυστυχώς, αναφέρει μονάχα τη Βέροια που την ονομάζει «μεγάλην και πολύνθρωπον».

Το ίδιο και οι προηγουμένως γραφείσες Πράξεις των Αποστόλων, της Καινής Διαθήκης, δεν αναφέρουν τους οικισμούς στους οποίους δίδαξε (το δεύτερο μισό του 1ου αι. μ.Χ.), πιθανόν, ο Απόστολος Παύλος και πιθανότατα οι μαθητές του Σύλας και Τιμόθεος, οι οποίοι παρέμειναν στη Βέροια και όταν φυγαδεύτηκε ο Παύλος στην Αθήνα, προφανώς για να διαδώσουν τη νέα θρησκεία στους ειδικολάτρεις και των γειτονικών περιοχών.

Επίσης, δεν αναγράφεται τίποτε σχετικό και στα τοπικά αρχαιολογικά κείμενα, που είναι αφαιρεμένα π.χ., στην Αγία Ιερουσαλήμ και στα παλαιά της, που μαρτύρησαν στη Βέροια τον 3ο αιώνα μ.Χ., όπως και στον δίο του οσίου Αντωνίου, του Νέου, του Βεροιώως, μόνο δε η παράδοση διέσωσε, εντυχώς, τα ονόματα των χωριών Κουλούρα, Ξεχαπμένη, Σταυρός κ.π.λ. για τα οποία πρέπει να δεχθούμε ότι υπήρχαν, τότε, στα Βυζαντινά χρόνια, αφού αποδείχθηκε πιά ότι ο Βεροιώτης Άγιος έζησε στο χρονικό διάστημα από τον 9ο αιώνα (το ενωριότερο) έως τον 12ο (το αργότερο), όπως είχε υποστηρίξει από την αρχή (1961) και αναλυτικά σε ειδική μονογραφία μου (το 1965), ενώ, προηγουμένως, πίστευαν ότι ήταν ασκητής στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, γιατί, εκτός από τη δημοσιευμένη επιγραφή της εκκλησίας του (που αναφέρει το 1000 ως χρόνο της πρώτης ανεγέρσεώς της) υπάρχει πλέον και απεικόνισή του σε τοιχογραφία τούτου, του 13ου αιώνα μ.Χ., στην Παλιά Μητρόπολη της Βέροιας, όπως και σε φορητές εικόνες των Βυζαντινών χρό-

νων. Έτσι, επαναλαμβάνω, αποδεικνύεται, ότι τα προαναφερθέντα χωριά, που σχετίζονται με την πορεία της δοξάμαξας που μετέφερε το εκήρωμα του οσίου Αντωνίου (από το μοναστήρι του Προδρόμου, τη «Σκήτη της Βέροιας» στη γενέτειρά του (Βέροια), έχουν ιστορία γύρω στα 1000 χρόνια τουλάχιστο, γεγονός που δεν ξέραμε από άλλη πηγή.

Συνεπώς, η περιοχή του Κοπανού κατοικούνταν από τα αρχαία χρόνια, ο δε οικισμός λεγόταν έτσι, πιθανότατα από τα Βυζαντινά χρόνια και δεδαιότατα στην Τουρκοκρατία.

8. Και κλείνω την ανακοίνωσή μου με μια θερμή παράκληση: Μη κατασπρέφετε, αλλά περισώστε τα κείριμαρα και τα άλλα αρχαία μνημεία της περιοχής σας, γιατί μερικά από αυτά σας συνδέουν και σας δένουν με το παρελθόν της. Και ως μη ληθμονείτε, ότι όποιος λάος ξεχνάει, αγνοεί ή υποτιμά το παρελθόν του, την Ιστορία του, έχει αμφίβολη διάρκεια παρόν και αδεδαϊκότατο μέλλον, δεδομένο που κατανόησε ο αγράμματος, αλλά σοφός στρατηγός του 1821 Μακρυγιάννης.

Δεν είναι δε τυχαίο, ότι μόνο την Ελληνική Ιστορία φοβάται ο περ βόητος Κίρο Γκλιγκόρωφ, ο Πρόεδρος των Σκοπίων. Και εάν φτάσαμε στο σημείο να μας αμφισβητούν την Ελληνικότητά μας, να φέρουναι οι γείτονές μας ως πεφαιτές και ληστές, σφετεριστές και πλαστογράφοι της ιστορίας μας, είναι και διότι εμείς αδιαφορήσαμε για τούτη, κυνηγώντας, μονάχα, τον άσκοπο πλουτισμό...

Γίνετε λοιπόν σύγχρονοι «Μακεδονομάχοι», στην αλήθεια, στην πράξη και φυλάγετε, «στήκετε» τις παραδόσεις...

Σας ευχαριστώ, γιατί είχατε την καλοσύνη να παρακολουθήσετε την αμιλία μου με προσοχή.

Υστερόγραφη προσθήκη

Στο τελευταίο ετήσιο συμπόσιο των αρχαιολόγων της Μακεδονίας και της Θράκης, που έγινε στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, με θέμα το έργο του 1992, έγιναν πολλές ανακοινώσεις.

Έτσι, την 10.2.1993 ακούστηκαν νέες απόψεις και για το θέατρο της περιοχής του Κοπανού.

Να τί έγραφε σχετικά, μεταξύ άλλων, η Βάνα Χαραλαμπίδου στην εφημερίδα «Θεσσαλονίκη», φύλλο της 11.2.1993, σελ. 37:

Στις ανασκαφικές έρευνες της περιοχής Κοπανού Ναούσης αναφέρθηκαν οι αρχαιολόγοι Βικτωρία Αλαμάνη και Βασιλική Μισαηλίδη, οι οποίες συμφώνησαν πως τα μέχρι στιγμής στοιχεία, συνηγορούν στην ταύτιση της περιοχής με την αρχαία Μίεζα. Εκτός από την ανασκαφή οικοδομήματος, που χαρακτηρίστηκε «στωϊκό» και που πρέπει να είχε συνολικό μήκος περισσότερο από 106 μέτρα και άλλου κτίσματος, απροσδιόριστης χρήσης, που τοποθετείται στα τέλη του 4ου ή στις αρχές του 3ου αιώνα, η ανασκαφή είχε ένα πάρα πολύ σημαντικό εύρημα, που εντοπίστηκε σε μικρή κατωφέρεια: «Ένα μικρό τμήμα από τέσσερις σειρές των κατώτερων πύρινων εδωλίων, άλλες δώδεκα σειρές ψηλότερα, από εδώλια λαξευμένα στο θράχο, δυο σπαρμένα κομμάτια μαρμάρων εδωλίων, απομακρυσμένα από τη θέση

τους, καθώς και μικρό τμήμα της αρχήστρας και του λίθινου σκηνηκού οικοδομήματος, είναι τα στοιχεία που ταυτίζουν το εύρημα με το αρχαίο θέατρο της πόλης».

Από τα λίγα στοιχεία της ανασκαφικής έρευνας διαπιστώθηκε, καταρχήν, ότι η οικοδομή ανήκει στα προχωρημένα Ελληνιστικά χρόνια. Σύμφωνα, πάντα, με τους πρώτους υπολογισμούς, η διάμετρος της ορχήστρας πρέπει να είναι γύρω στα 18 μέτρα. Το θέατρο λειτουργούσε για πολλούς αιώνες, ενώ το τέλος της χρήσης του μπορεί να τοποθετηθεί στο δεύτερο μισό του 4ου μ.Χ. αιώνα. Οι αρχαιολόγοι συμπραίνουν, ότι η ανασκαφή αφορά τον δημόσιο τομέα της πόλης, αφού περιλαμβάνει θέατρο, στωϊκό οικοδόμημα και άλλα ανάλογα κτίσματα».

Εξάλλου, ο Ημαθιώτης δημοσιογράφος και συγγραφέας Γεώργιος Μούλκας (Μελίκης - Καραγκιοζόπουλος) έγραψε τα πιά κάτω, ανάμεσα στα άλλα, στο γενικό ρεπορτάζ του στην εφημερίδα «Μακεδο-

νίας», φύλλο της 11.2.93, σελ. 14:

«Την ανασκαφική δραστηριότητα της ΙΖ, εφορείας αρχαιοτήτων, κατά το 1992, στην περιοχή Κοπανού - Λευκαδίων - Νάουσας, παρουσίασαν εν συντομία οι κ.κ. Βικτωρία Αλαμάνη και Βασιλική Μισαηλίδου.

Στο τέλος της ανασκαφικής περιόδου βρέθηκαν, όπως είπαν, μπροστά σε μια έκπληξη. Αποκαλύφθηκαν σειρές πύρινων, μαρμαρίνων και λαξευμένων σε θράχο εδωλίων, τμήμα ορχήστρας και λίθινου σκηνηκού οικοδομήματος, που αποτελούν στοιχεία για την ταύτιση των ευρημάτων με το θέατρο της πόλης. Πρόκειται για την πόλη που πιθανολογείται ότι είναι η αρχαία Μίεζα. Η οικοδομική φάση του θεάτρου της, η οποία άρχισε να έρχεται στο φως, ανήκει στα προχωρημένα Ελληνιστικά χρόνια. Όπως υποστήριξαν οι δυο αρχαιολόγοι, το θέατρο λειτουργήσε επί πολλούς αιώνες, ενώ το τέλος της χρήσης του πρέπει να τοποθετηθεί στο δεύτερο μισό του 4ου αιώνα μ.Χ.».

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»

Ο Σύλλογος Αποφοίτων και το περιοδικό του «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στεγάζονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ώρες λειτουργίας:

Κάθε Παρασκευή 6 - 8.30 μ.μ.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται

στην αγάπη και το ενδιαφέρον των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε

για την ανανέωση της συνδρομής σας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

'Ηταν προδότης ο Μάμαντης;

Η φοβερή κατηγορία δεν αντέχει στη ψυχρή λογική

Το Ολοκαύτωμα, η δραματική κατάληξη της εξέγερσης της Νάουσας την άνοιξη του 1822, συνδέθηκε με τις ηρωικές μορφές των υπερραπιστών της τους οποίους τιμούμε κάθε χρόνο την Κυριακή του Θωμά, αλλά και με το όνομα ενός ανθράκου, που φαρτώθηκε όλη την ευθύνη για την Άλωση και καταστροφή της πόλης, του Μάμαντη Ηλαϊκή παράδοση, αλλά και ο συγγραφέας της «Ιστορίας της Πόλεως Ναούσης» Ευστ. Στουγιαννάκης, θεωρούν τον Μάμαντη συνώνυμο του προδότη. Αυτός, ή μάλλον οι δικοί του άνθρωποι, άνοιξαν την πόλη του Αγίου Γεωργίου, απ' όπου μπήκαν οι Τούρκοι στην πολιορκημένη πόλη και μπόρεσαν να την καταλάβουν και να την καταστρέψουν, να σφάξουν και να αιχμαλωτίσουν τους κατοίκους της.

Οι προδοσίες και οι προδότες εμφανίζονται τακτικά στην μακροχρόνια ελληνική ιστορία. Πρώτη αποκρουστική μορφή ο Εφιάλτης. Από το Δημοτικό Σχολείο ακόμα οι μικροί μαθητές μαθαίνουν ότι χάρη στην προδοσία του Εφιάλτη μπόρεσαν οι 300.000 Πέρσες του Σέρξη να εξοντώσουν στις Θερμοπύλες τους 300 του Λεωνίδα!

Αργότερα, πάλι με προδοσία πέφτει η Κωνσταντινούπολη. Προδοτικό χέρι άνοιξε την κερκόπορτα. Όμως η αδέκαστη ιστορία, με τη δική της γλώσσα και τους αριθμούς, δεν επιτρέπει τέτοιες εξηγήσεις, διότι δεν αντέχουν σε οποιαδήποτε λογική.

— Πώς ήταν δυνατόν, π.χ. Οι 300 του Λεωνίδα μαζί με άλλους τόσους Θηβαίους και Θεσπιείς συμπολεμιστές τους ν' αντισταθούν στους 200 ή 300 χιλιάδες Πέρσες; Ήταν απαραίτητος ο προδότης;

— Επίσης, είναι αστειό να λέμε ότι οι Τούρκοι μπήκαν στην Κωνσταντινούπολη από την κερκόπορτα. Διότι το 1453, δεν υπήρχε ουσια-

Του Πέτρου Δεινόπουλου

στικά Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Οι Τούρκοι πολύ κυρίως είχαν καταλάβει όλες σχεδόν τις επαρχίες της (Το 1430 είχε πέσει και η Θεσσαλονίκη). Ελεύθερη ήταν μόνο η Πόλη με μια μικρή γύρω της περιοχή. Ο τελευταίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Παλαιολόγος την υπερασπιζόταν με 6-7.000 μαχητές, ενώ ο Μωάμεθ ο Β' που την πολιορκούσε, διέθετε 200.000 στρατό. Και η Άλωση στις 29 Μαΐου 1453 ήταν η μωραία και αναπόφευκτη κατάληξη.

Ας έρθουμε, όμως, στη Νάουσα, στην εξέγερσή της του 1822 και στην καταστροφή της από τον Εμπουλοκίμπον, για να εξετάσουμε ψύχραιμα την περίπτωση της προδοσίας.

Σύμφωνα με την παράδοση και κυρίως με όσα αναφέρονται στην «Ιστορία της Πόλεως Ναούσης» του Ευστ. Στουγιαννάκη (σελ. 199, έκδοση Β) οι Τούρκοι μπήκαν στη Νάουσα από την πόλη του Αγίου

Γεωργίου, την οποία άνοιξαν κάποιοι προδότες, μεταξύ των οποίων και ο αδελφός του Μάμαντη, ηγέτη της αντιπολιτευόμενης του Ζαφειράκη μερίδας. Έτσι, λοιπόν, έγινε δυνατόν να πέσει η Νάουσα στα χέρια των Τούρκων. Η κατηγορία κατά του Μάμαντη και των οπαδών του είναι φοβερή. Ο Στουγιαννάκης φαίνεται να την υιοθετεί, χωρίς καμιά επιφύλαξη, και το στον πρόλογο του διδύλου αναφερόμενος στο χειρόγραφο του δασκάλου Πλαταρίδη, που ήταν και η βάση για τη συγγραφή της Ιστορίας, γράφει: «Μίαν αντίφασιν εν τη περί Μάμαντη κρίσει διόρθωσα, αποδώσας την αθωωτικήν περί αυτού κρίσιν εις τους υπερασπιστάς του Μάμαντη, εις ους ενδίδων ο μακαρίτης, περιέπεσεν εις την αντίφασιν».

Δυστυχώς δεν προσδιορίζει ποιές είναι αυτές οι αντιφάσεις, ώστε να μπορέσουμε να κρίνουμε. Ούτε μιά εξηγήσιμ πού στηρίχθηκε για να κάνει τις διορθώσεις των χειρογράφων του Πλαταρίδη, ο οποίος όταν έγραφε το «Σχεδιάσμα» της Ιστορίας, πριν από το 1886, είχε πληροφορίες από «πρώτο χέρι», από αγωνιστές που επέζησαν της καταστροφής του 1822, ή και από τα παιδιά τους.

Αυτά έγραφε ο Ε.Σ. το 1924, αλλά 46 χρόνια κυρίτερα, το 1879, ο πρώτος ιστορικός που αρχαλήθηκε με την Επανάσταση της Νάουσας, ο Ν. Φιλίππιδης στο διδύλο του «Επανάσταση και Καταστροφή της Ναούσης», δεν αναφέρει τίποτα πε-

ρί προδοσίας. Καίτοι: παραθέτει: πολ-
λά άλλα μικρής σημασίας περιστα-
τικά. Το ίδιο και: ο Ιωάννης Βασ-
θραδέλλης, που ασχολήθηκε ειδικά
με την επανάσταση της Νάουσας
δεν υιοθετεί τέτοια άποψη. Στο δι-
ελίο του μάλιστα «Οι Μακεδόνες
κατά την επανάσταση του 1821»
(έκδοση Γ' σελ. 186), αναφέρει: ό-
τι στις 11 Απριλίου, δηλαδή 10 μέ-
ρες πριν το Ολοκαύτωμα, ο Εμιπου-
Λουκιπουτ είχε φθάσει: στα πρόθυ-
ρα της Νάουσας με 12.000 τακτικό
στρατό και: πολλές χιλιάδες τούρ-
κων χωρικών οπλισμένων και ισχυ-
ριό πυροβολικό μεγάλου διαμετρή-
ματος, ενώ οι υπερασπιστές της Νά-
ουσας ήταν 4.000-5.000 και δεν
είχαν ούτε ένα πυροβόλο. «Η τύχη
της Νάουσας είχε κριθεί: σκηπαιρέ-
ται: ο μακαρής Βαθραδέλλης.
Τέσσερα μαρόνυχτα ορμάδριζαν οι
Τούρκοι: τους αιωνήμερους, στρέψα-
τες την κύρια προσπάθεια στην πύ-
λη του Αγίου Γεωργίου, την οποία
και: παραδίεσαν στις 18 Απριλίου.
Δεν χρειάζονταν συνεπώς να θρεθεί
κάποιος προδότης για ν' ανοίξει την
πύλη. Άλλωστε η Νάουσα δεν διέ-
θετε τείχη, όπως θα μπορούσε να
να τα φανταστεί κανείς, βλέποντας
τις κινηματογραφικές ταινίες. Κι'
αυτά όμως δεν θα μπορούσαν ν'
ανθέξουν στο θαυρό πυροβολικό.

Πώς δημιουργήθηκε όμως η ιστο-
ρία της προδοσίας του Μάμαντη;
Ήταν πράγματι: προδότης ο Μά-
μαντης;

Η απάντηση πρέπει: ν' αναζητη-
θεί: στα προ της Επανάστασης χρό-
νια. Τότε στη Νάουσα υπήρχαν δυο
πολιτικές παρατάξεις. Η μια είχε
αρχηγό τον Μάμαντη, η άλλη τον
Ζαφειράκη. Φοβερό μίσος χώριζε
τους δυο αρχηγούς και τους οπα-
δούς τους. Τα πολιτικά πάθη είχαν
ενταθεί όταν δολοφονήθηκε (δηλη-
τηρήσθηκα;) ο Λούσης Παπαφι-
λίππου από την παραταξη Ζαφειρά-
κη. Τα χρόνια που κηρύχθηκε η ε-
πανάσταση, ηγέτης στη Νάουσα ή-
ταν ο Ζαφειράκης, που διαδέχθηκε

τον Μάμαντη. Για το λόγο αυτό, ί-
σως, ο Μάμαντης έμεινε αδρανής,
με αποτέλεσμα να πιστευθεί: ότι ή-
ταν προδότης και: συναργός της κα-
ταστροφής, όπως παραδέχεται αν-
τιπαρτικών και: ο ίδιος ο Στουγιαννά-
κης (σελ. 120).

Αν υποθέσουμε ότι ο Μάμαντης
υπήρξε πράγματι: προδότης και: συ-
ναργάστηκε με τους Τούρκους που
έκαψαν και: ρήμαξαν τη Νάουσα,
δεν θα βρίσκονταν τουλάχιστο ένας
Ναουσαίος να τον σκοτώσει, αντί
να τον αφήσουν να πεθάνει, έξι: ολό-
κληρα χρόνια μετά την καταστρο-
φή, από φυσικό θάνατο σε ηλικία
63 χρόνων περίπου;

Αν υποθέσουμε επίσης: ότι δεν
θρέθηκε κανένας άνδρας με ψυχή
να τιμωρήσει τον προδότη, δεν θα
αξιολογούσε ο Μάμαντης τις υπη-

ρεσίες του προς τους Τούρκους για
ν' απεκτήσει: τυφλικά και: μεγά-
λη περιουσία όπως απέκτησαν άλ-
λοι ή αν δεν τον ενδιέφεραν τα πλού-
τη επειδή: είχαν ήδη «ικανήν κτη-
ματικήν περιουσίαν», δεν θα διεκδι-
κούσε αξιώματα και: τίτλους από
την Υψηλή Πύλη;

Είναι εύλογα τα ερωτήματα και:
η μόνη απάντηση που χωρεί, είναι
ότι: Μάμαντης υπήρξε θύμα των πο-
λιτικών παθών που επιζητούσαν
τότε στη Νάουσα. Συνηθισμένο το
φαινόμενο σε τέτοιες περιπτώσεις:
Βρίσκεται: κάποιος προδότης και:
δικαιολογούνται όλα τα ατυχή συμ-
βάντα της ιστορίας μας. Κι' όταν
δεν έχουμε προδότες, ανακαλύπτου-
με τον «ξένο παράγοντα», τον «ξέ-
νο δάχτυλο». Κάποιος άλλος πρέπει:
να είναι: ο υπεύθυνος.

Το
περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
να μπει
σε κάθε Ναουσαίικο σπίτι

Κάθε συνδρομητής
να γράφει
ένα καινούργιο
συνδρομητή

Μακεδονικός Αγώνας

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

του Παύλου Μελά

Μέρος 4ο

Η ταλαιπωρία συνεχίζεται. Ο Μελάς υποφέρει από ρευματισμούς και καταφεύγει στο Βογατσικό για να τον εξετάσει ο γιατρός. Τα πόδια του δεν μπορούν να κουνηθούν από τις συνεχείς πορείες στη βροχή και την ομίχλη. Αισθάνεται την ανάγκη να αναπαυθεί λίγο, αλλά φοβάται μήπως οι Βούλγαροι επωφεληθούν το σταμάτημα της πορείας τους για τα εγκλήματά τους. Στις 15 Σεπτεμβρίου φθάνει στην Ζαγορίτσανη όπου συνάντησε τον αρματωλό Δημούλιό Ζήση. Ο αρματωλός, του Λεχόβου οπλοφορούσε και διατηρούσε μια μικρή ένοπλη ομάδα με άβεια των Τούρκων. Γι' αυτό οι Βούλγαροι θέλανε να τον ξεπαστρέψουν.

Όταν ο Ζήσης αντίκρυσε τον Μελά, είπε. «Τώρα όπου έχω πλάτες... θα τους πάρει ο διάβολος». Ωδήγησε τους άνδρες σ' ένα γειτονικό δάσος και πήρε τον Μελά και τον Πύρζα σπίτι του. Εκεί αντίκρυσε φωτογραφία του πεθερού του που την είχε δει και σε άλλα χωριά... «Κάθε φορά όπου την συναντώ, νομίζω ότι ο Θεός μου την στέλνει για να με υποστηρίξει την απόφασίν μου και να με ενθαρύνει εις την εκπλήρωσιν των καθηκόντων μου».

Στις 15 Σεπτεμβρίου έφθασε με

το σώμα του στο Στρέμπενο. Εκεί πιάσανε ένα παιδί 15 ετών, που ήταν αδελφός δυο τρομερών εγκληματιών που είχαν διαγραφεί από το σώμα. Σκοπός της εκστρατίας τους ήταν να εμψυχώσουν τους κατοίκους του χωριού και να συλλάβουν τους τρεις κακούργους να τους θανατώσουν. Οι κάτοικοι του Στρέμπενου, λέει ο Μελάς «με προτείνουν να μεταχειρισθώμεν τον συλληφθέντα υιόν του κακούργου δια να τον γελάσωμεν και ν' ανοίξει ούτω την πόρτα του σπιτιού του. Το αποκρούω με φρίκην. Ως εκεί δεν πηγαίνει το πάθος μου, αν και οι άτιμοι αυτοί πολλάκις υποχρέωσαν υιούς ιδικών μας να παραδώσουν τους γονείς των». Ύστερα από λίγο συλαμβάνεται ο πατέρας του παιδιού. «Ο Πύρζας δεν βασιλιέται από χαρά», γράφει ο Μελάς. «Εγώ ο βλαξ δεν βαστώ τα δάκρυά μου. Τους ομίλησα με γλυκύτητα καθησυχάζων αυτούς, η υποκρισία μου, όμως, αυτή μ' έκανε να συχαθώ τον εαυτόν μου. Τόσον υπέφερα σήμερα το απόγευμα! Διαρκώς ερώτεια τον εαυτόν μου, αν είχα το δικαίωμα, εγώ, να συλλάβω οιονδήποτε άνθρωπον, οσοδήποτε κακούργος και αν είναι και τον τραβήξω από την οικογένειά του και να τον φονεύσω! Και διαρκώς απαντούσα. Όχι. Όχι. Τέτοια ευψυχία και ανθρωπισμό, έκλεινε η ψυχή του Μελά».

Οι κακούργοι συνελήφθησαν. Ένα χωριάτικο σπίτι χρησιμοποιήθηκε για δικαστήριο. Στο εδάλιο του κατηγορουμένου κάθησαν οι συλληφθέντες. Και ο Μελάς τους μιλά με καλωσύνη, σαν πατέρας και όχι σαν εχθρός. Τους μιλά για την μεγάλη τους πλάνη και τους καλεί να μετανοήσουν. Να επανέλθουν στους κόλπους της εκκλησίας και της πατρίδος. Οι κατάδικοι συγκινημένοι του φιλούν τα χέρια. Του λένε ότι οι Βούλγαροι τους ανάγκασαν να τους ακολουθήσουν και τον παρακαλούν να τους προστατέψει.

-Ακρίτας- Κωνσταντίνος Μαζαράκης

Το βράδυ έμειναν στο χωριό. Το πρωί, γράφει ο Μελάς, «ήρθαν όλοι να με χαιρετήσουν και να μου πούν, ότι η ομιλία μου και ο τρόπος μου ήσαν καλύτερα από δέκα φόνους». Αφού ωργάνωσε το χωριό δημιουργώντας ομάδα αυτοάμυνας, αναχώρησε για την Πρεκοπάνα που είχαν εκτελεστεί ο παπάς και ο δάσκαλος.

Από την Πρεκοπάνα αναχωρεί για την Μπαλκαμένη. Εκεί γνωρίζει έναν νεαρό φαρμακοποιό τον Φίλιππο Καπετανόπουλο που οι Βούλγαροι κυνηγούσαν να τον εξοντώσουν. Στο χωριό τους κοιτούν με θαυμασμό και περιέργεια. Ο Μελάς καλεί τον Μουχτάρη και τους προκρίτους του χωριού σε συγκέντρωση. «Οι καλοί άνθρωποι ενθουσιάστηκαν και όταν έφυγα ήλθαν να μου φιλήσουν δια της βίας τα χέρια». Ο Μελάς είδε από κοντά εκείνο που πίστευε «δώστε μας όπλα, προστατέψτε μας και τότε θα δείτε τί έχει να γίνει». Τα βουβά δάκρυα που είδε στα μάτια των παπάδων και των δημογερόντων είχαν επικό και συγκλονιστικό μεγαλείο.

Ο Μελάς βρίσκεται τώρα στο Νερέτι. Σχεδιάζει να χτυπήσει τους κομιτατζήδες που είχαν καταφύγει εκεί. Αλλά η εμφάνιση του Τούρκικου στρατού ματαιώνει τα σχέδιά του. Ακόμη δεν είχε μπει, καλά, καλά στρατός στο χωριό και μερικοί από τους άνδρες του το σκάσανε. Φυσικό, ήταν τότε να τους ακολουθήσει και το υπόλοιπο σώμα. Οι Τούρκοι, όμως τους ακολουθούν. Ο Μελάς με τον Καπετανόπουλο είναι τελευταίοι. Ανεβαίνοντας μια δύσκολη πλαγιά του βουνού μια ομβροντία έρριξε κάτω νεκρό τον νεαρό φαρμακοποιό.

Ο Μελάς τον σηκώνει, τον ξαπλώνει σε κάτι κλαδιά, τον σκεπάζει με την κάπα του και αναχωρεί. Οι Τούρκοι σταματούν να ρίχνουν και μένουν στο χωριό. Ο

Μελάς στέλνει μερικές γυναίκες να βρουν τον νεαρό που είχε ξεψυχήσει μέσα στα χαμόκλαδα.

Ο χειμώνας έρχεται βαρύς και ο Μελάς περιμένοντας βοήθεια από ην Αθήνα, περνά και ξαναπερ-

-Ρούβας- Γεώργιος Κατεχάκης

νά τα χωριά. Περιμένει τα όπλα που του έταξαν και τους αρχηγούς, γιατί βλέπει πως ένας άνθρωπος, όσο και αν είναι σιδερένιος δεν μπορεί να τα προλάβει όλα. Με την παρουσία του συμφιλιώνει, ενθαρρύνει, εγκαρδιώνει. Οι Βούλγαροι στην παρουσία του σκορπίζονται. Με ενθουσιασμό έβλεπαν οι χωρικοί τους Βουλγάρους να μην τολμούν να ξεμυτίσουν. Και ο Μελάς εξακολουθεί να περιοδεύει. Αλλά επειδή δεν μπορεί να βρίσκεται παντού, ορίζει σε κάθε περιφέρεια τους ανθρώπους που θα συνεχίσουν το έργο που έχει αρχίσει.

Ο Μελάς είναι πια εθνικό σύμβολο. Στα σπίτια, στις εκκλησίες, οι γυναίκες προσεύχονται για την υγεία του. Οι άνδρες του προσφέρουν συνεργασία, άλλοι ακολουθώντας τον και άλλοι δίδοντας του χρήσιμες πληροφορίες.

Στις 9 του Οκτώβρη, τέσσερις μέρες, πρωτού σκοτωθεί, βρίσκεται κοντά στη Νεγκοβάκη απ' όπου γράφει το τελευταίο του γράμμα απ' τη Μακεδονία στην

γυναίκαδέλη του Έφη Κατέρη. Στις γραμμές του φαίνεται, πόσο ο Μελάς πεθύμησε τους δικούς του και το σπίτι του.

...«Θέλω και πρέπει να μείνω εδώ. Εδώ με κρατά το καθήκον μου και προ πάντων η υποχρέωση την οποία ανέλαβα. Αισθάνομαι ότι θυσιάζομαι, αλλά τουλάχιστον θα κατορθώσω τίποτα; Ή θα χαντακώσω την ιεράν αυτήν υπόθεσιν;» της εκθέτει το σχέδιό του. Σκοπεύει να αφήσει στην περιοχή της Νεγκοβάκης 50 άνδρες και αυτός με 30 άνδρες να δράσει στην περιοχή της Καστοριάς.

Ενωμένα τα σώματα του Μελά και του Καραλίβανου τράβηξαν για το Νερέτι όπου είχαν καταφύγει πολλοί Βούλγαροι κομιτατζήδες. Εκεί, όμως, δεν μπόρεσαν να εξουδετερώσουν τους Βουλγάρους. Πολλοί πρότειναν να κάψουν τα σπίτια που βρίσκονταν οι κομιτατζήδες, αλλά ο Μελάς αρνήθηκε για να μην καούν και αθώοι.

Με τον αφωσιωμένο του Πύρζα και Καραλίβανο τράβηξαν για το Ζάλοβο, ενώ οι υπόλοιποι ξαναγύρισαν στην Μπελκαμένη. Βροχή αδιάκοπη, λάσπη, κακός δρόμος μακρύς και δύσκολος. Είναι όλοι κουρασμένοι και ο αρχηγός ορίζει να σταθούν στη Στάτισια, για να στεγνώσουν και να κοιμηθούν. Ο Πύρζας σαν κάτι να προαισθανόταν και ήθελε να λημεριάσουν έξω από αυτό. «Όλα τα λημέρια και τα δάση αγαπάς Νίκο σαν να είσαι κανένας παλαιός κλέφτης. Είναι αμαρτία. Τα παιδιά είναι κουρασμένα, βρεγμένα. Ας μείνωμεν εις το χωριό, να στεγνώσουν ολίγο», αφηγείται ο Πύρζας ότι του είπε ο Μελάς.

Στις 13 του Οκτώβρη του 1904 ο Μελάς με το σώμα του βρίσκεται στη Στάτισια. Οι άνδρες του

μοιραστήκανε σε τέσσερα καταλύματα. Αυτός με τον Πύρζα και τον Ντίνα συζητεί με τους προκρίτους του χωριού. Ξαφνικά μπαίνει η σπιτονοικοκυρά και λέει στον Μελά ότι μια γριά είδε στρατό να έρχεται στο δρόμο από το Κοναμπλάτι. «Αι θαπεράσει» είπε ο Μελάς και ειδοποίησε στα καταλύματα να είναι έτοιμοι, αλλά να μην κουνηθεί κανείς.

Πέρασε αρκετή ώρα. Ο στρατός άρχισε να κατεβαίνει στον κάτω μαχαλά. Ο Καραλίθανος έστειλε μιά γυναίκα στον Μελά να ρωτήσει τί να κάνει. Να πυροβολήσει; Ο Μελάς απάντησε να μην πυροβολήσει κανείς πριν δώσει αυτός διαταγή. Ο στρατός, όμως, που τον είχε στείλει μ' ένα ωραιότατο τέχνασμα ο αρχικομητατζής Μήτρος Βλάχος, ετοιμάζεται να επιτεθεί. Εν τω μεταξύ άρχισε να νυχτώνει. Μερικοί Τούρκοι πλησίασαν το σπίτι που ήταν ο Μελάς με τον Πύρζα, τον Ντίνα, τον Κρητικό Στρατινάκη και άρχισαν να χτυπούν με τα όπλα τους την πόρτα όπου βρίσκονταν οι επτά του Καραλίθανου. Δεν πήραν απάντηση και άρχισαν να χτυπούν δυνατώτερα και να φωνάζουν. «Θα κάψουμε το σπίτι».

Ο Μελάς σήκωσε το όπλο του και σημάδεψε έναν Τούρκο. Άρχισε και ο Ντίνας στο πλάι του και οι άλλοι επτά από το αντικρινό σπίτι. Οι Τούρκοι σκορπίστηκαν και έπιασαν θέσεις. Ενώ πυροβολούσαν λέει ο Στρατινάκης στον Μελά. Δεν κατεβαίνουμε κάτω καπετάνιε γιατί εδώ δεν είμαστε ασφαλείς και θα μας κάψουν σαν τα ποντίκια;».

Κατέθηκαν στο στάβλο. Ο Μελάς πυροβολεί και ένας Τούρκος πέφτει νεκρός. Έχει πια νυχτώσει. Ο Μελάς με τον Στρατινάκη βγαίνουν στην αυλή. Ξαφνικά ακούγεται ένας

πυροβολισμός και η φωνή του Μελά που έλεγε, «στη μέση με πήρε παιδιά». Έχει πληγωθεί στην οσφυακή χώρα. Μπήκε ωστόσο στο σταύλο και κάθισε επάνω στα άκαρα και φώναξε τον Πύρζα (Νίκο που είσαι!) Έβγαλε το σταυρό του και είπε. «Το σταυρό να το δώσεις στη γυναίκα μου και το τουφέκι, όπως σου είπα, στον Μίκη μου και να τους πεις ότι το καθήκον μου το έκανα». Έβγαλε το πορτοφόλι του, όπου φύλαγε τις φωτογραφίες των παιδιών του και ξεζώθηκε. Τότε έπεσαν λίρες από το κέμερι του και φάνηκαν αίματα. Άρχισε να αισθάνεται φοβερό πόνο. «Σκοτώστε με παιδιά, έλεγε, πως θα μ' αφήσετε στους Τούρκους;». Όσο περνούσε η ώρα πονούσε περισσότερο. Με δυνατή φωνή λέει στον Πύρζα. (Νίκο εσύ πως θα μ' αφήσεις;». Ο Πύρζας έσκυψε, τον φίλησε και είπε. «Κοντά σου είμαι καπετάνιε. Δεν ο' αφήνουμε». Τα χείλη του Μελά ήταν

φυκρά. ι «Πονώ», έλεγε κα ονόμαζε τα παιδιά του. Δεν μπορούσε πια να κουνηθεί από τη θέση του ούτε τα παιδιά του να ονομάσει. Ήσπου δεν ακούστηκε πια φωνή.

Οι Τούρκοι εν τω μεταξύ σταμάτησαν τους πυροβολισμούς και αποτραβήχτηκαν. Δεν φαντάστηκαν ότι σκότωσαν κάποιον και μάλιστα τον αρχηγό.

Ο Πύρζας όταν έπαψε πια ο καπετάνιος να σαλεύει, πήρε το δισάκι του τον σταυρό, το όπλο, και γλύστρησε αθόρυθα με τους άλλους στην νύχτας το σκοτάδι αφού είπε στη γυναίκα του σπιτιού να κρύψουν κάπου τον νεκρό μέχρις ότου λάβουν διαταγές από το προξενείο.

Αυτές σήκωσαν τον νεκρό του αρχηγού και τον θάψανε πρόχειρα στο εξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία. Στο γυρισμό σκορπίστηκαν για ν' αποφύγουν το τουρκικό απόσπασμα που με φοβέρες και δαρμούς ζητούσε να μάθει που είχαν πάει οι αντάρτες. Αλλά και αυτοί έγιναν άφαντοι. Χωρισμένο το σώμα σε μικρές ομάδες είχε διασκορπιστεί, ενώ τα σώματα των άλλων που δεν βρίσκονταν στη Στάτιστα εξακολούθησαν να ενεργούν μεμονομένα. Έ-

Το σπίτι που δολοφονήθηκε ο Πάυλος Μελάς

τσι εννιά άνδρες με τον Παύλο Κύρου βρέθηκαν στο Ζέλοβο. Από το Ζέλοβο ο Ντίνας παίρνοντας εντολή από τον Κύρου επιστρέφει στη Στάτιστα για να ενδιαφερθεί για το πτώμα του Μελά. Το προξενείο είχε ειδοποιηθεί για τον θάνατο του Μελά και έστειλε εμπιστευμένο τον Βασίλειον Αγοραστήν να φροντίσει για την ταφή. Περνώντας από το Πισοδέρι έμαθε για την αποστολή του Ντίνα και πηγαίνει στο Ζέλοβο να τον περιμένει.

Ο Ντίνας φθάνει στο Ζέλοβο ταραγμένος γιατί, καθώς λέει, ενώ έκανε την εκταφή ήρθε ο τουρκικός στρατός και επειδή δεν μπορούσε να σηκώσει το πτώμα, αναγκάστηκε να κόψει το κεφάλι του νεκρού ήρωος. Σκέπασε τον τάφο με χαμόκλαδα να μην τον δούν οι Τούρκοι που περιπολούσαν.

Ο Αγοραστής με το πολύτιμο φορτίο του φθάνει στο Πισοδέρι την νύχτα 17 προς 18 και με τον παπά Σταύρο και 4 άλλα μέλη της εκκλησιαστικής επιτροπής θάβουν το κεφάλι του Μελά.

Οι Τούρκοι όταν πληροφορήθηκαν από τις ελληνικές εφημερίδες τον θάνατο του Μελά στείλανε στη Στάτιστα τα αποσπάσματά τους για να βρουν τον τάφο. Για τον σκοπό αυτό έδειραν ανηλεώς τους χωρικούς και τους απείλησαν ότι τα σπίτια τους θα τα κάψουν εάν δεν δείξουν το μέρος που έχουν θάψει τον νεκρό. Μα οι Στατιστιώτες κράτησαν το στόμα τους κλειστό.

Έτσι τα αποσπάσματα επέστρεψαν πίσω. Στο γυρισμό βρήκαν το ακέφαλο σώμα και το φέρανε στην Καστοριά, όπου το παραδώσανε στις τουρκικές αρχές.

Ο Μητροπολίτης Γερμανός που είχε κρυφά ειδοποιηθεί απήτησε από τους Τούρκους να του δοθεί το σώμα λέγοντας. «Αυτό

είναι δικό μου» και το πήρε.

Ο Μητροπολίτης ως εξής γράφει το τέλος του δράματος στον Ιώνα Δραγούμη.

...Την 23 του απαισίου αυτού μηνός, μετέφερεν επί του κραββάτου του, εις την πόλνν ημών ο στρατός, το ιερόν σώμα του πολυκλαύστου μας εθνομάρτυρος... Περί την δύσιν του ηλίου παρεδόθη μοι υπό των αρχών αλλά, το μεν, ένεκα της παρελθούσης ώρας, το δε θέλων να κερδίσω καιρόν προς προετοιμασίαν ανάλογον του μεγάλου ανδρος, κατέθεσα τον σεπτόν νεκρόν εντός μικράς Βυζαντινής εκκλησίας κειμένης απέναντι της Μητροπόλεως, δι' όλης δε της νυκτός άγρυπνος, ητοίμασα τον νεκρικόν κράβατον με επιστέγασμα φέρον το σημείον του Σταυρού και το κλεινόν όνομά του, ητοίμασα τον ένδοξον τάφον του εν τω περιβόλω του Βυζαντινού Ναού υπό δυο δενδρίλια απέναντι του παραθύρου μου, τη δε επαύριον Κυριακή όρθρου βαθέως περίδεσα τας μαρτυρικές χείρας του με ένα μετάξινον μαντήλιόν μου, κατέθεσα επί του στήθους του εν Ευαγγέλιον, εν σταυρόν, και μία εικόνα και πριν αρχίσει η λειτουργία ετελέσαμεν την κηδείαν του πεπνιγμένος εν λυγμοίς ανέγνωσα τας ευχάς εντός του Μητροπολιτικού ναού και μή υπάρχοντος εν αυτώ νεκροταφείον μετέφερα ο ίδιος εις τον παρακείμενον περίβολον

- Άγρας. Τέλλος Αγαπητός

του Βυζαντινου ναού των Ταξιαρχών το σεπτόν σκήτος του. Οι ιερείς καθ' εκάστην νυέραν εύχονται επί του τάφου του... Τη 22α τρέχοντος ετελέσθη αθορύβως μνημόσουνον πάνδημον οι πάντες επί το αυτό...»).

Απαρηγόρητος Κώστας Γεωργίου (Καστορίας Γερμανός)

Συγκλόνησε την Αθήνα η είδηση του θανάτου του. Πολλοί αξιωματικοί από την ελεύθερη Ελλάδα, καθώς και πολίτες, πήγαν στην Μακεδονία. Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα τα ελληνικά σώματα κατόρθωσαν να περιόρισουν την Βουλγαρική δράση. Τα όνειρα των Βουλγάρων για εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας, διαλύθηκαν σαν καπνός από τον ελληνικό στρατό. Όλο το έθνος ήταν τώρα στο πόδι. Καμιά δύναμη δεν μπορούσε να σταματήσει την ορμή του. Ο Μακεδονικός Αγώνας πήρε νέα τροπή. Ο Μωσαϊκός νόμος έγινε και ελληνικός. Δεν θα ήταν δικό μας μονοπώλιο τα μοιρολόγια και τα μνημόσυνα. Θα τα δοκίμαζαν και οι άλλοι Ο νέος ελληνοβουλγαρικός πόλεμος απλώθηκε στα βουνά και στους κάμπους στα χωριά και τις πολιτείες. Ο Παύλος Μελάς ήταν ο πρωτοπόρος και πρωτομάρτυρας του Μακεδονικού Αγώνα. Τ' όνομά του έγινε θρύλος. Η δημοτική μούσα τον υμνεί και τον κλαίει.

**..Παύλος Μελάς κι αν πέθανε, τ' αδέλφια του ας ζήσουν
Αυτά θα τρέξουνε μαζί, για να τον αναστήσουν**

Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου γράφει για τον θάνατο του Παύλου Μελά

**..αλλά καλύτερα οδηγεί, ένα καντίλι τάφου
που ο σκοτωμένος τάναψε και μας ακαρτερεί**

Και ο Κωστής Παλαμάς το περίφημο μοιρολόγι του «Παύλος Μελάς».

**Σε κλαίει ο λαός. Πάντα κλωρό να σειέται το χορτάρι
στον τόπο που σε πλήγωσε το βόλι ω παλκάρι
Πανάλαφρος ο ύπνος σου. Του Απρίλη τα πουλιά,
σαν του σπιτιού σου να τ' ακούς, λογάκια και φιλιά,
Και να σου φτάνουν του χειμώνα οι καταράχτες
σαν τουφεκιού αστραπόβροντα και σαν πολέμου
κράχτες**

**Πλατειά του ονείρου μας η γη και απόμακρη
και γέρνει εκεί και σβεις γοργά
Ιερή στιγμή ! Σαν πιο πλατειά τη δείχνεις
και τη φέρνει σαν πιο κοντά.**

Απόσπασμα από ομιλία του Παναγιώτη Κανελλόπουλου στις 3 Μαΐου 1984 στο Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

Παραμελημένος βασικά στον τομέα της μελέτης και της διδασκαλίας ο Μακεδονικός Αγών, δεν αξιοποιήθηκε δυστυχώς όσο έπρεπε, ούτε στο πεδίο του εθνικού φρονιματισμού. Απλωμένος σε μιά οκταετία περίπου, χωρίς εντυπωσιακή έναρξη ή λήξη, δεν συνδέθηκε με μιά ημερομηνία, δεν απέκτησε ποτέ μιά επέτειο, ώστε να θρεί και τυπικά τη θέση του στο εθνικό μας εαρτολόγιο και να ξαναρχεται ταχτικά, κάθε χρόνο τουλάχιστο, στη συνθησιμένη σε ημερολογιακές διακρίσεις μνήμη μας. Η διαπίστωση αυ-

τή ας θεωρηθεί παράλληλα και σαν ομολογία ευθύνης. Της ευθύνης ό-τι οι νεώτεροι παραλείψαμε να σταθούμε όσο έπρεπε εμπρός στη μεγάλη αυτή πράξη που λέγεται: Μακεδονικός Αγών».

Αυτά είπε ο Δημήτριος Ευρυγένης στο έτος 1960.

Ο Μακεδονικός Αγώνας χρειάζεται να θρεί - χρησιμοποιώ τα λόγια του Δ. Ευρυγένη - «την τυπική του θέση στο εθνικό μας εαρτολόγιο», μιά συγκεκριμένη χρονολογία και ημερομηνία. Η χρονολογία πρέπει να είναι: το έτος 1904. Και ως η-

μερομηνία θα μπορούσε να ορισθεί ημερομηνία είχαν προηγηθεί πολλοί άλλοι ηρωικοί θάνατοι, και μάλιστα, λίγες μέρες πριν, ο θάνατος των γενναίων Μοναστηριωτών Θ. Μόδη και Φ. Καπετανοπούλου η 26η Οκτωβρίου (13 Οκτωβρίου με το παλιό ημερολόγιο), ημέρα θανάτου του Παύλου Μελά, που συμπίπτει και με την επέτειο επλευθερώσεως της Θεσσαλονίκης. «Με το θάνατό του ο Μελάς», λέει ο Ευάγγελος Κωφός, «πέτυχε να κάνει την τύχη της Μακεδονίας υπόθεση του κάθε Έλληνα».

Βιβλιογραφία:

1. Δραγούμη. Μαρτύρων αίμα.

Ιωαν. Νοταρά: Παύλος Μελάς.

Γράμματα του Π. Μελά από την Μακεδονία

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Τα Παραδοσιακά Μουσικά Όργανα στην Ημαθία

(6^ο μέρος)

Μαρικοί οργανοπαίκτες κατασκεύαζαν μόνοι τους τα βιολιά, αλλά οι περισσότεροι αγόραζαν Ευρωπαϊκά.

Οι Πόντιοι που ήρθαν στην Ημαθία, έφτιαχναν μόνοι τους τις λύρες που τις έλεγαν κεμεντζέδες. Το καπάκι το έκαμαν από πεύκο, την πλάτη από κισσό και το δοξάρι από ξύλο ελιάς. Οι τρεις χορδές του κεμεντζέ κουρδίζονται σε λα, μι, σι ή σαλ, ρε, λα. Το τριγωνικό κεφάλι της λύρας σημάδιζε την Αγ. Τριάδα. Πιο μεγάλοι σε πάχος ήταν οι κεμανέδες με κεφαλή βιολιού και περισσότερες χορδές απ' τους κεμεντζέδες. Ο κεμανές η κεμανί έχει 4-6 χορδές κουρδισμένες κατά πέμπτες ή τέταρτες καθαρές. Υπάρχουν και κεμανέδες με συμπαθητικές χορδές σαν αυτές της βιόλας ντ' αμόρε.

Το 1990 στο Πλατό συνάντησα τον Φουρτουνίδη Παντελή (γεν. 1921), που ήρθε απ' τα Φάρασσα Καππαδοκίας. Ο παππούς του Στέφανος έπαιζε και έφτιαχνε κεμανέδες με συμπαθητικές χορδές. Ο πατέρας του επίσης Θωμάς έπαιζε κεμανέ, καθώς και ο θείος του Ισαάκ Κατίνογλου. Όταν ήρθαν το 1924, εγκαταστάθηκαν στην Πεύκη και όταν το χωριό το έκαψαν οι Βούλγαροι, μετακόμισαν στο Πλατό. Ο Παντελής Φουρτουνίδης ήταν παιδί όταν έβλεπε τον παππού του να φτιάχνει τέτοια όργανα. Αργότερα δοκίμασε κι αυτός χρησιμοποιώντας για χορδές έντε-

Βιολιά λαϊκών οργανοπαίκτων
Συλλογή Μουσικού Μουσείου
Σ. Ι. Κοψαχείλη

ρα κατσίκας. Το μήκος του κεμανέ το έφτιαχνε ίδιο με το μήκος του βιολιού, το βάθος του 8 πόντους και έδαζε 12 χορδές, 6 πάνω και 6 κάτω από την γλώσσα.

Οι πρόποργες Θρακιώτες έφεραν μαζί τους την αχλαδέτσημη Θρακιώτικη λεγόμενη λύρα. Η λύρα παίχθηκε ήδη στο Βυζάντιο και διαδόθηκε και σ' άλλους Βαλκανικούς λαούς (Lirica Γιουγκοσλαβία, Gadulka Βουλγαρία). Η Θρακιώτικη λύρα είναι τρίχορδη, κατασκευάζεται από μαυριά, καρδιά και αγριάμπηλη. Το καπάκι της γίνεται από καλό πεύκο. Κουρδίζεται σε λα, μι, λα ή λα, ρε, λα. Την λύρα συνοδεύει κυρίως το νταούλι ή ο νταυρές.

Οι φιλογέρες συναντώνται στην Ευρώπη από την νεοπαλαιολιθική

περίοδο. Από την μέση Βυζαντινή εποχή ο Πλαγιάυλος αναφέρεται ως Παγιάυλι ή Πλαγιαύλι, επίσης σε άλλα δημόδη άσματα συναντούμε το σουραύλι και το καλάμι. Τα απλά φλάουτα ή φιλογέρες γίνονται από κούφια κλαριά, κόκκαλα, καλάμια. Λέγεται ότι βοσκός χωρίς φιλογέρα είναι εκκλησιά χωρίς σήμαντρο, αηδών χωρίς φωνή, φριματιά χωρίς μурμουρητό, κοπάδι χωρίς κυπροκούδουνα (από τα διηγή-

Του Στέλιου Ι. Κοψαχείλη

ματα της σπάνης). Οι Πόντιοι πρόποργες έφεραν το γαβάλι ένα μακρύ αυλό. Στην Ημαθία ήταν γνωστοί και οι τρεις τύποι δηλαδή το καλάμι, το σουραύλι και το γαβάλι. Το καλάμι έπαιζαν οι ντόπιοι, ενώ το γαβάλι κυρίως οι δυτικομακεδόνες.

Την γκάντζα την χρησιμοποιούσαν ήδη στην αρχαία Ελλάδα στις γιορτές του Διονύσου (ασκαυλος, ασκός του Διονύσου) και στο Βυζάντιο (ασκομανδούρα εκ του ασκός και άδω). Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, διαδόθηκε στους Σλαύους. Το τουλούμι το έφτιαχναν από δόξια κατσίκας. Στην Ημαθία ήταν πολλοί γκαϊνταδόροι που κατασκεύαζαν μόνοι τους τις γκαϊντζες. Ο Παύλος Πιταλιάρης απ' την Καϊφόχωρα σφήνωνε την φιλογέρα, το μπάσο και το φυσά σε θουβαλίσια κέρατα τα οποία έδνε σφιχτά στη κατασκευή προδικά.

ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ

Τα παλιά τα πιχνίντγια πόπιζαν τα πιντγιά στη Νιάουστα

«Λαός χωρίς παρελθόν είναι λαός χωρίς μέλλον»

Τα πιχνίντγια είναι απαραίτητα για όλουους τους ανθρώπους κι προπάντους για τα πιντγιά. Μι τα πιχνίντγια οι τρανοί πιρνούν την ώρα τους. Το πιδί τρανέθει μι τα πιχνίντγια θιχάει, πιρνάει τουν κιρό του, μαθαίνει να κουνουστιζει κί να δουλεύει μαζί μί τ' άλλα τα πιντγιά, μαθαίνει να θέλει να γένει καλύτηρους από τους άλλους, να φκιάνει παρέα, να φκιάνει φίλους, η παροιμία λέει «Νέοι φίλοι είναι σαν τ' ασήμι μα χρυσάφι είναι οι παλαιοί». Έτσι δια γένει καλύτηρους σαν τρανέθει κι τουν πέσουν τα φουρτχιά της ζουής.

Όλα τα πιντγιά όλεις τι ιπουχές, οι όλους τους τόπουδεις έχουν τα πιχνίντγια τους. Έτσι κί στη Νιάουστα είχαμι τα δικά μας τα τουπικά τα πιχνίντγια, ή τα ίντγια μι άλλεις πόλεις αμά μη δικά μας ουνόματα.

Μη τα παλιά τα πιχνίντγια τα ιφτηνά πουλλές γινιές έπιξαν, τράνησαν κί αναστράφηκαν, οι πατηράδεις, οι παπούδεις κί οι προυπαπούδεις μας.

Τώρα όλα τα πήρειν παραμάζουμε η εξέλιξη, ου πουλιτισμός κί του συμφέρουν απ' τις ιταρίες που φκιάνουν πιχνίντγια χιλιάδες κόσμοι δουλεύουν φκιάνοντας πιχνίντγια.

Τότι όλα τα πιχνίντγια μας τ' απιρνάμι απ' τη φύση, ζουίφια, πουλιά, ζώα χουρτάργια δέντρα, πέτρες, ξύλα, πέτσεις κόκκαλα κί άλλα τέτχια. Απού την ιπουχή του Ουμήρου ακόμα τα πιντγιά

έπιζαν μη τα σέγκια (τους αστραγάλους). Τα μαζουνάμι από τα πασκαλιάτικα τ' αρνιά. Επιζάμι μη τα μπιζιόργια, τα καλάμια απ' του στιάρι, τις κρέχτεις τις βέργεις από τις καρυδιές που εφ-

Του Νίκου Σπάρτη

κιανάμι σφυρίδεις, τις πέτσεις απ του καρπούζι, τις ζαμπέλκεις, τις κουλουκύθεις, τα κουρμίντια κί μη τι δεν.

Τώρα τα πιντγιά από βρέφα α κόμα τ' αγουράζουν, τζανγκαρνίτρες ακριβές, κούκλεις κί χίλια λουγιόν πιχνίντγια ακριβά. Κί τα τρανύτηρα τ' αγουράζουν πανάκριβα ηλκτρονικά πιχνίντγια, πουδήλατα κί τέτχια.

Τότι τα μικρά κί τα πιντγιά σί όλεις τις ηλικίες δε ξόδιβαν καν τίπουτας για πιχνίντγια, γιατί τάφκιαναν οι γουνίδεις τους κί όντας τράνησαν κί αππουρούσαν να μαστουρέψουν τ' άφκιαναν μυναχά τους.

Στα βρέφα έδουναν τζουγκαρνίστρα που την έφκιαναν μ' ένα χουντρουτσίκου σύρμα που τάφηναν στρόγκυλου μι διάμιτρου ίσιαμι 10-12 πόντους, κί πιρνούσαν μέσα δικάρεις (εικουσόλιπτα) τρύπχεις, καμνιά φόλα, τρανή κανά χάντρου από κουμπουσκίνι κί τέτχια. Τις ντγιό τις άκρεις απ' του σύρμα τις έδιναν καλά κί τις ιρίνιζαν για να μη γκραματσώνητι του βρέφου Αυτό τόπλυναν νταίμα για νάνει παστρικό.

Τα βρέφα τα δουναν κί κανά κουτί τινικένιου μη πιτρίτσεις μέσα καλά κλεισμένου, στα χέργια τους. Τάδουναν καμνιά κόρα ψουμί ν' αγλύφουν, ή καμνιά συρβέτα να δαγκώνουν όντας αχιρνούσαν να θγάζουν δόντγια. Αμά πλει ότρου τάδουναν μάκουν για να κοιμούντι, γιατί είχαν πουλλά πινγιά κί δεν αππουρούσαν να τα φκιάσουν ζάπι. Άμα αχιρνούσαν να πιρπατούν τάφκιαναν κούκλεις ρα μένεις (κουκόνεις) μη κουμάτια από αμπαλώματα κί ένα τσάκνου για να ομνοιάζει μι χέργια, ή κί άλλα ντγιό για να ουμνιάζουν μη πουδάργια. Τα ζγκουράφιζαν μη μνιά κόκκινη μπουιά ή κουντύλι, τ' άφκιαναν μάτια, μύτη, στόμα ή κί μουστάκια όπους στη φουτουγραφία 1.

Τότι τα μικρά έπιζαν κί μι τα χαμπουχάλια μικρά κουμάτια από λουγίσιμα υφάσματα, σιαζάκια, λινά, τσίτχια κί άλλα. Κί όσου τράνησαν ουλίγου ακόμα

Φωτ. 1. Κούκλεις από χαμπουχάλια Μάνο μη του πιδί της κί γαμπρός

ντιγίό τρία μαζί έπιζαν τις μπόζες, έφκίαναν νύφη, γαμπρόν (φουτ. 1), τάχα τους πάντριβαν.

Έφκίαναν απού φέματα φαγιά καφέν, τάχα δέχουνταν θίζιτεις κί κερνούσαν κί άλλα τέτχια ό-πους οι τρανοί.

Και έπιζαν κί του πιχνιδι «έχει μπάμπου φουτιά». Ένουναν τα δάχτυλά τους απ' τα ντιγίό τα χέργια κί ου μικρός σχιρνώντας απ τα μικρά του τα δάχτυλα ρουτού σειν; Έχει μπάμπου φουτιά; δεν έχει, έλα στην παρά πάνου πόρτα, κί του πιδί έδειχνειν τ' άλλου άνοιγμα απ τα δάχτυλα κί ξανα-ρουτούσειν, έχει μπάμπου φουτιά; όχι έλα στην παρά πάνου πόρτα, ώσπου έφτανειν στου άνοιγμα απ τα τρανά τα δάχτυλα κί ου τρα-νούς ίλιγειν: Έχει φουτιά αμά έχει κί ένα τρανό σκυλί που δαγ-κώνει, γαβ, γαβ κί του πιδί γι-λούσιν.

Τα μικρά τ' άφκίαναν κί κού-νεις μικρές ξυλένεις όπους ήταν οι κανονικιές (φουτ. 2) που μας κουνούσαν οι μάνεις μας τα πα-ληά τα χρόνια. Γένουνταν μη σα-νίντγια, ντιγίό φαρδιά πλαϊνά κί ένα στουν πάτου. Τα πλαϊνά άνοι-γαν σιαπάνου ίσια με 50-60 πόν-τους κί κάτω στένηθαν στους 30. Τα σανίντγια αυτά καρφώνουνταν απ' τις άκρεις για να γένει σα σιντούκι σί ντιγίό χουντρίθηρα ξύ-λα, απού κάτω καμπυλουτά, για να κουνιέτι η κούνια, κί απού πά-νου καρφώνουνταν ένα καθρόνι

Φουτ. 2. Κούνια μικρή ξυλένια

1,20 - 1,50 μέτρου για να του τσα-κώνουν κί να κουνούν την κούνια. Του καλουκαίρι έφκίαναν ανημό-κουνα για τα θρέφα μ' ένα διπλό σκινί διμένου σί κανά παραθύρι, μι ένα κουχιάρικου ζιλί που του τύλιγαν στα σκινιά. Κί κεί πόμπι νειν του θρέφου έβαναν ντιγίό γι-ρές θέργεις στου ζιλί 50 πόντους μάκρους για να μη διπλώνητι η κούνια. Η ανημόκουνα γένουνταν κί στον μπαξέ ανάμισα από ντιγίό κουντινά δέντρα. Την έφκίαναν για ν' ανημίζητι κί να δρουσίζη-τι του θρέφου.

Τώρα όλα είναι αγουραστά, κα-ρουτσάκι για μουρά, πορτ - μπε-μπέ, ταϊστρεις, ειδικό τραπέζι να πλένουν του μουρό κί τι δεν.

Ύσταρνας σαν απού τράνηθαν κί αμπουρούσαν να πηλαλήσουν τα μικρά τ' άφκίαναν απούμα για να παίζουν μπάλα τα πιντιγιά πλιό-τιρου κί όχι τα κουρίτσικια (φουτ. 3) Την έφκίαναν απού κουρέλια κί μπουρμπόκια ραμένα σ' ένα γιρό πανί πανουθιό. Μι τις απού-μεις καταματουνάμι τα πουδάρ-για μας γιατί επηζάμι ξυπόλυτοι.

Απούμα επιζάμι κί τρανύτηροι ίσιαμι δικαπέντι χρουών κί πα-ρά πάνου. Δεν μας έδουναν παρά-δεις για μπάλα.

Τώρα τα μικρά απ' την κούνια ακόμα τα φέρνουν μπάλεις λουγι-σιμεις μικρές τρανές φούσκες (μπαλόνια) διάφουρεις κί τέτοια.

Τότι πως κί πως καρτιρούσαμε να σφάζουν του γουρούνι τα Χρι-στου για να πάρουμε τη φούσκα να τη φουσκώσουμε για να παίξου-μι σα μπάλα.

Μας έφκίαναν κί τρούκουλουν ξυλένιου καρφουμένουν σι ένα ξύ-λου μακρύ να τουν τσακώνεις κί να τρουκουλιέτι πηλαλώντας. Κί όλην την ημέρα σύρτα φέρτα στου σουκάκι.

Τότι μη του τίπουτας επιζάμι. Του χειμώνα όντας έβριχεν ή χιό-νιζειν ξιαπλουνάμι τις καρέκλεις σ' ανώγι, (όλα τα σπήτια είχαν

Φουτ. 3. Απούμα απού μπουρμπόκια ραμένα

τρανά ανώγια), μη τ' ακουμπιστε-ρι στου πάτουμα, τη μνιά κουντι-στην άλλη, κί εφκίανάμι τραίνου-μη καμνιά 4 - 5 καρέκλεις. Κί δέ-στου να φουνάζουμε κί σφυρίζου-μι όπους του τραίνου ή τ' αφτου-κίνητου.

Του καλουκαίρι μη καλόν κιρό-επιρνάμι ένα θιργί πόκουφτα-απ' τις μουριές κί τάφκίαναν φα-σουλόβιργεις. Την καθαλικιθάμ-τη φασουλόβιργα κί πηλαλούσαμ-κουσιόν σαν ν' άμαστουν στ' ά-λουγου καθάλα. Σι άλλα μέργια-που δεν κοίταζαν μιτάξι είχαν κα-λάμνια τρανά που καθαλίκηθα-τα πιντιγιά. Απού κεί θγήκειν κί-η παροιμία «αυτός καθαλίκηπει-του καλάμι».

Μας έφκίαναν κί άλουγου ό-πους στη φουτουγραφία 4.

Γένητι μη τρεις θέργεις χουν-τρούτσικεις κί γιρές μνιά ίσια τρι-νή κί μακριά για ισουρουπία κί-ντιγίό λυγισμένεις κί διμένεις, α-νοιχτές στη μακριά τη θέργαι. Α-πού πάνου εκεί που αρτιρνούν οι-θέργεις δένουντι άλλες έξι ιφτ

Φουτ. 4. Άλουγου μη κοπίστρι κί νου-ρά απού θέργεις

για να φκιάνουν του σαμάρι. Η μακριά φκιάνει τη νουρά κι απ-
πρυστά έχει σκονί σαν καπίστρι.
Μη χουντρές βέργεις βαστούσειν
κι ένα πιδί απανουθιό. Τώρα όλα
τα πιχνίτγια αυτά, ιλέφαντες, ά-
λουγα, αρκούδες είναι αγουραστά.

Τότι του Μάρτη μας έδιναν στου
χέρι κάνουρα πλιχτή άσπρη κι
κόκκινη για να μη μας μαυρίζε-
ου Μαρτιάτικους ου ήλιους. Άμα
ιγληπάμι χιλιδόνι τουν εβγαζάμι
κί τουν κριμούσαμι σί μινιά τρι-
νταφυλιά ή σι ένα ίπουρου. Κί έ-
τσι είχαμι την ένοια να δούμι χι-
λιδόνι στουν ουρανό.

Μας έφκιασαν κί μπουκουβάλα
για φαγί κί πιχνίδι. Στριβάμι ψύ-
χεις ψουμί, κί έκουφτάμι κουμα-
τσιούλια μπάτσιουν ή τυρί ή ούρ-
δα, ή κί ζάχαρι σί μινιά σιρβέτα
απού σουφράν. Τη μπουκουβάλα
την έφκιασιν η νάνα ή η μάνα
στάζοντας κί ουλίγεις σταζιές νι
ρό για να σκουρπάει κί να γένει
μι «θάζου» μηλιμόν. Τη χτυπού-
σειν μη τη μπουχτανιά κί τραγου-
δούσαν.

Μπούκου - μπούκου θάλα
μινιά μισούρα γάλα
Κι απου κάτ η σκάλα

Κι πάλι του (ντιγιου τραγουδι ί-
σιαμι να γένει η μπουκουβάλα να
τη φάμι. Μι τ' αυτό του παιχινίδι
ξιχούσαν τα μικρά.

Τσακονουμάστουν ντιγιό - ντιγιό
μη τα χέργια σταυρουτά κι ντρασ
κιλίζοντας τραγουδούσαμι:

Ένα δυό λέτα, τσιν κοκολέτα
τα πράσινα κοφέτα
κι γυρνούσαμι ανάπουδα θηματί-
ζοντας κί λέγοντας του ίδιου.

Στα μικρά τα βρέφα όντας αχι-
ρνούσαν να καταλαβαίνου, για
να ξιχνούν, επιρνάμι τόνα χέρι
τους κι απανουθιό τσιμπώντας ου
λίγου του χέρι τους τραγουδών-
τας ιλιγάμι:

«Τσίμ - τσίμ του λιπτό,
του λιπτό του σιγανό
πέρνει η μπάμπου του καντάρι
κι ου παπούς του καλαμάρι

κί πηγαίνουν στο παζάρι
ν' αγοράσουν, ιλιές κι λάδι».

Μας έπιρναν οι τρανύτηροι στου
νώμου, μη τα πουδάργια αππρου-
στά, τσακώνοντας μη τα χέργια
τους τα χέργια μας κί ιλιγαν «έ-
να αρνί πουλώ, ένα αρνί πουλώ».

Γκανταλνούσαν τα μικρά τα
πιντιγιά μη τα δάχτυλα στου λι-
μό λέγοντας:

Πάει ου λαγός να πιεί νιρό
στου Νικκάκι του λιμό
πιρπατώντας τα ντιγιό τα δάχτυλα
απ' τα γόνατα στου λιμό.

Τηλέφουνου εφκιανάμι μί ένα
σπηρτουκούτι χουρίς συρτάρι ή κί
μι ντιγιό τέτοια σπηρτοκούτια δι-
μένα μη κουρδουνέτου ή ράμμα.
Εφκιανάμι μινιά τρύπα στη μέση
κι απου μέσα πιρνούσαμι έναν
σπάγκουν μ' έναν κόμπουν για να
μη θγαίνει. Ου σπάγκους ήταν δι-
μένους στου καρούλι ή στ' άλ-
λου του κουτί μί 3-5 μέτρα μά-
κρους. Παίζονταν μη ντιγιό ου
νένας έξινειν ουλίγου του σπάγκου
κι ου άλλους άκουγειν του ρό-
πουτου.

Μιά φόλα τρανή μί ένα κουρδου
νέτου ή σπάγγουν πιρνούσειν ι-
πού ντιγιό καρσί τρύπεις κί δένου
νταν στις ντιγιό τις άκρεις.

Του πιδικλουνάμι τσακώνουν-
τας μί τα ντιγιό τα χέργια τις
ντιγιό τις άκρεις κι του τραβούσα-
μι να πιδικλώνητι κί να ξιδιπλώ-
νητι για να κλώθει η φόλα μινιά
κα τη μινιά κί μινιά κα την άλλη τη
μινιά όταν ξιδιδικλώνονταν.

Η γαργάρα γένουνταν μι ντιγιό
καρύντγια τρανά. Του ένα ήταν
τρύπιου, μη προυσουχή μή του μα
χαίρι μούγκι στη μινιά τη μιργιά
απού ικει πευ κρέμιτι του καρύδι
στην καρυδιά. Εκεί στην τρύπα
σέβηνειν ένα ξυλάκι σφιχτό ίσια-
μι μέσα έτσι που να μην κλώθητι
του ξύλου στου καρύδι. Απ' του
ξυλάκι αυτό κι απ' την κάτου τη
μιργιά σέβηνει άλλου καρύδι μη
τρεις τρύπεις, που γένουνταν απου
γάλια - γάλια μη μητιρό μαχαί-

ρι. Στις ντιγιό τρύπεις (δάση κι
κορυφή) σέβηνειν του ξυλάκι.

Πρίν σέβει του καρύδι στου ξυλά-
κι δένουνταν σφιχτά μη κόμπουν
στη μέση ένας σπάγκους, που πιρ-
νούσειν όξου μιργιά απ' τη μισκι-
ανή την τρύπα. Του ξυλάκι του
στρογγυλου σέβηνειν σι μινιά τρύ-
πα απύ ένα σανιδάκι. Του ξυλά-
κι μη τα καρύντγια έκλουθειν στη
τρύπα. Άμα κουλουριάζονταν ου
σπάγκους στου ξυλάκι τουν τρα-
βούσαμι κι έκλουθειν τ' απάνου
του καρύδι μη του ξυλάκι. Μη τη
δύναμη πούχειν όντας έκλουθειν
κουλουριάζονταν κι ξικουλουριά-
ζονταν ου σπάγκους όπους τουν
τραβούσαμι κι τουν αφηνάμι.
Αρκουδύσαμι πιντιγιά 4-5 χρου-
νών κί σηκονάμι πότι του ένα κί
πότι του άλλου του πουδάρι τρα-
γουδώντας:

Σήμηρα σαββάτου την άλλη
κυριακή
έγαίνει τσιουρτσιουλιάνους μη
κόκκινου θρακί
Σηκώνει του πουδάρι κι κλάνει
μιά πουρδί
σηκώνει κί του άλλου κί πέφτει
καταγή.

Κάτσι Μάρου σήκου επιζάμι σ'
αυτήν την ηλικία. Ένας έκλεινειν
κι άλλοινοι κάθουνταν κι σηκώ-
νουντουν λέγοντας «κάτσι Μάρου
σήκου». Όποιους τσακώνονταν
ουρθός έκλεινειν κι κινηγούσειν
τους άλλους για να τσακώσει κα-
νέναν ουρθόν. Έτσι θγήκειν κι η
παροιμία στη Νιάουστα. Αυτόν
τουν έχουν κάτσει Μάρου σήκου
τουν φκιάνουν ούτι θέλουν.

Εφκιανάμι τρύπεις σι κανά
μπρούχαθου χώμα ή σί κανάν
σουρόν άμμουν όπους φκιάνουν κί
σήμιρας τα πιντιγιά. Εφκιανάμι
γκιουφύργια, γαλαρίες κί τέτοια
μη τις ώρεις. Σήμηρας τα πιντιγιά
που να θρουν χώμα να παίζου, εί-
νι σφαλισμένα στα σπίτια τους,
παν σι μαχαλάδες γιόμουσαν ται-
μέντα κί άσφαλτου.

Τουφέκι μι μιά κάρδα δεμένη
στις ντυγιό τίς άκρεις εφκιανάμι
μι μιά βέργα κι επιζάμι τους στρα-
τιώτιδεις, εφκιανάμι κλιφτουπόλι
μουν μι Τούρκους κι Έλληνις κι
τέτοια.

Βίτσεις εκουφτάμι απού καμιά
άκρα στου μπαζέ. Τις εβγαζάμι
την πέτσα για να είνι άσπρεις, να
τις πάμε στον δάσκαλου για να
μας χτυπάει στα χέρια όντας δεν
καθουμάστουν φρόνιμα στου σκου-

λειό.

Τα πιστινά πουδάργια απ' του
λαγο ίφιρναν όσοινοι είχαν μπα-
μπάν κυνηγηθ για να σβύνουμι
τον πίνακα απού τις κιρμουλίεις.

Πλάκα μί κουντύλι μας αγόρα-
ζαν όντας πηγαίναμι για πρώτη
βουλά στου σκουλειό. Η πλάκα εί-
χιν διμένου μι σπάγκου κι ένα μι-
κρο σφουγκάρι για σβύσιμου. Κι
επιζάμι έναν κιριμέν μη την πλά-
κα γράφουντας κι σβύνουντας για

να μαθαίνουμι τα γράμματα κι
τους αριθμούς.

Του σφουγκάρι το θριχάμι ου-
λίγου για να σβύνει κι όταν εσβυ-
νάμι κι βρέχουνταν η πλάκα για
να στιγνώσει την κουνούσσαμι κι
την αεριζάμι απάνου κάτω κι
τραγουδούσσαμι.

Έλα έλα ήλιε μου να στιγνώσει
η πλάκα μου κι του πιριβόλι».

Τέλος Α' μέρος

Από την «Φωνή της Ναούσης» 4.5.1952

Τα σινιαγματα κι η γίδα

« Έστρουσαν κι φουκα-
λούσαν
τον Μπουζίνου καρτι-
ρούσαν
Έχει οι Μούλης τόνο-
μά του
κι του σπίτι ανουκάτου

Ανασκήρισαν κι απλώνουν ξικαπνίζουν κι ασβιστώνουν
τρέχουν κάτω σιουλναρίδεις κατιβάζουν παϊντζίδεις.
Κάτου Σάθβατου του βράδι πευ ξιαπόστιναν τους είδα
κι ήρθιν πίσου του κουπάδι κι η σιούτα τους η γίδα
κάθουνταν κι η μιά ρουτάει: «Φράνγκου μου τί ρου-
πουτάει;

Πηλαλάει ψηλά κι γλέπει να ζμπουρνάει γιρά του γίδι
ντατσο κι ντατσο μί τουν καθρέφτη τσάκισιν γιαλί, σανίδι
της τρανής τους της ντουλάπας

— Ού! ού! ού! η αφουρισμένη πηλαλάει αυτή φριγμένη
Κι ύσταρνα πιντυγιά που λέτε γίνηκαν για να τους κλαίτι
Κουμματσιούλια πουλημούσαν κακαράτζεις φουκαλνού-
σαν

ΑΠΗΛΟΥΛΑΣ

Γυρνώντας στα παλιά...

Η παλιά Νάουσα και το πρώτο βιβλιοπωλείο

Η προσωπικότητα του Βασίλη Μαρινέρη

Όπως και σήμερα, η ανηφοριά οδηγούσε προς το διοικητήριο - τότε πλατεία «Καμένα». Ο Δρόμος οδός Ζαφειράκη στρωμένη με καλύτεριμι και μετέπειτα με κόκκινα τούβλα του κερομοποιείου «Αφών Πετρίδη», που σε περιγραφή του στο «Μπουκέτο» για τη Νάουσα ο ευθυμογράφος Σταμ. Σταμ. τα έβρισκε ανώτερα σε ποιότητα από τα του Παν/μίου Αθηνών και δεν ξέρω τι θα έλεγε ο μακαρίτης σήμερα με τα τσιρινά χάλια της παιδείας μας.

Η πλατεία «Καμένα» μικρότερη τότε σε βάθος διότι στη βορεινή πλευρά υπήρχε ένα οικοδομήμα πλινθόκτιστο ιδιοκτησίας Κωσταλίτση, καθώς και ο υποσταθμός του «Ηλεκτρικού Σιδηροδρομικού Ναύσης» όπως ήταν η αρχική φήμη της κατόπιν «Ηλεκτρικής εταιρίας Ναύσης», διότι πρωταρχικός σκοπός της ίδρύσεώς της ήταν η σύν-

δεση του Σιδ. Σταθμού μας με την πόλη με ηλεκτροκίνητο ταπικό τρένο.

Ήταν έτσι διαταχμένα και τα δύο ώστε να συνεχίζεται η οδός Ζαφειράκη μέχρι που συναντούσε το

Αναμνήσεις του Αγγελου Βαλταδώρου

δρόμο της Λαϊκής Αγοράς, την σημερινή οδό Κ. Χ. Γρηγοριάδη, ώστε τα δύο καταστήματα της οικοδομής όπου σήμερα το καφενείο ΨΥΓΙΔΗ και το φαρμακείο Πουτούρη ήταν επί της οδού Ζαφειράκη και όχι της πλατείας όπως σήμερα.

Προάλλα το συγκρότημα άφηνε δύο προσόψεις, μία μπροστά της οικοδομής Τζέκου, όπου τότε το μπαζάλικο Δ. Μπέρσου και μία προς την πλευρά του σημερινού κρησπολείου Λιάγκου (πρώην ιδιοκτησία Κόκκου) που τότε εστεγάστηκε και το υποκατάστημα της «Τράπεζας της Ελλάδος». Να σωστά διαβάσατε, τότε η Οικονομία της Νάουσας σήκωνε Τράπεζα της Ελλάδος μαζί με τις άλλες δύο, την «Ιωνική» και των «Αθηνών».

Προς Νότον και όχι τόσο βαθειά ήταν τα αρχοντικά των Γκούτα,

Τσίτση και Πεχλιβάνου, προς Ανατολές οι οικοδομές των Σιούγκαρη και οικογένειας Θάλειας Περδικάρη όπου στην ευθεία με οικοδομές του Γρηγορίου και Γεωργίου Περδικάρη σχημάτιζε με την ανατολική πλευρά της οικοδομής Γκούντα την οδό «Τζων Περδικάρη» και η οποία οδηγούσε όπως και σήμερα προς τη συνοικία «Μπατάνα» και τέλος προς δυσμάς ήταν η οδός Ρήγα Φεραίου και το στενό της Μεταμορφώσεως.

Σ' αυτήν την πλατεία, όπου τις αποκριές χαλούσε ο κόσμος, σ' ένα από τα καταστήματα της οικοδομής Περδικάρη άνοιξε το 1923 το το «Βιβλιοπωλείο» και πρακτορείο «εφημερίδων» ο Βασίλης Μαρινέρης φερμένος από τη Μεγαλόπολη της Πελοποννήσου αφού προηγουμένως εθίγρευσε από μικρός στο Αθηναϊκό πρακτορείο εφημερίδων Σπύρου Τσαγκάρη.

Το βιβλιοπωλείο του ήταν μια μικρή μικρογραφία του ιστορικού βιβλιοπωλείου της «ΕΣΤΙΑΣ» των Αθηνών.

Ο κυρ - Βασίλης ήταν σκυθρωπός στην εμφάνιση σε αντίθεση με τον αγαθό χαρακτήρα του, την πραότητα του και την παρομιώδη υπακο-

Δημόσιον

νή του στο μαθητόκοσμο που πλημμύριζε το μαγαζί του. Παρουσίαζε κάποια αντίθεση με την τότε πολιτική κατάσταση από απόψεως καταγωγής, γιατί καιτοι παλοπονησιες, ήταν φανατικός Βενιζελικός. Γι' αυτό στο διδλαιοπωλείο σύχναζε η ομάδα των φιλελευθέρων, όπως ο Δουλιγεράκης, που ήταν και εκδότης της ταπικής «ΝΑΟΥΣΑ», ο Παπαγιάννης, ο Μασκιανίδης, ο Δρ. Παπαδόπουλος, ο δάσκαλος τεχνικών Παπαδόπουλος, οι δούλευτες των Φιλελευθέρων Τζέμας, Γρηγοριάδης, Δίγγας, Παπαδάκης και επί σειρά ετών υπουργός ο Λεωνίδας Ιασωνίδης, ο δικηγόρος Κ. Παπαδόπουλος, ο Πασχάκης, ο Παλαμάς, ο Πέτρος Χριστίνας, ο Παπαδωράκης των Τ.Τ.Τ. κ.ά., αλλά και από την άλλη παράταξη των λαϊκών δεν υστερούσαν οι θαμνώνες, οπότε άναδαν συζητήσεις και οι αντεγκλήσεις.

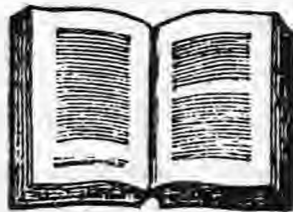
Παρουόταν όμως δημοσιογράφοι και λογοτέχνες και έτσι συγκέντρωμε όλη την «Ελίτ» της εποχής. Ήταν ένας πνευματικός «φάρος» ήταν η μια και μόνη βιβλιοθήκη της εποχής, όπου μπορούσε να βρεί κανείς για να προμηθευτεί τις περισσότερες εκδόσεις που τις συγκέντρωνε το μεράκι του κυρ - Βασίλη.

Για πολλά χρόνια ήμουν θηλοντής δοηθός του και για όσο είχε καιρό, τόσο στο πρώτο μαγαζί του, όσο και στο κατοπινό της οικοδομής Τσίτσι. Και τον ευγνωμονώ, γιατί έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να πλουτίσω σε γνώση από τη μόνη πνευματική πηγή της τότε Νάουσας.

Στα ράφια του διάσπαρτα βιβλία όλων των αποχρώσεων και ειδών νεότητας και ξένης λογοτεχνίας. Από τους κλασσικούς μας μέχρι του συγχρόνου. Υπήρχαν ο Σοφοκλής και ο Ερ. υπίδης σε λογοτεχνικές μεταφράσεις, αλλά και ο Αριστοφάνης που τις «Εκκλησιαζούσες» του τις βρήκα με πρόλογο του Π. Νιρβάνη και του τις πήρα κρυφά στο γυμνάσιο και «έβγινε το σώμα». Στην

ξένη λογοτεχνία κυριαρχούσε ο Γαλλικός Παρνασσός, με προσεχάρχοντα τον Β. Ουγκώ με τους «Αθλίους» του και ακολουθούσαν ο Πωλ Βερλέν, ο Μαλαρμέ, ο Φλωμπέρ, ο Ζολά με το «κατηγορώ» του, ο Μπονταίερ, Ανατόλ Φρανς κλπ.

Από δε τη λοιπή Ευρώπη θυμάμαι την «Τιμή» του Γερμανού Σούντερμαν και το «Πριν από το ηλιοδασίλειμα» του Χαουτμάν, από τους Άγγλους τον Οσκάρ Ουάιλντ με την «Μπαλάντα της φυλακής του Ρίτσι» και το «Πορτρέτο του Ντό-

ριαν Γκρέν» και τα περισσότερα από τα θεατρικά του, όπως και οι σειρές του Σαίξπηρ και: Ίψεν, τέλος δε οι γίγαντες της Ρώσικης λογοτεχνίας, Τολστόι, Πούσκιν, ο παγκόσμιος συγγραφέας Ντοστογιέφσκι και ο γλυνιάτατος Τσέχωφ για τον οποίο ο Μπέρναρ Σάου έλεγε ότι «μυόρχεται να σχίσω τα γραπτά μου όταν διαδάζω Τσέχωφ».

Έπειτα ήταν το άλλο ράφ: με τους δικούς μας, ο Παλαμάς, Παπαδιαμάντης, Ροδής με τη «Πάπισσα», Εφταλιώτης, Πάλης, ο Δροσίνης και πάνω απ' όλους ο Γρηγόριος Ξενόπουλος με το τεράστιο έργο του σε όγκο το τόσο απλωμένο τότε στο λάο με τα κοινωνικά του μυθιστορήματα, το θέατρό του, τις περιοδικές εκδόσεις του υψηλής λογοτεχνίας, όπως «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» και το Πααιδαγωγικό «Διάπλαση των παιδων» και τη θαυμάσια σε εξαιρετη ανάλυση τριλογία του «Πλούσιος και Φτωχός», «Τυχερός και άτυχο», «Γίμιοι και άτιμοι», και όπου στο έργο του γενικά απεικονίζεται η άδυστος της ανθρώπινης ψυχής, ο φθόκος, η αδυναμία

αντιζηλία και το αβυσσαλέο μίσος.

Ήταν ακόμη τα φοιηάντζα της εποχής, «Ο Μιμικός και η Μαίρη», η «Ωραία του Πέραν», η «Γκόλφω», η «Γεννοδέρα», ο «Καπετάν Νταβέλης», ο «Γιαγκούλας αστυνομικά», ο ΝΑΤ και ο «Άλλεν Πέγκερτον», ο «Σόρλοκ Χάλμις», ο «Ροκαμβάλ», ο «Άρσεν Λουπέν» η «Μαύρη χείρ», η σειρά της Αγνήθα Κρίστι κ.ά.

Δεύτερος ταμέας του καταστήματος ήταν το σχολικό βιβλίο με τα χαρτικά. Μέχρι της αρχές του πολέμου ήταν ο μοναδικός προμηθευτής ολοκλήρου του μαθητόκοσμου της Νάουσας.

Σύννεφο πολύδουτο τα παιδιά πλημμύριζαν το μαγαζί του «κυρ - Βασίλη», έφερες Ιστορία της τρίτης «κυρ Βασίλη» Μαθηματικά της τετάρτης «κυρ - Βασίλη; έχει φυσική του τάδε;» Και ο κυρ - Βασίλης ανεκτικός, φύχραμος με το δικό του ρυθμό ενός σταθερού ρυθμού του τρένου της εποχής μια που όλα διακινούνταν με αυτό, δεν άφηγε κανένα χωρίς εξυπηρέτηση.

Εκείνο όμως που τον απασχολούσε περισσότερο ήταν ο τρίτος ταμέας του μαγαζιού του. Ήταν η κίνηση των εφημερίδων και των περιοδικών. Άλλωστε ήταν η δουλειά που έμαθε από τα μικρά του χρόνια, γιατί όπως είπαμε δούλεψε στο Αθηναϊκό πρακταρείο της εποχής.

Κάθε μέρα χτυπούσε τα δέματα των εφημερίδων στο μπάγκο και τ' άνοιγε. Της Θεσσαλονίκης φθάνανε την ίδια μέρα, της Αθήνας την επομένη λόγω των συνθηκών της τότε συγκοινωνίας.

Μνημονεύω από της Θεσ/νίκης τις πιο σημαντικές όποιες: η «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» του Βελέση, «ΤΟ ΦΩΣ» του Ρίζου, τον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» του Δαρβέρη, την «ΑΛΗΘΕΙΑ» του Κούσκουρα, στην οποία επί σειρά ετών χρονογραφούσε ο λόγιος και άριστος εκπαιδευτικός μας Σταύρος Χωνός με το ψευδώνυμο «ΟΥΤΙΣ», τα ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΝΕΑ», η «ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΒΑΛ

ΚΑΝΙΩΝ», καθώς και ο: δύο της εβραϊκής Κεινότητος «ΠΡΟΓΚΡΕΣ» και «ΙΝΤΕΠΑΝΤΑΝ» με εβραϊκή γραφή.

Από δε των Αθηνών το «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΗΜΑ» και τα «ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΝΕΑΣ του Λαμπράκη, η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» του Βλάχου (ΓΑΒ), ο «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ» του Κ. Αθανάτου, ο «ΓΥΠΟΣ» του Κρανωτάκη, η «ΠΟΛΙΤΕΙΑ» του Νικολούδη σε μικρό σχήμα, η «ΠΡΩΤΑ» του Πεσμαζόγλου με το λεξικό της, η «ΕΣΤΙΑ» του Κύρου, ο «ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ» του Πουρνάρα με το σημαντικό για την εποχή κοινωνιολογικό λεξικό της και το Φιλοσοφικό ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ» για όσα χρονικά διαστήματα του επέτρεπαν την κυκλοφορία, «Ο ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ», «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ», η «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΓΝΩΜΗ» του Κοκκινάκη, ο «ΑΣΥΓΡΜΑΤΟΣ» και «Ο ΑΘΑΝΑΤΟΣ ΡΩΜΙΟΣ» του Σουρή, μαζί με το «ΓΑΤΟΣ» του Γκρέιθελι, καθώς και τόσες άλλες που δεν σεριώσανε ή έζησαν λίγα χρόνια ή και χάθηκαν στην λαίλαπα του πολέμου.

Στον τομέα των περιοδικών ήταν η και σήμερα εκδιδόμενη «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ» με ιδρυτή τον Ξενοπούλο συνεχιστή τον Ακαδημαϊκό Πέτρο Χάρη και τα «ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» του Φωτιάδη, η ιστορική «ΔΙΑΠΛΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ» με τον Ξενοπούλο και πάλι, όπου αλληλογραφούσε με το «Σας απαΐξομαι Φαίδων», καθώς και τα ποικίλης ύλης και κάποιου επιπέδου το «ΜΠΟΥΚΕΤΟΣ», η «ΕΒΔΟΜΑΔΑ» και ο «ΘΕΑΤΗΣ».

Εδώ κλείνει η προπολεμική τροχιά του «βιβλιοπωλείου» και πρακταρείου εφημερίδων οικογένειας Μαρνέρη.

Ήταν μια πνευματική βάση στον περιορισμένο ορίζοντα της εποχής ανεξάρτητα και αν δεν αγοράζοταν το βιβλίο, η εφημερίδα και το

«Το Καμμένα». Αριστερά το βιβλιοπωλείο Μαρνέρη

περιοδικό. Κάθε άριως νέα έκδοση περιούσε από τα ράφια του. Πίστευε όμως και μου τόλεγε, ότι κάποτε ο κόσμος θα αγαπούσε το έντυπο και ιδίως το βιβλίο. Το αισθανότανε ως εθνική ανάγκη. Μια ανάγκη απαραίτητη για το έθνος μας και είχε δίκαιο. Διότι αλλοίμονο στους λαούς που δεν επισκέπτονται τις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία. Τότε πρέπει να αρχίσουμε να ανησυχούμε και να αμφιβάλλουμε για την εθνική τους κληρονομιά.

Η λαίλαπα του Πολέμου τον βρήκε στο κατάστημα της οικοδομής Τσίτσι, η δε δεκαετία '40-'50 σπαράδικά σε άλλα. Πέθανε το 1950 για να περάσει τελικά η επιχείρηση στο γυό του Πάνο, αφού πρόωρα χάθηκε ο Ντίνος και ο Τού

λης εγκαταστάθηκε στις Σέρρες.

Ανανεωμένο σύγχρονο, όπως το χαρακτήρισε ο Παύλος Παλαιολόγος μέσα στα εξίσου σύγχρονα και ωραία της Νάουσας που και αυτά άρχισαν να διαγράφουν το ιστορικό τους παρών στην ζωή της πόλης.

Αλλά σήμερα ιστορούμε μια μοναδική περίπτωση σε μικρή πόλη. Είναι τα 65 χρόνια του βιβλιοπωλείου-πρακταρείου εφημερίδων ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΜΑΡΝΕΡΗ και που είναι μία συμβολή στη γενικότερη ιστορία του τόπου μας. Είναι ένα κομμάτι, μια μικρή ιστορία της όλης ιστορίας και πολυτάραχης αυτού του τόπου της τελευταίας 65ετίας και αυτό το σημερινό μου σημείωμα προσπάθησα να συγγραφίσω και να το μεταφέρω από τα τότε στα τωρινά.

ΜΝΗΜΗ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ (Μεσολόγχι 1859 - Αθήνα 1943)

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ ΑΣΑΛΕΥΤΗΣ ΖΩΗΣ

Αρχίζοντας από το τέλος Η ΚΗΔΕΙΑ

● Γραπτό του Λουντέμη.

...Φύγαμε από κεί πρωί. Κρυώναμε. Ο Παλαμάς είχε ξεψυχήσει πριν από μιάν ώρα. Χωρίσαμε σένα σταυροδρόμι. Πονούσαν οι κρόταφοί μου. Είχα, φαίνεται κρυολογήσει. Μα δεν έπεσα στο κρεβάτι. Κλήρος βαρύς έπεφτε στους ώμους μας. Να πάρουμε στα χέρια μας την υπόθεση της ταφής. Σμίξαμε, πρωί, πρωί, όλοι στο βιβλιοπωλείο του «Λετού». Μας προσδέχτηκε ισκιωμένος ο Κίμων Θεοδωρόπουλος με το Χρυσ. Γανιάρη. Είχαν και οι δυό μαύρο περιβραχιόνιο. Ήταν σα να προαισθάνονταν από τότε ότι σε λίγο θα πέφτανε κι οι δυό στα χέρια της γκεστάπο. Δε χωρούσαμε όλοι στο βιβλιοπωλείο και βγήκαμε στη στοά. Τότε εμφανίζεται ο γιός του Παλαμά.

— Κύριοι!!! είπε συφά. Σας παρακαλώ. Σεβαστείτε το πένθος μας! Τι θέλετε επιτέλους απ' το νεκρό μας; Αφήστε τον ήσυχο!... Θα τον ενταφιάσει η οικογένειά του, σεμνά, οικογενειακά. (ήθελε να πεί «μυστικά».

΄Αφρिसα.

Ποιά οικογενειά του; του λέω. Φαίνεται, κύριε, πως δεν ξέρετε ποιόν είχατε πατέρα! Οικογενειά του είναι όλη η Ελλάδα. Μόνος του την απόχτησε. Και κανένας ανάξιος γιός δεν μπορεί να του την αφαιρέσει. Ήταν μέτριος σε όλα. Στην ποίηση, στη ζωγραφική, στη λογιστική. Σήμερα αποδειχνότανε μέτριος και στα αισθήματα.

Ξεκινάτε από αλότριους σκοπούς... είπε με σφιγμένα τα δόντια. Δεν θα σας αφήσω να κάνετε τον πατέρα μου ύποπτο φλάμπουρο.

Φλάμπουρο είναι. Και προς τιμήν του. Και προς τιμήν σου. Αν είσαι μικρός γι' αυτήν την

τιμή, παραπέρα! Κλείσου στο σπίτι σου. Θα περάσει ο λαός και θα σε παρασύρει. Κρύφου! Τ' άλλα είναι δική μας υπόθεση.

Έτσι νομίζαμε. Ότι ήταν δικιά μας μόνο υπόθεση, του πνευματικού μόνο κόσμου. Μα πίσω μας ήταν σύγκορμος ο λαός. Ούτε υποπτευόμασταν, ως τότε, τι γινόταν πίσω από το οικογενειακό πένθος των λογοτεχνών. Η Αθήνα είχε όλη ντυθεί στο πένθος και ετοιμαζόταν να ξεπροβοδίσει τον μεγάλο της πατέρα. Πως τόμαθαν; Ποιά μυ-

Επιμέλεια: Λευκής Σαμαρά

στική καμπάνα έκραξε μες στα μεσάνυχτα; Ποιος ειδοποίησε τις μυριάδες των πολιτών της πανάρχαιας πόλης ότι έφτασε η ώρα της πρώτης της μάχης;

Σαν είδαμε το πρωί τα πλήθη, μείναμε άφωνοι. Πλήθη αμέτρητα, άπειρα, ανόμοια... Ο Λαός! Φορτώθηκε το αγέρωχο πένθος του, όπως ταίριαζε για έναν τέτοιο νεκρό σε μιά τέτοιαν ώρα, σε μιά τέτοια πόλη.

Είναι αδύνατο — και τώρα — να περιγράψω αυτήν την θανά. Μου λύνονται οι αρμοί. Στην εξέδρα, δίπλα στο φέρετρο, σε μιά στιγμή, — σαν χρησμός — Ο Σικελιανός! Η φωνή του θαρητή, σαν την «κόψη του σπαθιού την τρομερή», έσκισε την πένθιμη σιωπή:

Ηχήστε οι σάλπιγγες! Καμπάνες θροντερές, δονήστε σύγκρομη τη χώρα πέρα, ως πέρα... Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοβερές σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα!

Ρίγη προφητικά μας διαπέρασαν όλους.

Οι τόνοι της φωνής του ξεχύθηκαν εξαγγελτικοί ως κάτω στην Πόλη, εισέβαλαν απ' τα Προπύλαια κι ανέθηκαν στην Ακρόπολη! Κι εκεί... Το ποίημα δεν είχε ακόμη τελειώσει. Οι τόνοι του μόλις είχαν αρχίσει να σβήνουν. Και τότε, με τα χείλη του Λαού, απάντησε — από απόσταση ενός

αιώνα — σε τούτον τον Έλληνα ποιητή, ένας άλλος Έλληνας ποιητής:

Σε γνωρίζω από τη κόψη του σπαθιού την τρομερή...

Είχαμε ασυναίσθητα γονατίσει. Και ψέλναμε. Μεγαλόφωνα... Τον Ύμνο μας, της αστρομέτωπης Λευτεριάς.

«Εξάγγελος, σελ. 204 - 205»

● Ηκίστε οι σάλπιγγες

«Ένα γεγονός που ξαφνικά, μέσα στο ζόφο της διπλής εχθρικής κατοχής, ηλέκτρισε την ατμόσφαιρα της Αθήνας και ξεσήκωσε τη ψυχή της, σ' ένα θαυμασίο ξέσπασμα, ομαδικής έξαρσης και πάσσης ήταν η κηδεία του Κωστή Παλαμά. Ο θάνατός του ήταν φυσιολογικός, δεν είχε καμιά συνάρτηση με την πολεμική κατάσταση. Και ωστόσο το λείψανο του εθνικού ποιητή φάνταζε τότε, στα μάτια μας, σαν εντονότατο έμβλημα της εθνικής μας αντίστασης και της μεγάλης κοινής μας λαχτάρας της ελευθερίας.

Στις 27 Φεβρουαρίου 1943, το πρωί, μάθαμε πως ο Παλαμάς είχε πεθάνει την προηγούμενη νύχτα, σε ηλικία ογδόντα τεσσάρων χρόνων. Το μεσημέρι πήγα στο σπίτι του στην Πλάκα, κι είδα το νεκρό που τον είχαν ξαπλωμένο σ' ένα ντιβάνι στη βιβλιοθήκη. Ήταν ντυμένος στα μαύρα και σκεπασμένος με κλαδιά αμυγδαλιάς. Ήταν, θα έλεγε κανείς ακόμα μικρότερος απ' ότι ξέραμε σαν τα λείψανα των Αγίων. Στην κάμαρα αυτή στεκόταν μόνος του ο Στρατής Μιρυθής που μόλις μόλις γύρισε κι μου είπε: «Κοίταξε τι γλύκα έχει αυτό το πρόσωπο! Κι ήταν πράγματι εξαιρετικά γλυκιά η μερφή του γεμάτη απέραντη πατρική αγάπη. Το απόγευμα ένιωσα την ανάγκη να ξαναπάω να την ξαναδώ. Έμεινα τότε κάμποση ώρα με τον Κασιμπαλή και άλλους φίλους. Είχαν ανάψει κεριά κοντά στον νεκρό, χωρίς άλλο φως. Νόμιζες πως έδλεπες μπροστά σου πεθαμένο μισόν αιώνα ελληνικής ζωής.

Εκεί ο Παλαμάς, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, μου φάνηκε Βυζαντινός, θγαλμένος από τα δάθη του βυζαντινού Μεσαίωνα, άνθρωπος της πολυδοξίας και σοφής Ρωμανίας, θαθύτατα Βυζαντινός και στο αίμα του και στην ψυχή του, στην φυλετική κι στην πνευματική του καταγωγή. Το πιστεύω σταθερά πως ανεξάρτητα από την πολυμέρια και τις αντιφάσεις του πνεύματός του, ο κεντρικός, ο θαθύτερος πυρήνας της ποιητικής του δημιουργίας ήταν βυζαντινός. Το ίδιο απόγευμα η Ναυσικά Παλαμά μου διηγήθηκε ένα επεισόδιο που μου φαίνεται τώρα χαρακτηριστικό. Δύο ώρες πριν

από το θάνατο, δηλαδή από τη μία τα μεσάνυχτα, άκουσε μέσα στον ύπνο της μιά βυζαντινή ψαλμωδία. Ξύπνησε, πήγε στην κάμαρα του πατέρα της και τον ήβρε να ψέλνει κοιμισμένος. Του μίλησε, μα δεν την άκουσε κι εξακολούθησε να ψέλνει.

Η κηδεία έγινε την Κυριακή 28 Φεβρουαρίου, στις 11 το πρωί, στην εκκλησία του Α' Νεκροταφείου, όπου μαζεύτηκε πλήθος πολύ. Χοροστάτησε ο αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός και μίλησε ωραία με πατριωτική συγκίνηση. Ύστερα στάθηκε κοντά στο φέρετρο ο Άγγελος Σικελιανός και απάγγειλε το γνωστό του ποίημα: Ηκίστε οι σάλπιγγες! που το είχε γράψει την προηγούμενη νύχτα. Το είπε με φωνή θροντερή, μέσα σε λυγμούς που έβγαιναν απ' το πλήθος. Ήταν σοβαρά άρρωστος κι οι γιατροί του, του είχαν απαγορέψει αυστηρά κάθε κούραση και κάθε έξοδο, μα κανείς δεν μπόρεσε να τον πείσει να πειθαρχήσει στη σύστασή τους. Ένιωθε πως κάποιο ανώτερο χρέος τον καλούσε εκεί.

Τρίτος μίλησε ο Σωτήρης Σκίπης, απαγγέλοντας ένα ποίημα που περιείχε στίχους πολύ τολμηρούς και επικίνδυνους για τον ποιητή τους τη στιγμή εκείνη. Αξίζει να σημειωθεί πως παρακολουθούσαν την κηδεία αντιπρόσωποι των πρεσβειών της Γερμανίας και της Ιταλίας.

Σαν τελείωσε η ακολουθία, ο Σικελιανός απομάκρυνε τους νεκροθάφτες και κάλεσε όσους ήταν κοντύτερα να σηκώσουν το φέρετρο, σηκώνοντας αυτός πρώτος. Τον είδα να περνά κοντά μου άσπρος και ονειροπαρμένος, σαν υπνοβάτης. Άκουσα τότε την Μαρίκα Κοτοπούλη να λέει: «Είναι ο Σικελιανός που θάβει τον Παλαμά!» Κι αυτή η ιδέα την τάραιζε, σα να περιείχε ένα συγκλονιστικό συμβολισμό.

...Όταν τελείωσε η ταφή ήρθαν στρατιώτες Γερμανοί και Ιταλοί και κατέθεσαν στεφάνους, ενώ οι αντιπρόσωποι των πρεσβειών τους χαιρετούσαν με τρόπο φασιστικό. Τότε, χωρίς κανένα σύνθημα, καμιά προηγούμενη συνενόηση, όλο εκείνο το πλήθος άρχισε να τραγουδά τον εθνικό ύμνο μ' ένα πάθος και μιά ένταση που δεν φαντάζομαι κανείς που ήταν εκεί να τον άκουσε άλλη φορά στη ζωή του να τραγουδιέται έτσι. Και σαν τελείωσε ο ύμνος, από παντού ακούστηκαν οι φωνές:

Ζήτω η Ελλάδα! Ζήτω η Ελευθερία! Κι όλες αυτές οι αυθόρμητες πράξεις θαρούσε κανείς πως υπακούανε σ' ένα ποιητικό ρυθμό.

Κατεθήκαμε προς τη σκλαβωμένη Αθήνα μας που τη σκίαζαν απ' την Ακρόπολη οι σημαίες των κατακτητών, με ψυχή περήφανη και χαρούμενοι.

Νιώθαμε την Ελλάδα ελεύθερη και νικηφόρα, μέσα στη συμφορά της. Τέτοια ήταν η δύναμη του ποιητή που είχαμε κηδέψει και που μας φαινόταν τώρα περισσότερο από πάντα ζωντανός.

Γεώργιος Θεοτοκάς

Απόσπ. από την «Πνευματική Πορεία»

Εστία Αθήνα 1961, σελ. 200 - 202

● Από δημοσιεύματα:

∴ Ζήτω η Λευτεριά. Κείνη την ώρα ο λαός έδειχνε στον κατακτητή κάτι απ' το ηθικό του μεγαλείο. Ήταν ένα από τα προμνήματα της μεγάλης απόφασης «...για πάλαιμα, για μάτωμα...» για τις μεγάλες θυσιές για τα ολοκαυτώματα, ως

την κατάκτηση της λευτεριάς...

Σπύρος Μπέκιος

Σελίδες από την Εθνική Αντίσταση

∴ «...Ο ανατέλων ποιητής Γουδέλης, ...πρώτος καταθέτει στεφάνι στον τάφο του μεγάλου Εθνικού ποιητή Κωστή Παλαμά, η κηδεία του οποίου μετατράπηκε σε μιά από τις πιο λαμπρές εκδηλώσεις της αντιφασιστικής αντίστασης. Ο Γουδέλης προχωρά στις πρώτες γραμμές της διαδήλωσης και πέφτει τραυματισμένος από τις σφαίρες των κατακτητών...»

Σόνια Ιλίσκαγια

Ινδοστράναγια Λιτερατούρα — Μόσχα 1971

Ο Παλαμάς χθές - σήμερα - αύριο

Ο Παλαμάς αποτελεί μία από τις μεγάλες ποιητικές δυνάμεις της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Μαζί με τον Σωλομό και τον Σικελιανό ορίζουν τις κορυφές της. Είναι ένας θάρδος στο πλατύσκαλο του Νεοελληνισμού. Στέκει εκεί που οι σκάλες του Καλού και του Κακού ανεβοκατεβαίνουν «έξησε την ανάταση και τον ξεπεσμό και η Μούσα του επηρεάστηκε κι από τα δύο.

Πάντα και παντού οι αντιφάσεις συναντώνται στην Ελλάδα. Ας θυμηθούμε: Τότε που το σκοτάδι του θαρβαρισμού κάλυπτε τη Γή, στον ελληνικό χώρο άστραφε το φως.

Αντίθετα πάλι, τότε που η Ευρώπη άρχισε να ριζίζει κάτω από τις αχτίνες της Αναγέννησης, η Κωνσταντινούπολη βυθιζόταν στο σκοτάδι της πιο φρικτής σκλαδιάς.

Κι ακόμα. Όταν η αστική τάξη εισέρχεται, γερασμένη, στη φάση του ιμπεριαλισμού (1914) η Ελλάδα πραγματοποιεί (1909) την αστική της επανάσταση. Έτσι και οι μεγάλοι εκφραστές της Ελλάδας επιβεβαιώνουν αυτό το φαινόμενο. Ειδικά, ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Κωστής Παλαμάς.

Ο Βενιζέλος ξεκινά ως προοδευτικός. Παρακινεί τον Γιαννιο και ιδρύονται τα εργατικά Συνδικάτα. Προβαίνει σε αστικές μεταρρυθμίσεις, αλλά ακολουθώντας τη φορά της Δύσης, που είναι η φθορά της αστικής πολιτικής, γίνεται όλο και πιο συντηρητικός. Αντιδρά βίαια στο συνεχώς αυξανόμενο Κομμουνιστικό κίνημα που δεν αφήνει περιθώρια για προγράμματα σοσιαλιστικής αλλαγής, γιατί πιστεύεται τότε πως η ταξική επανάσταση, όπου νάναι θα πραγματοποιηθεί. Κι ο Βενιζέλος είναι εκείνος που πρώτος κηρύσσει την Αντεπανάσταση ψηφίζοντας το Ιδιώνυμο.

Ο Παλαμάς παρουσιάζει ανάλογο φαινόμενο. Τον είχε γαλουχήσει το αρματωλικό, ο Σωλομός, ο Βαλαωρίτης, ο Κάλβος που τον ανακαλύπτει και μας τον αποκαλύπτει καθώς και οι ξένοι θάρδοι της αστικής δημοκρατίας, ο Βίκτωρ Ουγκώ, ο Μιστράλ, που μεταφράζει έξοχα τον ύμνο του. Τον έχει γητέψει ο Μπαύρον. Δίνει τον «Δωδεκάλογο του Γύφτου» όπου εκτός από τις καταπληκτικές σε ποιητικό οίστρο στροφές υπάρχουν και καταλυτικές σε στοχασμούς αποστροφές. Όταν όμως αργότερα αρχίζει την δράση της η Οκτωβριανή επανάσταση την αποδοκιμάζει ο Παλαμάς κι αναφωνεί «λύκοι, λύκοι, μπολσεβίκοι».

Ένας δημιουργός και καλλιτέχνης έχει προσωπικότητα και αισθητήρια και αισθαντικότητα και ιδέες. Ειδικότερα ο ποιητής. Πίστη ή απιστία, αισιοδοξία ή πεσιμισμός, όλες οι εναλλαγές μπορούν να εμφανίζονται και να εξαφανίζονται σ' αυτόν. Εκείνο που τελικά θα τον κρίνει στη συνείδηση της λογοτεχνίας — γιατί έχει συνείδηση η λογοτεχνία — είναι το καλοπροαίρετο που βάση και κίνητρο έχει τον ανθρωπισμό.

Μιά «Ασάλευτη Ζωή» ο Παλαμάς στοχαζόταν, αισθανόταν, έγραφε, μνημείωνε. Τελικά και η στάση του στα μεγάλα προβλήματα και ιδιαίτερα στο γλωσσικό που ήταν το μεγάλο θέμα τότε που πολλοί το ταύτιζαν με την πολιτική, υπήρξε ουσιαστική προσφορά. Πάνω όμως απ' όλα είναι το έργο του που μετράει και που αποτελεί μέγα κεφάλαιο για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία.

Σε κάθε έργο άξιο που μνημειώνεται στο χρόνο, μπαίνει και η εποχή, είτε θελητά, είτε αθέλητα. Στο έργο

του Παλαμά διακρίνεται και ξεχωρίζει με όλα τα στοιχεία της, θετικά ή όχι.

Η εποχή μας είναι αντιρητορική και αντιηρωϊκή. Οι συνθέσεις και οι αποσυνθέσεις βρίσκονται σε προχωρι-

μένα στάδια. Η ιστορία προχωρεί προς τα μπρός. Άλλοτε ανοδικά, άλλοτε καθοδικά. Στο σήμερα κυριαρχεί ο Καβάφης. Όμως το αύριο, εάν η Ελλάδα πρόκειται να επιδιώσει, στον Παλαμά.

Ο ρυθμός και το πάθος

Σήμερα μισόν αιώνα μετά το θάνατο του Παλαμά, που εστάθη και θάνατος του φόβου για τις κατεχόμενες ψυχές, η «βαριά σκιά» του ποιητή, όπως την ονόμασε ο Κ.Θ. Δημαράς, φαίνεται ότι πήρε να διαλύεται και να αδυνατίζει. Και πια, τα ερωτήματα αν το έργο του εξακολουθεί να σημαίνει κι αν η προσωπικότητά του φαίνει, προσποιούνται ότι εγείρονται στο θάβρο του αυτονόητου αν κιάλας δεν θεωρείται από πολλούς λογοτεχνικός πουριτανισμός ή οπισθοδρόμηση το να ασχολείσαι με το παλαμικό έργο ως υπάρχον και δρών και όχι ως υπάρξαν, όπως και με το έργο του Σικελιανού, ή σε μικρότερη αλλά σημαντική κλίμακα, με το έργο του Μαλακάση ή του Γρουπάρη.

Πόσο στέκει ας πούμε ο λόγος του Ι.Μ. Γρουπάρη «είμαστε όλοι παιδιά του Παλαμά»; Ένας τρόπος για να θρούμε μιά πρώτη απόκριση είναι να στραφούμε στο Σεφέρη, που ακριβώς επειδή «ασκήθηκε τεχνικά μέσα στο εργαστήρι της γλώσσας του Παλαμά» (Π.Δ. Μαστροδημήτρης, «Νεοελληνικά», τομ. Γ' «Γνώση», 1938) οδηγήθηκε στην αστικότερη δική του δημοτική στη «Στροφή» του, μια σχεδόν προγραμματισμένη τελετουργική πατροκτονία, ο παλαμικός τρόπος πολεμείται θέβαια, ανασκευάζεται με μιά αγάπη θανάσιμη, ανασυντίθεται και εκτρέπεται για να προοικονομήσει έτσι ο ποιητής ότι αργότερα κατόρθωσε, όμως εξακολουθεί να υπάρχει και όχι σαν απόηχος ή φάντο αλλά σαν πηγή αναβάλλουσα, διασήμεως αναβάλλουσα, να αναβρύζει με αδέσποτο πλούτο, υπερβαίνοντας το σφαιρικό πρόγραμμα, και ταυτόχρονα να αναγκάζει τον Σεφέρη να αναβάλλει και να καθυστερεί την τηλεσίδικη διαφυγή από την παλαμική κληροδοσία.

Και ύστερα πόση από την αναγνωρισμένη για τον Παλαμά «λυρική σπουδή» κατοικεί, αλλιώς ρυθμισμένη, στο έργο του Ελύτη, και πόσα ίχνη του παλαμικού ποιητή - ιεροφάντη και προφήτη μπορεί να εντοπιστούν στα ελυτικά ποιήματα; Και ποιον γόνο κατέλιπε η σατιρική του ορμή στον Κ. Γ. Καρυωτάκη αλλά και στον Μανόλη Αναγνωστάκη; Και η εύροια αφ' ενός του Γιάννη Ρίτσου που δεν απέχει πάντοτε από την αυτοανατύπωση, η ι-

δεολογική αφ' ετέρου ορμή της ποιησής του, που αρκετές φορές ματαιώνεται στο όριο της λαϊκότητας προφάνειας, σε ποιά σχέση, ενδεχομένως ακόμη και πτωτική, βρίσκονται με τα παλαμικά πρότυπα;

Λοιπόν; Ίσχυσε τελικά για τον ίδιο τον Παλαμά ο δικός του γνωστικός στίχος «καταποτήρας ο Καιρός πέρασε και από σένα»; Και αν ναι τι να 'φταιξε γι' αυτό πέρα από τη μίζερη εκπαίδευση που πρόχειρα μας μαθαίνει ότι πιο εύκολο και ακίνδυνο των ποιητών, ας πούμε τον «Ολυμπιακό Ύμνο» πέρα από την πάντοτε εξωστρεφή παιδεία μας, και πέρα από την αμνήμονα, μα φυσική, σπουδή να χρησιμοποιούμε κάθε νέα θεωρία ή τεχνοτροπική αναζήτηση σαν ανάχωμα που μας χωρίζει από το ως τότε κατορθωμένο.

Ο Παλαμάς μεγάλωσε την ποίησή του και τον αχώριστο, λογισμό του μέσα στις αντιφάσεις του δεν τις εξόρκισε, καθώς εμείς το συνηθίζουμε, μα τις πολέμησε, τις έκανε ρητές, τις δεξιώθηκε άτμητες, τις υπήρξε. Βαθιά διχασμένος, «συγκλονισμένος από το ρυθμό της Αντίθεσης», όπως καλά το έδειξε ο Κ. Θ. Δημαράς στη μελέτη του του 1943 «Κωστής Παλαμάς. Η πορεία του προς την τέχνη» (επανεκδόθηκε από τη «Νεφέλη» το 1989) έκανε την ποίησή του ένα πεδίο όπου, υπό κλίμακα, αναπτύχθηκαν όλες οι αντιπαλότητες και δόθηκαν όλες οι μάχες που γίνονταν στο σύνολο του εθνικού χώρου, και όχι μόνο του καλλιτεχνικού. «Της επικής μου θάλασσας τη γαλινιά τη δέρνουν/ παθητικές ανεμικές και λυρικά μελτέμια» έγραφε στη «Φλογέρα του βασιλιά», δίνοντάς μας δείκτη καλό και στο ίδιο έργο του αυτοϊστορείται ως «ποιητής και δυνατός και λιγοθυμισμένος».

• Δημιουργός γλώσσας

Σ' αυτή τη θάλασσα, πολλά τα πλεούμενα και γνώση και συγκίνηση, και γλώσσα και μουσική, και πρόγραμμα και όραμα, και λυρισμός (που αυτός τον απέσπασε από τη φλούδα και τον αιμάτωσε) και έπος και σάτιρα και πόνος. Και πάθος. Ο ίδιος και πάλι, το όρισε: «Τέλος κι αρχή το Πάθος». Με κεφαλαίο το π. Το Πάθος, λέει ο

‘Αγρας, «είναι ο ποιητικός νόμος του Παλαμά».

Και πάθος σημαίνει ξόδεμα. Σημαίνει δόσιμο. Σημαίνει ν’ αγαπάς και το πιά ταπεινό, να εναντιώνεσαι καμιά φορά και στο ασήμαντο, να είσαι τρυφερός και με την ήρα ακόμη και να μην αφήνεις να μπλέκει, άσβηστη, με τους τελειωμένους στίχους σου. Σημαίνει να κινδυνεύεις κινδύνους πολλούς κι ανάμεσά τους της πολλαλογίας, της διδαχής ή μιάς ευρύτητας που αραιώνει την πυκνότητα. Αλλά πώς αλλιώς θα γινόταν ο Παλαμάς και δημιουργός γλώσσας και δημιουργός κριτικής ιστορίας και δημιουργός λογοτεχνικής συνείδησης και οραματιστής και προφήτης — και πόσες φορές δεν ονομάζει προφήτη τον ποιητή...

Πάθος σημαίνει να υπάρχουν και μέσα από τις λέξεις και πέρα από αυτές, να μην ετοιμάζεις το γλιτωμό σου στον όποιο πύργο σου, και να «ευτελίζεις την ζωή σου» (την αριστοκρατική σύλληψη της ζωής σου ίσως γιατί πόσοι «άνθρωποι του πνεύματος» δεν πειράστηκαν από αυτή τη δόξα και δεν θεώρησαν τη διαφορά τους μεγαλείο;) με των πολλών την συνάφεια και για των πολλών τον καημό. Σημαίνει να εφευρίσκεις ολοένα την καλοσύνη σου, κι ολοένα τον εαυτό σου να δωρίζεις κι ο Παλαμάς είναι, ακόμη είναι, ένα υπέροχο δώρο που η απόλαυσή του απαιτεί πάθος ισότιμο με το δικό του — που όμως παραμένει δυσεύρετο ή πνίγεται από τις περικοκλάδες που παράγει ο πόθος του νεοτερισμού όταν ακκίζεται.

«Ο Παλαμάς είναι παραδοσιακός, γιατί να τον διαβάσουμε:», ακούγεται ψέγων ο μεταμοντέρνος κοινός τόπος. Μα επειδή είναι η παράδοσή μας η απολύτως ενήμερη της εποχής της και του ευρωπαϊκού περιγύρου της, η απολύτως ενήμερη των προδρόμων της, άμεσων και απώτατων, η απολύτως νεοτεριστική. Όταν ο Παλαμάς καταργούσε την τομή του δεκαπεντασύλλαβου αιρόμενος πάνω από μιά προίκα αιώνων, γιατί τέτοια τομή υπήρχε και στον δακτυλικό εξάμετρο, καινοτομούσε με παραδειγματικά σεβαστική αντίληψη και εν ταυτώ αποτελεσματική — ό,τι μας λείπει.

Και όχι απλώς σεβασμός παρά υποταγή εκούσια και αυτοταπεινώση γενναία. Διότι δεν είναι λόγος κενός και αυτάρεσκος ο λόγος που χρησιμοποιεί το σκληρότατο ρήμα «σέρνεται» για να εικονίσει τη σχέση της γραφής του με τη φωνή και το ρυθμό από τον οποίο γαλακτίστηκε. Αν η αδικία μας θιαστεί, δεν θα τολμήσει να δει τίποτε πέρα από το φολκλόρ σε τούτους τους στίχους:

**«Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα,
λυπητερά,**

**πως η ψυχή μου σέρνεται μαζί σας
Είναι χυμένη από τη μουσική σας
και πάει με τα δικά σας τα φτερά»).**

Αν όμως ο αναγνώστης (που εδώ πρέπει να υπάρξει και ως ακροατής) αφήσει για μιά στιγμή παραπέρα τις θωρακίσεις του τις θεωρητικές, αν λύσει τους κόμπους του, θα δει να υποδηλώνεται, και ταυτόχρονα να πραγματώνεται, σε αυτούς ακριβώς τους στίχους ο τρόπος ανάκτησης της παράδοσης. Η ψυχή του ποιητή σέρνεται για να υψωθεί ο λόγος του να τελειώσει σε μουσική.

● Σύμμετρος στοχασμός

Σε μουσική, λοιπόν. Σε τραγούδι (να και κάτι άλλο που χρωστάμε και σε αυτόν: μας υπέδειξε ότι τα δημοτικά δεν έχουν συλλεκτική αξία παρά αξία χρήσης και απόλαυσης). Αυτή ήταν η εμμονή του Παλαμά. Κι αυτή η ποιήσή του: σύμμετρος στοχασμός. Μας το δηλώνει αυτό κατ’επανάληψη, τότε με αγωνία που χάνει το «άπιαστο» και το «απαράδδοτο», τότε σαν διαβεβαίωση. Πότε με τα μότο που χρησιμοποιεί (όπως το «Μουσικήν ποίει, και εργάζου» του πλατωνικού «Φαίδρου», που υπάρχει ως γενικός δείκτης στο «Δωδεκάλογο του γύφτου») και πότε με τους στίχους του.

Στη «φλογέρα του βασιλιά» λόγους χάρη βεβαιώνει: «Δεν ξέρω παρά να τραγουδώ» Ή πάλι υποδεικνύει τη (σταθερά ομολογούμενη) απειλή της διαφυγής:

«Μα εγώ φλογέρα μυστική και ονειροχτυπημένη / το καταλόγι τεχνικά δε δύναμαι να πλέξω / για να ιστορίσω ξάστερα...». Και στον «Δωδεκάλογο του γύφτου»: «καθώς δένω και το λόγο / δαίμονα και ξωτικό / στο χρυσό το δαχτυλίδι / στο Ρυθμό».

Με κεφαλαίο ο Ρυθμός, όπως αλλού το άλλο μισό του κρίσιμου οδηγητικού ζεύγους, το Πάθος. Γιατί για τον Παλαμά «απάνου απ’ όλα είναι ο ρυθμός μαγνήτης». Αφού «τα πάντα μέτρο». Και αφού «τα πάντα και τ’ άνιέρα ο ρυθμός τ’ αγιάζει» (τα τρία αυτά σπαράγματα από τη «φλογέρα του βασιλιά»). Κάπως παράφωνο και παράταιρο ακούγεται αυτό στην πεζολόγο εποχή μας, που το γραμμάτιο του ελεύθερου στίχου εισπράχτηκε πολλές φορές σαν αποδέσμευση από οποιαδήποτε λογής μουσική και μέτρο. Και πως ταιριάζει εδώ, επιτέλους διδακτικός, ο άλλος στίχος του Παλαμά: «Ελεύθερος, του στίχου μόνο υπάκουος».

● Δύσκολος ποιητής

Δύσκολος ποιητής ο Παλαμάς και ας έχει ετοιμάσει αντίθετη γνώμη η λειψή παιδεία μας και ας μην το παραδέχεται ο ίδιος όταν λέει, διαβάζοντας ακριβώς την κρίσιμη «Στροφή» του Σεφέρη: «Ανήκω σ' εκείνους που το κλειδί τους χρειάζεται, όσο και αν μερικοί, μπορεί απρόσεκτοι, με βρίσκουν δύσκολο, ή άλλοι ανόητοι ασφαλώς,

με χειροτονούν «ακατάληπτο». Δύσκολος διότι ο νους του προβαίνει με άλματα συχνά εναντιούμενης φοράς και ο λόγος του συναιρεί γενnees γενεών μνήμη, γραμματικής και γραμματολογίας: διότι η ευαισθησία του δεν μονοδρομεί, γι' αυτό ακριβώς και δείχνει να νοησιαρχείται: για να επινοήσει τη συγκίνηση όταν αυτό του υποδεικνύει το χρέος του.

Πρόσφατες θέσεις για τον Κωστή Παλαμά

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΞΑΣ

Το έργο ερμηνεύει τον άνθρωπο¹

Βασικά το έργο του Κωστή Παλαμά, από την αρχή ως το τέλος, δεν είναι παρά η λυρική βιογραφία της ψυχής του, δοσμένη άλλοτε συμβολικά κι άλλοτε επιγραμματικά, μ' έξαρση λυρική ή με θρήνο σπαραχτικό. Ο ίδιος άλλωστε λέει σχετικά: «Το τραγούδι μου... το γεννούν τα περιστατικά της ζωής.

Έτσι τον ακούμε άλλοτε να μας ψιθυρίζει διακριτικά κι άλλοτε να μας φωνάζει λυγμικά, λόγω βγαλμένα από τ' άδυτα βαθιά της ψυχής του: Μου τρώει γιαγκίνι τη καρδιά και το κορμί μαράζει
(«Γύφτισα», Κ. Λιμν.)

Όλα μου αρώστιες, έγνοιες, ντροπές και λύπες
Κι είμαι σα γυμνό κορμί γεμάτο τρύπες.

(«Η φωνή που δεν τρέμει». Περ. και Χαϊρ.)

Μα εγώ δειλός δεν ξέρω να ζήσω τη μεστή
ζωή που τη ζουν τα πλήθη, τη ζούν κι οι χωριστοί.
(«Οι τάφοι», Παράκαιρα)

Τελικά το άγχος θροιάζει στην ψυχή του ποιητή με την μορφή μιάς εναγώνιας προσδοκίας που στέκεται ψυχονυχτοφρουρός με το ένα μάτι πάντα μισάνοιχτο έτοιμος ν' αλαφιαστεί με το παραμικρό μαμουδιού σούρσιμο, μύγας πέταγμα, ίσκιου γκίξιμο...

Η ζωή μου κουλουριαστό σκουλήκι...
ενός ίσκιου το γκίξιμο το τρέμει...

(Σαρ. Γυμν. α' 13)

Κατάσταση ανυπόφορα καταθλιπτική και διαβρωτικά εναγώνια που την είχα αποκαλέσει αλλού με τον όρο «δαμόκλειο σύμπλεγμα» και που με δύο απλούς και τόσο τραγικούς στίχους του την καθόρισε με σαφήνεια ο ποιητής:

1. Απόσπασμα από το βιβλίο «Παλαμά», Ψυχοκριτική και ψυχοβιογραφική μελέτη του Άγγελου Δόξα, γραμμένη ύστερα από επίμονη επιθυμία του ποιητή (σελ. 480 εκδ. Κολλάρου, εξαντλημένη).

Είναι σαν κάτι να προσμένω

κακό, κι απ' το καρτέρι μου πεθαίνω.

(«Πόνος», Περ. και Χαϊρ.)

Χωρίζοντας τη ζωή του ποιητή σε τέσσερες περιόδους από 21 χρόνια η καθεμιά, εξετάζουμε την πρώτη, με την αξία που έχει στην περίοδο αυτή το προσεκτικό κοίταγμα σημαντικών περιστατικών της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας. Στην περίοδο τούτη το έργο του είναι αμορφοποίητο αλλά τα περιστατικά της ζωής του είναι σημαντικά σε διαφώτιση τόσο του έργου του όσο και της κατοπινής οριστικής διαμόρφωσης της ψυχοσύνθεσής του και της ζωής του.

Η δεύτερη περίοδος 21 - 42 χρονών είναι η εποχή που φορμάρει την ποίησή του, τακτοποιεί την κοινωνική του θέση και θεμελιώνει την οικογενειακή του ζωή.

Η τρίτη περίοδος, των 42 - 63 χρονών, περίοδος ωριμότητας του ανθρώπου και κατασταλαγμένης δημιουργίας κάθε συγγραφέα και καλλιτέχνη, μας δίνει και στο βίωμα του Παλαμά το σημαντικότερο μέρος του έργου του και κυρίως η πρώτη επταετία (42 - 49 χρονών) της περιόδου τούτης, μέσα στην οποία βλέπουν το φως, η «Ασάλευτη Ζωή», «Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου» και η «Φλογέρα του Βασιλιά».

Στην τέταρτη περίοδο των 63 - 84 χρονών, είναι η συνέχεια και το τέλος του έργου του και της ζωής του.

Μέσα από το κοίταγμα του έργου του των τριών ώριμων περιόδων προβάλλει όλο το ψυχικό βίωμα του ποιητή Όχι μονάχα επειδή μας λέει ότι τα τραγούδια του ιστορούν τη ζωή του αλλά και γιατί τούτο ανταποκρίνεται στο έργο κάθε λυρικού.

Τα στοιχεία της αυτοπαρατήρησης στο έργο του Παλαμά βρίσκονται κυρίως στα από την «Ασάλευτη Ζωή» και πέρα διβλία του. Είναι τα έργα της ωριμότητας, όπου ο ποιητής μας δίνει την υ-

ποκειμενική του ποίηση που όσο σκεπασμένη κι αν είναι από το σύμβολο, ξεδιαλύνεται από την αναλυτική έρευνα κι όταν στις «Εκατό Φωνές» (αρ. 1) λέει:

Το δικό μου γκρεμό κανείς δεν ξέρει
Ήξω από με...

δεν το λέει με την πρόθεση της απόκρυψης, μα με το παράπονο πως δεν καταλαβαίνουν τον πόνο του. Δέκα χρόνια αργότερα άρχισε να θγάζει στο φως της ημέρας τα μυστικά της ψυχής του είτε σε διάφανο μαγνάδι τυλιγμένα, είτε σε τούλι πυκνό σα σκοτάδι βαθύ. «Για τίποτε δεν ντρέπομαι, τίποτε δε σωπαίνω...» («Γυναίκες», Βωμοί). Όσο για το μυστικό το θαμένο στ' αμίλητα βάθη της ψυχής του, προχώρησε σ' ένα συμβιβασμό:

Κι αν κανείς το μαντέψει,

Νά ειν' αργά,

Σαν πάψει να βογγά

Μέσα μου η μαύρη σκέψη...

(«Νόμος», Περ. και Χαιρ.)

Κι αργότερα πρόσταξε πίο αδίσταχτα στη Μούσα του:

Γράψε. Ας βογγήξει κι ας ξανοιχτεί
Με την αλήθεια της η ψυχή μου.

(Παθ. Κρυφομιλ., αρ. 6)

Όταν οι πίκρες της ζωής θάραιναν την ψυχή του, μιά λυτρωτική ανάγκη τον έσπρωχνε σε λάφρωμα εξομολογητικό. Στα «Χρόνια μου και τα Χαρτιά μου» η κάθαρση αυτή γίνεται όσο παίρνει πίο αδέσμευτη και μάλιστα παρακινητική για την έρευνα της ζωής του από τον κριτικό. «Ο χωστός κριτικός, λέει, γίνεται βιολόγος και φυσιοδίφης απάνου στους διανοητικούς οργανισμούς... Είναι κάτι κούφιο και κάτι που κρατιέται στον αέρα, τό μίλημα για το έργο ενός ποιητή, χωρίς ο κριτικός να καταλάβει, πόσο σφιχτά και αχώριστα με το έργο τούτο είναι δεμένη η ζωή του ποιητή» (Χρ. και Χα. τ. 1, σ. 31 - 38).

Κωστής Μεραναιός

Ο Κωστής Παλαμάς ο Εθνικός και Ανθρώπινος

«Ένας εγώ και ζώ για χίλιους»
Κ. Παλαμάς

● Δωδεκάλογος του Γύφτου

Ν' αγγίξεις την ανθρώπινη μοίρα σου τότε μονάχα το μπορείς, αν αγγίξεις τη μοίρα του λαού σου. Και θα χρειασθεί ν' αναδιπλωθεί η ψυχή σου, για ν' αφουγκρασθείς μέσα στο ίδιο σου το χτυποκάρδι τον πανάρχαιο ρυθμό της ιστορίας, καθώς αρχίζει από τα αρχέγονα βάθη και χάνεται μέσα στους οραματισμούς του μέλλοντος. Και τούτο δεν θάναι μόνο μιά αναδρομή ανάμνησης, αλλά μιά δημιουργική ανάκληση στη ζωή των αρχαίων δυνάμεων που μας κυβερνούν, που συνιστούν τον ιστορικό λόγο μας και λυτρώνουν και καθιερώνουν τη συνειδησή μιάς αποστολής.

Κι' αυτήν την αποστολή ενός λαού, που είναι το εθνικό και το ανθρώπινο νόημά του, μόνον η προφητική δύναμη του ποιητή μπορεί να την μαντέψει και να την κάνει ομορφιά, γνώση και πίστη. Και τούτο στάθηκε το μεγάλο και ελληνικό έργο του Παλαμά.

Κι έσκυψε πάνω από την ψυχή του κι άρχισαν τότε νάρχονται αναρίθμητοι οι αιώνες, τα ιδανικά οι αγώνες σε μιά ατέλειωτη σειρά από δόξα και καταφρόνια, από τρόπαια και κατατρεγμούς, από αλλόφρονη δύναμη και από επίβουλους σπαραγμούς. Και συντροφεμένους σμάδι από νικητές και

θύματα, από Άπτερες Νίκες και από βεθλωμένα ιερά, από ροδοδάκτυλες αυγές και αιμόφυρτες νύχτες, είδε. Αγνάντεψε τη δύναμη του ελληνισμού σαν φοβερό και ιερό αγώνα, που στις ίδιες τις ανθρώπινες και ιστορικές εναντιοδρομίες πάσκιζε να στεριώσει ακαταμάχητη την πίο ανθρώπινη συνείδηση.

Η πνευματική αλήθεια δεν γνωρίζει συμβιβασμούς. Και δεν ξέρει να χαρίζεται

.... Δεν φθάνει να λάμπει

η αλήθεια, πρέπει και να σφάζει.

Δεν υπηρετούμε το λαό μας παραινούντάς τον. Κι αν τύχει και τον θρούμε σε μιά στιγμή ράθυμης απόγνωσης ή αν ποτέ λικνίζεται σε πλανερές αυταπάτες, γοργός και σκληρός θ' ακουστεί ο λόγος της εγρήγορης. Κι έτσι ακούστηκε κι ο παλαμικός λόγος:

....έστεκα σαν κορφοβλάσταρο

δένδρου ακλάδευτου κι αγέραστου.

Κι' ένοιωσε τότε ν' ανεβαίνει από τις κρυφές ρίζες του ο μυστικός ψίθυρος της ιστορίας. Κι είδε αυτή τη χρυσογάλανη χώρα των θεών να υψώνεται μετέωρο ανάμεσα στις θάλασσες. Κι είδε να φεγγοβολάει η Ιδέα, θρεμμένη απ' την ακατανίκητη σωκρατική ανθρώπινη αντίσταση. Κι είδε τους σίφουνες των βαρβάρων ν' αντιμάχονται αυτήν την ιδέα και μέσα απ' το σκοτάδι που άπλωσε το πέρασμά τους, αντίκρυσε τον ελπιδοφόρο

γλυκασμό μιάς θεάνθρωπης πίστης, και τότε βαθύτερα αναρρίγησε μέσα του ο αρχαίος ηρακλειτικός λόγος: «Εις, εμοί χίλιοι». Μέσα στην καρδιά του σπαρταρούσε ο λαός, ο κάθε άνθρωπος. Και τότε: «Ο Γύφτος, ο ταξιδευτής, είδε να ξανοίγεται μπροστά του ατέλειωτος δρόμος, δρόμος χιλιοκσσωμένους, γιατί απ' όπου κι αν γύριζε, ανακάλυπτε μόνο τη μήμη του».

Η ποίηση οδηγεί τον άνθρωπο γιατί τον αποκαλύπτει. Ο Παλαμάς αποκάλυψε την ελληνική τητά μας. Ανάσχευε στο φως τον ανθρώπινο χαρακτήρα μας. Φανέρωσε την αντιφαστικότητα και την καλωσύνη μας. Και σφυρηλατώντας αδυσώπητα τις ίδιες τις αδυναμίες μας, έκανε τον ελληνικό άνθρωπο καθολική αξία. Στην αμφιθυμική διάθεση του Έλληνα σ' αυτόν τον «δίψυχον άνδρα» βρήκε την συνθέτουσα και ζωποιού πνοή του ιδανικού και με τούτο γύρεψε να υπερπηδήσει την εγωϊστική και αδρανή τύρβη της καθημερινότητας με την αιωνιότητα του στοχασμού, που ανυψώνει τα ανθρώπινα πάνω από τον νόμο της φθοράς. Είμαι η σάλπιγγα μιάς ανάστασης και είμαι η σκάλα που αρχίζει από τη γης και που χάνεται πέρα από τ' άστρα.

Ήρθε η μεγάλη ώρα που υπερνικηθή η σκληρή θούληση του ολέθρου, είναι η ώρα όπου ο ελληνικός και ο ανθρώπινος λαός συσπειρώνεται γύρω από το προφητικό άγγελμα του ποιητή του: Γύφτε λαέ, άκουσέ με: το πρωτόσταλτο είμαι σημάδι από την πλάση που θαρθή και ύστερα κι από ποιούς καιρούς και χρόνια πόσα!

Και στη συνείδηση του χαρούμενου ερχομού μέσα σ' αυτήν την εορταστική ευφορία, όπου ..... γιορτάζουμε τον συντριμό των αλυσίδων ότι κι' αν είναι, από διαμάντια ή από σίδερα... βλέπουμε να ξεπροβάλει όχι μόνο η δικαίωση ενός έθνους, αλλά η αξιωσύνη του ανθρώπου, η επάνοδος του Γένους από τη μεγάλη διασπορά.

Απ' αυτήν την άποψη ο Παλαμάς είναι ο εθνικός και ο ανθρώπινος ποιητής μας. Ζωποιοίησε την ιστορία μας και θεμελίωσε βαθύτατα την πίστη στο πεπρωμένο και στον μυστικό νόμο που καθορίζει το υπέρτατο νόημα του ανθρώπινου όντος. Στα απαράμιλλα κατορθώματα και τα παθήματα του λαού του βλέπει τη σημασία της ανθρώπινης αποστολής και από την απέραντη οδύνη του αντλεί την πιο αισιόδοξη ελπίδα. Βρίσκει την πίστη που συντήρησε την Ελλάδα και την ύψωσε «λαμπρομέτωπη» στην πανάρχαια, μα και στην πιο

σύγχρονη προσμονή:

Κι ο άνθρωπος ο θαριομοίρης θα υψωθή θριαμβευτής σε μιά γη πλατειά προφήτης μιάς πλατύτερης ψυχής.

Έτσι ο ελληνικός λόγος γίνεται πάλι το παιδευτήριο της ανθρωπότητας. Γιατί ακριβώς η ελληνική ιδέα, καθώς μυριόμορφη την φανερώνουν οι αρμονικοί ήχοι του βιολιού του Γύφτου με την μουσική μυστική έκσταση, μέσα από την άβυσσο της καρτερίας της, τυραννισμένη βλέπει να ξαναγυρίζει «ο δικέφαλος αετός πούχε πετάζει μαζί με τ' άξια και τα άγια» και να ετοιμάζεται «χρυσοφτέρουγη» για τη μεγάλη της μοίρα: Και θακούσης τη φωνή του λυτρωτή θα γδυθής της αμαρτίας το ντύμα και ξανά κυβερνημένη κι' αλαφρή θα σαλέψης σαν την χλόη σαν το πουλί, σαν τον κόρφο τον γυναικίο, σαν το κύμα και μην έχοντας πιο κάτω άλλο σκαλί να κατρακυλίσει πιο βαθειά στου Κακού τη σκάλα, για τ' ανέβασμα ξανά που σε καλεί θα αιστανθής να σου φυτρώνουν, ω χαρά! τα φτερά, τα φτερά τα πρωτινά σου, τα μεγάλα.

Και τότε μιά ελληνική και ανθρώπινη άνοιξη θ' ανθήσει πάνω σ' αυτήν τη γή, που της λάβωσαν βαθειά τα σωθικά οι θάρβαροι και την κούρσεψαν οι θέβηλοι.

Έρχεται το βασίλειο του στοχασμού, της αρμονίας, η ώρα της ανθρώπινης γαλήνης, η ώρα που με τη μουσική του Αμφίονα χτίζονται καινούργια τείχη: Κι απ' τη σκέψη κι απ' τα μέτρα μας γίνοντ' άνθρωποι και Παρθενώνες.

Κι όλα αυτά είναι ο Παλαμάς. Παλλόμενη και πολύφωνη ψυχή ενός λαού. Και κάθε ώρα και κάθε στιγμή ζει και γιγαντώνεται μέσα μας οδηγώντας μας, σαν την πύρινη στήλη, ανάμεσα από τις ερήμους της ανθρώπινης αγωνίας μας. Και μαζί με τους Πλάτωνα, τους Πλήθωνα και τους Διγενήδες στη μακάρια ώρα της προσδοκίας μας. Εκεί όπου ξεπερνιούνται οι αδυναμίες και οι αντινομίες, εκεί που ξαναζει θριαμβικά η ψυχή του Πάνα. Κι' είναι αδελφωμένη όλη η πλάση κι' οι άνθρωποι και τα πουλιά και τα βοτάνια και οι θάλασσες και οι κάμποι. Είναι το ελληνικό κήρυγμα ενός ανθρώπινου οδηγητή, που περιφανερός μας φέρνει το μεγάλο του άγγελμα:

Κι αν πέσαμε σε πέσιμο πρωτάκουστο
και σε γκρεμό κατακυλίσαμε
που πió βαθύ καμμιά φυλή δεν είδε ως τώρα

είναι γιατί με των καιρών το πλήρωμα
όμοια βαθύ εν' ανέβασμα μας μέλλεται
προς ύψη ουρανοφόρα.

Νίκος Παπάς

...«Του κόσμου είμαι πολίτης — Πατρίδα έχω τη γη. — Γιατί αν κλειείς ζωές μύριες μέσα σου — και μιά δροσοσταλίδα — κι η πió στενή λουρίδα — πατρίδα πλατειά σαν ουρανός... / Ακούστε με: είμαι του καιρού μου και όλων των καιρών / ...Στης πολιτείας τη μάνδρα οι λύκοι, οι λύκοι — κι οι μπολοσεβίκοι... / ...Στο πρώτο μοσκοβόλημα ενός λόγου μακρινού — μου δάκρυσαν τα μάτια / Στο ταξίδι που σε πάει ο μαύρος καθαλλάρης — πρόσεξε απ' τα χέρια του — τίποτα μην πάρεις... / Το στερνό το χτένισμα — με τ' ασημένια χτένια — πάρτε απ' τη μανούλα σας — μαλλάκια μεταξένια... μήπως και του Χάροντα — καθώς θα σε κοιτάξει — του φανείς αταίριαστο και σε παραπετάξει... / Ξένε, σ' αυλάκωσε ο καιρός, βαθιά τα μάγουλά σου — κι είσαι σα βράδυ Ξένε και λαμποκοπάς — από το χιόνι επάνω στα μαλλιά σου — θέλεις τραγούδι της ζωής ή το τραγούδι του θανάτου; — Θέλεις τραγούδι του ωκεανού ή το τραγούδι του ωκεάνειου νου; Τραγούδι τραγουδήστε με χιλιτραγουδισμένο — με το πανάρχαιο βιολί — το μεταχειρισμένο, με το γλυκό — γλυκό βιολί — της νειότης τραγουδήστε με τ' αφρόντιστο τραγούδι — και το τραγούδι των ολόχλωρων καρδιών — τα μάτια, ω Μοίρες, κλείστε με — με το βιολί των είκοσι χρονών...»

«...Απ' όπου κι αν παραθέσεις στίχους του, από την κατακλυσμιαία πλημμυρίδα των στίχων του, από τον πρόλογο της «Ασάλευτης Ζωής» ως τον «Τάφο», από τα συνθετικά του, τα διεθνιστικά και κοσμοπολίτικα ως τα εθνικά και τα λυρικά ελεγειακά του, ο Παλαμάς είναι αυτός, είναι ο ίδιος: «Σύγχρονως κι όλων των καιρών», απόντας και παρών, αυτός κι ο άλλος, εγώ κι εσύ, ατομικός, ομαδικός, βασιλόφρονας και επαναστάτης, άγριος και τρυφερός θάρδος των «Εκατό Φωνών» αλλά πάντοτε ποιητής με φωνή, ποιητής με ορμή, ποιητής με φρόνημα, με ιδέες, με νοήματα, χωρίς περιστροφές, απροκάλυπτος, ηρωϊκός, συντηρητικά προσαρμοσμένος στην παράδοση και πότε καταραχτώδης συντριφτής κάθε φραγαμού κι επιφύλαξης...»

Μεγάλη σημασία της γλωσσικής κληρονομιάς που καταλείπουν στις μελλοντικές γενιές οι πατρι-

άρχες του λόγου. Και του Παλαμά η προσφορά είναι θυσία. Θυσίασε ίσως μεγάλο μέρος του ποιητικού του έργου για το πλάσιμο της δημοτικής. Γιατί ο Σολωμός δεν είχε να διαλέξει, δεν είχε πάνω στο γλωσσικό ζήτημα «διανοηθεί». Βρήκε μιά γλώσσα που ζητούσε να μιλήσει στα ελληνικά ό-ταν γύρισε με λιγοστά λόγια της πατρίδας του απ' την Ιταλία κι έσκυψε στη μιά πηγή που υπήρχε: στο δημοτικό τραγούδι. Ο Παλαμάς συλλογίστηκε, ήξερε βαθιά τα ελληνικά, συντάχτηκε με τη γλωσσική επανάσταση κι ανέλαβε με την ποιησή του να οργανώσει εθνική, λαϊκοδημοτική λογοτεχνία. Μόνο με τα λογοτεχνικά και μάλιστα τα μεγάλα λογοτεχνικά έργα, επιβάλλεται μια καινούργια, ζωντανή γλώσσα. Μπορούμε να πούμε, πως δίχως τον Παλαμά, η δημοτική γλωσσική επανάσταση θα μεταβάλλονταν σε μιά κωμικοτραγική υπόθεση, δηλαδή σε μιά γλωσσική τραγωδία!

Τα δύο συνθέματά του ο «Δωδεκάλογος του Γύφτου» κι η «Φλογέρα του βασιλιά» είναι τα θεία κείμενα της ελληνικής Μούσας, τα δύο έπη της ελληνικής φυλής, από τη νεώτερη ποίηση δοσμένα. Ο ελληνικός κόσμος, μέσα από τις αοριστίες και τις ποιητικές μελωδίες της «Ασάλευτης Ζωής», διαγράφεται κι όλας σε κάποια λυρικοθεματικά βαθίσκια της ψυχής. Ο παλιός ο κόσμος, η ίδια η νή μας, οι πολιτείες μας με τη δόξα και την κατάντια του, τη σημερινή, η μνήμη και η ιστορία με τη στυγνή πραγματικότητα.

• • •

Πιστεύω πως ο Παλαμάς είναι ένα τόσο σημαντικό πρόσωπο στην ιστορία της Ελληνικής ποιητικής έκφρασης γιατί με δύο λέξεις, είναι το σημείο όπου λύεται και ξεσπά και βρίσκει την καθαρότητά του ένα υπόκωφο δράμα που παίζεται χιλιάδες χρόνια για τον Ελληνισμό

Γιώργος Σεφέρης

Δοκιμές α' τόμος V «Ικαρος» 1981

• Βιβλιογραφία

- Ποητική Ανθολογία του Περόνθη
- Καινούρια Εποχή τεύχος 1983.
- Εφημερίδα «Καθημερινή» 9 Ιεβάρη 1993.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η Γυναίκα στον Κινηματογράφο

και στρέφεται στην παρούσα και την λειτουργία μιας γυναίκας στο κινηματογράφο. Το μινιμαλιστικό χαρακτήριζε (κατά τις τελευταίες) ως γυναίκα κείλο είδος. Όχι μόνο γιατί τίεσα σ' αυτό θαμπάζει η γυναίκα παρουνά, αλλά γιατί προσοφίζεται σε γυναίκα ακροατήριο. Μέσα από την αφορία των εικόνων και στο

Του Τίανν Βουβούκα

γυναικείο των ήλων είναι ευχάρη-στηρη η εκδίωξη των γυναικών -

Όσον αφορά την πάοκη, περι-στρέφεται σχεδόν καθ' ολοκληρία στο στερεοτυπικό ερωτικό πο-μπάνο. Εδώ ο θεατής υποφείζεται

ακόμη και ένω από την άδουσα ό-τι θα βεί για παραλάλη του ει-δους. Το σίγνηρο πάντως είναι ότι

δοσ διατήρη και φωνητική με τα φώτα της πρόσληψης και αν είναι, υπόκειται σε ένα έργο κωκόνα. Εί-ναι ερωμένη και φίλη, πιθανόν δύ-τροπος κώποου άγρια.

Έτσι λοιπόν θα λέγαμε ότι το μινιμαλιστικό παρ' όλο που αρχοφείται με την γυναίκα, συγκεντρώνει το ενδιαφέρον του στην ανδρική πα-τήρη. Απαιτώνει ή άλλα άδεια τη γυναίκα, λησιονόμιας τις γυναίκες και ικανοποιώντας τον άνδρα. Πρό-κειται για ένα είδος γυναικείο στο χαρακτήριζο, ανδρικής ότως σκο-πιότητας στην προακτικώτητα.

Η γυναίκα στο μινιμαλιστικό είναι: ένα έκθετα στο θέαμα του θεατή καταναγιαμένο με φως και πάλη-ρισιμένο από ηουακόδες ήλους. Ίνε-ται εστία ταυτίσεων από όλους τους θεατές και περιχριστικών λειτουργί-ων, αντικειμενο ερωτικής επιθυμί-ας. Μέσα στο κλειστό, μαρκιαστικό

εννεχόμενο κόσμο του μινιμαλιστικού γυναικία αποτελέσει θατικό παρ-λοντα διατήρησης της ζωής. Δη-λαδή της ζωής της ανδρικής των και της διαρκείας της ανδρική-σής. Δεν ενδιαφέρει εδώ ούτε η οι-κογενειακή τάξη, ούτε η κοινωνική λειτουργία της παραιορχικής ιδεο-λογίας. Η γυναίκα είναι είδωλο. Μέρος ενός εκθαμβωτικού ηηχάνι-σιου θέματος. Οι έρωτες: κείς της σφαιρής είναι: δευτερεύουσας σημα-σίας.

Το μινιμαλιστικό είναι οργαμμένο ως θέαμα με κεντρικό θέμα το γυ-ναικείο σώμα. Νευμένο, ριχλινό, εθαίπτο, καλλίγραμμο, ποχάουσι-κό.

Η σκηνοθεσία του έχει διακό σκο-πό, την εγκατάσταση της ηουαικής τής του κορού στο φιλμικό χώρο και τη βοήολογία του γυναικείου σώμα-τος. Δεν είναι σκηπηματικό ότι: μια σειρά ηεράλων σπαρ του Χόλ-λιντουν, Άνικον ως την Τζόβι Αν-τρίους και την Άννα Μινέλι. Σουη-θως οδωκλήρη η όαση ενός μινιμα-λιστικού είδους.

Μέρος Β.

Η Γυναίκα στο Μινιμαλιστικό

Το μινιμαλιστικό - κατ' έσοχην αμε-ρικάνικο είδος - κατά τις τελευταίες τερν - γεννείται: με την εισαγωγή του ηηχιστικού κινηματογράφου και ομοκλήρωμα στα θέαμα της δεκα-ετίας του '50. Αργότερα με την ε-πικρίση της ηηχιστικής αρχής: η παρική. Ο ερωτικός της της Τζόβι «Ο ερωτικός της της Τζόβι» (1927) είναι μια ποδοποιική τα-νία του είδους. Το «All That Jazz» (1978) και «Καμπαρέ» (1972) του Μπίντ Φόου είναι τα τελευταία ηηχιστικά θέαμα-τα του είδους.

Η γυναίκα στο μελόδραμα

Το μελόδραμα θεωρείται σαν ένα καθαρά γυναικείο είδος. Ταινίες που αφηγούνται «ιστορίες αγάπης, απώλειας, ερωτικής επιθυμίας και θυσίας», συμπεριλαμβάνονται στο είδος αυτό. Κατ' επέκταση τοποθετήθηκε στην ίδια σειρά με τις σαπουνόπερες τις κλαυσιλυπές ταινίες και τα απρόσωπα ρομάντσα.

Το μελόδραμα δεν έχει ομοιογενή χαρακτηριστικά γραφής και ύφους. Η κιν/κή Βιομηχανία δισχέτιζε μέσα απ' τις ταινίες του ανθρώπινα δράματα όπου έμπλεκαν ανθρώπινα πάθη. Έτσι μια σειρά από υποδιαιρέσεις θα μπορούσαν να καταγραφούν: μελόδραμα εγκλήματος, ψυχολογικό, οικογενειακό, ρομαντικό δράμα, μητρικό μελόδραμα, ίσως και οι «φαιμιστικές» ταινίες.

Οι μελετητές έχουν συμφωνήσει, ότι το μελόδραμα αποτελεί το είδος στο οποίο η οικογένεια και σχέσεις της είναι η εστία ιδεολογικής αναπαράστασης. Η οικογένεια ως περιούσιος θεατής της πατριαρχικής ιδεολογίας, όπου οι αντιθέσεις, οι καταστροφές και οι λύσεις, υπάκουαν στους ίδιους ρυθμιστικούς κανόνες. Η γυναικεία σεξουαλικότητα είχε αντιμετώπιση το πατριαρχικό δικαίωμα και η αυτοθυσία ήταν πάντα δεδομένη από τη πλευρά της γυναίκας. Η Κάρυ Σκόττ ως πρεσβύτερη και σεβάσμια χήρα, εμποδίζεται να παντρευτεί τον κηπουρό της Ρον Κόρμπυ στο *All that heaven allows* (1955) τον Νταγκλας Σέρκ. Παρ' όλο που τον επιθυμεί.

Το φάντασμα του πεθαμένου άνδρα της, οι αρχές της αστικής οικογένειας, αλλά και ο κοινωνικός έλεγχος επιβάλλονται στην επιθυμία της.

Στην *Camille* (1937) του Τζωρτζ Κιούκορ η ηρωίδα αρνείται τον έρωτά της γιατί είναι πόρνη. Μια γυναίκα αποδοκιμασιμένη. Με αλλοτριωμένη, ανταλλαξιμένη επιθυμία. «Παράνομη» ως κοινωνικό άτομο

και μη έχουσα το δικαίωμα εκδήλωσης της ερωτικής της επιθυμίας. Μια πόρνη δεν μπορεί να αγαπήσει, να δημιουργήσει ή να μπει σε οικογένεια.

Στο μελόδραμα οι ενδοοικογενειακές αντιθέσεις, εξαλείφονται πάντα σε όφρος των γυναικών, η εκδήλωση σεξουαλικότητας είναι: ανδρικό προνόμιο, η γυναίκα πρέπει να συμμορφώνεται προς τους κοινωνικούς της ρόλους ως μητέρας και ως συζύγου. Σε όποιες ταινίες εισάγεται ένας εξέχων γυναικείος ρόλος στο τέλος η άποψη μεταβάλλεται από την παρεμβολή ενός αντίστοιχου ανδρικού. Η γυναίκα υπαμένει και θυσιάζεται. Αποδέχεται τον κοινωνικό της ρόλο.

Το κοινό του είδους αυτού είναι συνήθως μαραξιμένες νοικοκυρές, εξουθενωμένες από τα καθήκοντα της οικογενειακής ζωής.

Με λίγα λόγια το είδος γίνεται θεματοφύλακας της πατριαρχικής οικογένειας, όπου η τυχόν παραβίαση του κανόνα, επαναφέρεται στην τάξη προκειμένου να διασωθεί η οικογενειακή σύμβαση.

Η γυναίκα στις ταινίες τρόμου

Ο κινηματογράφος του τρόμου σαν μια προέκταση του φανταστι-

κού κιν/φου είναι: ένα είδος που έχει προκαλέσει πολιτισμικό σοκ τέτοιαις έντασης, όσο κανένα άλλο. Το βλέμμα και κατ' επέκταση το σώμα του θεατή έρχεται αντιμετώπιση μ' ένα από τα πιό βαθιά και αρχαϊκά συναισθήματα της ύπαρξης: το φόβο. Το αποθηκηκό, το απεχθές και το αποτρόπαιο μάς οδηγούν και μάς εξαναγκάζουν να κοιτάξουμε εκεί όπου σταθεμεί: το Αόρατο. Στη μείωση εκκίνησης είναι η αναμονή και η ανάγκη της εικόνας να μας δείξει κάτι που δεν υπάρχει. Η καρδιά του τρόμου είναι η αναζήτηση μιάς εικόνας ικανής να προκαλέσει φόβο, να ονομάσει το ακατανόηστο, να κατασκοπεύσει ένα φιλμικό σώμα, κιν/φικά υπαρκτό, αλλά ταυτόχρονα και ανύπαρκτο στην πραγματικότητα.

Το φαιμιστικό κίνημα το κατείχε το είδος αυτό σαν διαίωκτη ενός πλάσιου μισογυναισμού. Καθώς το τέρας, η πηγή του τρόμου, δεν είναι ποτέ ολοκληρωτικά μη ανθρώπινο. Τον δίνουντα: και φυλικά χαρακτηριστικά λειτουργεί έτσι ώστε να διαταράξει τα όρια της σεξουαλικής ταυτότητας και διαφοράς. Συχνά όμως το αρξουν ως αρσενικό. Με αντικείμενα επιθετικής δουλειάς του γυναικείας. Δηλαδή εκδηλώνει μια ενστικτώδη και κτηνώδη συμπεριφορά που αναπαράγει το πρότυπο του αρσενικού.

Ο Νουφεράτου - τέρας - στην ομώνυμη ταινία του Φ. Μαυρνάου (1922) - είναι μη - άνδρας, πιθανό να είναι ένα σύμβολο συνουσιασμού και φετίχ μαζί, δηλαδή υποκατάστατο. Η ανάπηρη όμως επιθυμία του και το νοσηρό του βλέμμα κατευθύνεται στη γυναίκα ηρωίδα αυτήν καταστρέφει οικειοποιώντας την.

Στον «Κίνγκ - Κόνγκ» (1933), των Μάρβαν Κούπερ και Ernest Schoedjack το τέρας απάγει και απειλεί μια όμορφη κοπέλα. Τελικά εξοντώνεται όχι μόνο γιατί είναι καταστροφικό, αλλά γιατί δόλμησε

α αφαιρέσει τη γυναίκα από την κυριαρχία των ανδρών.

Στις μεταγενέστερες ταινίες τρέμου το τέρας χάνεται και τη θέση του παίρνει ένας δολοφόνος, ψυχικά διαταραγμένος και σεξουαλικά καταπιεσμένος με πρώτο διδάξαντα τον Αντονι Περκινς στο Ψυχώ του Χίτσκοκ.

Στο Peeping Tom (1960) του Μάικλ Πάουελ ο ήρωας - δολοφόνος ήταν θεηδός καμεραμαν και έβγαζε λεφτά φωτογραφίζοντας γυναίκα μοντέλα. Δολοφονούσε τις γυναίκες, σουβλιζοντάς τις με μία λάμπα που ήταν κρυμμένη στο ένα πόδι του τρίποδα της κάμεράς του, αναγκάζοντάς τις να παρακολουθούν τις ίδιες τις φάτσες τους την ώρα που γυαλάζαν σ' ένα ενσωματωμένο καθρέπτη. Μετά, παρακολουθώντας τις αποτρόπαιες αυτές εικόνες, έφτανε στη σεξουαλική ικανοποίησή. Ο Τύπος της εποχής χτύπησε ανελέητα την ταινία και αυτό σήμανε το τέλος της καριέρας του Πάουελ.

Ένα δείγμα ακραίας διαστροφής στην αναπαράσταση της γυναίκας στις ταινίες τρέμου, αποτελεί το φιλμ «Προετοιμασία για έγκλημα» του Μπόβαν Ντε Πάλμα, που αν και αποτέλεσε μια άφογη πρόεξταση της θεματολογίας και σκηνοθεσίας του Χίτσκοκ ενθάρρυνε τη θία απέναντι στις γυναίκες, τόσο εξαιτίας της ομοφυλόφιλης φύσης του φιλμ με διπλή προσωπικότητα.

Υπάρχει διέξοδος;

Από τη δεκαετία του '70, άρχισε μια συστηματική προσπάθεια για την υπονόμευση (ή και την ανατροπή) του παλιτιστικού και κοινωνικού αυτού απαράδεκτου στον κινηματογράφο.

Μελετήθηκαν τα φιλμικά κείμενα του κυρίαρχου κλασσικού κινηματογράφου. Κυρίως του Χόλλυγουνδικού.

Το πώς τα φιλμικά νοήματα συλλογιούνται κατά την ανάγνωση της ταινίας από τους θεατές. Το πώς οι φιλμικές αναπαραστάσεις των γυναικών αντανακλούν κατά ένα τρόπο τα στερεότυπα, τους ρόλους τις εικόνες του κοινωνικού σχηματισμού που στήνουν. Τη γυναίκα σαν ερωτικό αντικείμενο κάτω από τα διλήμματα του σκηνοθέτη, πρωταγωνιστή θεατή. Τις γυναίκες ως

θεατές.

Αυτές οι θεωρητικά αναλύσεις έγιναν σημεία του γυναικείου κινήματος το οποίο θρυσκόταν σε άνοδο εκείνη την εποχή, γεγονός όμως που είχε αντίθετα αποτελέσματα.

Οι γυναίκες εξαφανίστηκαν από τις οθόνες τη δεκαετία του '70. Οι σταρ της εποχής ήταν οι άνδρες όπως οι: Ρ. Ρένφορντ, Ντάστιν Χόφμαν, Στίβ Μακ Κουήν και ο Πολ Νιούμαν.

Οι γυναικείοι ρόλοι ήταν μικροί ως αντίπαρτος.

Τα στεύνσιο, φοδούμενα ότι τα γυναικεία μοντέλα που θα έπιαθαν στις ταινίες τους δεν θα είχαν την έγκριση των φεμινιστικών ομάδων, προτίμησαν να κόψουν σχεδόν τελείως τους γυναικείους ρόλους. Για

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Βιβλιοθήκη • συνέχεια στην σελίδα 95

ΑΝΤΙΚΑΠΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Η αντικαπνιστική εκστρατεία αποτελεί κύρια προτεραιότητα στις προηγμένες χώρες. Το κάπνισμα χαρακτηρίζεται σαν επιδημία της εποχής μας διότι αφορά το 50% του πληθυσμού (60% άνδρες και 40% γυναίκες).

Η ανάπτυξη του θέματος περιλαμβάνει ανάλυση των τασούρων επιμέρους τμημάτων όπως: 1) οι βλαπτικές ουσίες του καπνίσματος, 2) γιατί χαρακτηρίζεται το κάπνισμα σαν επιδημία, 3) γιατί γίνεται η αντικαπνιστική εκστρατεία και 4) την απεξάρτησή.

A) ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΒΛΑΠΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ:

α) η νικοτίνη. Η νικοτίνη δρα στο κεντρικό νευρικό σύστημα προκαλώντας παροδική διέγερση και έμφωνη παράλυση. Μισή ώρα είναι η διάρκεια της δράσης, γι' αυτό ο καπνιστής κάθε ημίωρο θέλει να καπνίσει. Θεωρείται δηλητήριο του νευρικού συστήματος με κύριο σύμπτωμα τον τρόμο.

Η νικοτίνη προκαλεί πολύ γρήγορα **ΕΘΙΣΜΟ** ακόμη και μετά από 1-2 τσιγάρα. Εθισμός είναι η αύξηση της αντοχής του οργανισμού στην νικοτίνη. Έτσι ένας μανιώδης καπνιστής με την πάροδο του χρόνου μπορεί να καπνίσει και 60 τσιγάρα ημερησίως, ενώ τα 20 τσιγάρα στον μή μανιώδη καπνιστή μπορεί να είναι δηλητηριώδης δόση.

2. Η ΠΙΣΣΑ. Η πίσσα εγκαθίσταται με το κάπνισμα στο βλενογόνο του αναπνευστικού συστήματος. Ο καπνιστής 20 τσιγάρων ημερησίως εναποθέτει στα πνευμόνια του σε ένα χρόνο 100 γρ. πίσσας.

Η μακροχρόνια κατάληξη του καπνιστή είναι στα σίγουρα μία

πνευμονοπάθεια όπως η βρογχίτις ή το εμφύσημα και σε πολλαπλάσιο ποσοστό από τον μή καπνιστή ο καρκίνος του πνεύμονος. Σε κάθε πακέτο τσιγάρων για να επιστημανθεί η βλαπτική επίδραση του καπνίσματος αναγράφονται οι ποσότητες των δύο αυτών βλαπτικών ουσιών της πίσσας και της νικοτίνης.

3. Το Co. Το μονοξείδιο του άνθρακα μελώνει την οξυγόνοση των κυττάρων του οργανισμού λόγω της δημιουργίας σε ποσοστό 5% ανθρακυλαμινοσφαιρίνης. Η ελλειψής

Του

Δρ. Ελευθ. Μαγγανάρη (Δ/ντή Γυνακολογικής κλινικής Γ.Ν. Νάουσας)

οξυγόνοση των κυττάρων που προκαλεί το κάπνισμα αμιδώνει τις πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου. Επίσης προκαλείται διαθήκη του ενδοθηλίου των αγγείων και αύξηση της πιθανότητας εμφράγματος της καρδιάς και άλλων θρομβοεμβολικών επεισοδίων.

Η ταχύτητα του καπνίσματος και το βάθος του αυξάνουν στο πολλαπλάσιο μέχρι και δέκα φορές την νικοτίνη που περιέχεται στο ρεύμα του καπνού και βέβαια και των άλλων ουσιών που υπολογίζονται σε 100. Μεταξύ των οποίων οι κυριότερες είναι: η πίσσα, το Co, το υδροκυάνιο, το αρσενικό, το νικέλιο, το χρώμιο, η αμμωνία και το πάλωνιο.

B) Γιατί το κάπνισμα χαρακτηρίζεται **ΕΠΙΔΗΜΙΑ**.

(Ποιές είναι οι συνέπειες της υγείας μας από το κάπνισμα, τί λένε οι στατιστικές;).

Στην Ελλάδα ετησίως έχουμε 91783 θανάτους από τους οποίους

οι 10.000 - 15.000 οφείλονται στο κάπνισμα. Επίσης από τους παραπάνω θανάτους οι 35.000 οφείλονται στον καρκίνο που όπως δείχνουν και οι αριθμοί αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου μαζί με τα καρδιακά νοσήματα.

Ο καρκίνος στο 50% των περιπτώσεων έχει ενδογενή αιτία και στο άλλο 50% εξωγενή αιτία. Για το 50% των περιπτώσεων σχεδόν όλη την μερίδα την καταλογίζουν στο κάπνισμα.

Το κάπνισμα θεωρείται ότι δρά κατασταλτικά στο ανοσοποιητικό μας σύστημα. Είναι σήματα γνωστό ότι όλο: έχαμπε που και που κύτταρα που μεταλλάσσονται και μπορούν να εξελιχθούν σε καρκινικά. Τις περισσότερες φορές το ανοσοποιητικό μας σύστημα αγρυπνεί και καταστρέφει τα μεταλλαγμένα κύτταρα. Έτσι όταν αναπτύσσεται ένας όγκος να σημαίνει ότι το ανοσοποιητικό μας σύστημα ξεπεράστηκε λόγω της ανοσοκαταστολής που προκαλεί το κάπνισμα και άλλες αιτίες. Έτσι εξηγείται γιατί το κάπνισμα ενοχοποιείται πέρα από τον καρκίνο του πνεύμονος, αλλά και για τον καρκίνο κάθε άλλου οργάνου (ουροδόχου κύστεως κ.ά.).

Το κάπνισμα θεωρείται το πρώτο ιατροκοινωνικό πρόβλημα. Είναι αμφίβολο εάν ολόκληρο το νοσοκομειακό σύστημα της χώρας μπορεί να ανταγωνιστεί τα αποτελέσματα της μίας και μόνης παρέμβασης που μπορεί να πετύχει: τη μείωση του καπνίσματος όσον αφορά την υγεία του πληθυσμού.

B) Η ΑΝΤΙΚΑΠΝΙΣΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ. Σήμερα η πολιτική της υγείας δίδει το περισσότερο βάρος στην αγωγή υγείας και όχι στην περίθαλψη. Τα νοσοκομεία τα

ελευθερία 30 χρόνια ήταν επικεντρωμένα στην «θεραπευτική» προσέγγιση μέσω μιας συνεχώς εξελισσόμενης ιατρικής τεχνολογίας. Το νοσοκομείο στον 21ο αιώνα θα είναι ένα διαρκές σχολείο όπου οι άνθρωποι θα μαθαίνουν να αποφεύγουν τις σύγχρονες απειλές της υγείας.

Στην ΑΓΩΓΗ ΓΥΕΙΑΣ πρωτεύουσα θέση έχει η αντικαπνιστική εκστρατεία. Στις ΗΠΑ που ξεκίνησε η αντικαπνιστική εκστρατεία υπάρχει μείωση του καπνίσματος σε ποσοστό 15%. Στην Ελλάδα έχει αρχίσει η αύξηση που παρουσιάζεται και ίσως αρχίσει η μείωση.

Η αντικαπνιστική εκστρατεία περιλαμβάνει την ενημέρωση του καπνιστή. Οι παλαιοί καπνιστές πρέπει να ξέρουν ότι με την πάροδο του χρόνου εξασθενίζει ο οργανισμός και προσβάλλεται πιο εύκολα από αρρώστιες. Οι νέοι που δεν άρχισαν το τσιγάρο πρέπει να ξέρουν ότι θα αποκτήσουν ένα πάθος, μία εξάρτηση που θα τους κρατήσει εξασθενημένους στον ανταγωνισμό της ζωής που έχουν μπροστά.

Σήμερα ο καπνιστής δεν είναι άτομο IN είναι άτομο OUT εξαρτημένο, προβληματικό και καθημερινά διαπιστώνει με την ελάττωση του καπνίσματος που παρατηρείται στις προηγμένες χώρες ότι είναι μία μειοψηφία. Ο καπνιστής εκτός από τη ζημιά που κάνει στον εαυτό του δαλάπτει με το κάπνισμα και τους παθητικούς καπνιστές. Έτσι βοσκοται υπό διωγμό στο σπίτι από την οικογένειά του, στους κλειστούς δημοσίους χώρους από την κοινωνία, ενώ ανήμπορο να αντιδράσει δέχεται το παθητικό κάπνισμα το έμβρυο, με σοβαρές συνέπειες για την υγεία του. Η αρχική αφέλεια, άγνοια του καπνιστή με την πάροδο του χρόνου γίνεται εξασθε-

νιστή του οργανισμού, (ίσως πρόβλημα επαγγελματικής αποκατάστασης, άγχος για την υγεία, ασθένεια και όχι σπάνια φθάνει στο θάνατο.

Η αντικαπνιστική εκστρατεία έχει αντίπαλο τις καπνοδιαμηχανίες και τη διαφήμιση. Εάν μπορούσε να δει κανείς την διαφήμιση του τσιγάρου με ψύχραιμο μάτι θα προσέξει την αντίφαση που απεικονίζεται: με τον νέο και την νέα σαν πρωτοπορητή της υγείας και την υποχρεωτική υπογράμμιση ότι το κάπνισμα δαλάπτει την υγεία. Η διαφήμιση του καπνίσματος μας οδηγεί σε μία αδιέξοδη θλαπτική επιλογή αφού με την συνήθεια αυτή επιδαρύνουμε τον οργανισμό μας με νικοτίνη και πίσσα.

Δ) ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ. Το σωματικό του καπνίσματος δεν είναι εύκολο διότι πρόκειται για εθισμό, για μερικούση πια τοξικομανία. Οι στατιστικές λένε ότι το 25% των καπνιστών που προσπαθούν να κόψουν το τσιγάρο τα καταφέρνουν. Για τους τοξικομανείς το ποσοστό είναι 10% που αποθεραπεύεται και εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο μετά από θεραπευτική αγωγή που διαρκεί από 2 - 10 χρόνια.

Για το κόψιμο του τσιγάρου χρειάζεται άσκηση μακροχρόνια συνεχής επαγρύπνηση γιατί το πάθος είναι πολυμήχανο. Χρειάζεται αυτογνωσία, αμύδιασμο με το πρόβλημα, ότι είμαστε χρόνια ασθενείς, εξαρτημένα άτομα και ανεξάντλητη υπομονή.

Για να κόψει ο καπνιστής ο τσιγάρο πρέπει:

1) Πρώτα να συνειδητοποιήσει ότι είναι επιθλαβές.

2) Να διαλέξει την ημέρα ίσως το Σαββατοκύριακο στο οποίο μπορεί κανείς να αποσύρει την καθημερινή κοινωνική τριβή να είναι μία κατάλληλη ημέρα.

3) Να το κόψει και να μείνει χωρίς τσιγάρο.

Ο καπνιστής στην προσπάθειά του να κόψει το τσιγάρο πρέπει να ενισχύσει την θέλησή του επικαλούμενος πέραν από λόγους υγείας και λόγους κοινωνικούς και ψυχολογικούς. Το κάπνισμα και ο καπνιστής έπαψαν πια να ελκούν. Δεν υπάρχουν πρότυπα καπνιστών. Το ωχρό χρώμα τα κίτρινα δάχτυλα και δόντια, η αποπνικτική αναπνοή οι πρώιμες ρυτίδες και τα κουρασμένα μάτια σίγουρα απωθούν. Ένα τσιγάρο κρεμασμένο στα χείλη δεν δείχνει δύναμη και αυτοπεποίθηση, αλλά αμηχανία, εξάρτηση, αδυναμία.

Η εγκυμοσύνη είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ενδυνάμωσης της θέλησης του ατόμου. Η έγκυος γυναίκα διακόπτει το κάπνισμα σε συντριπτικό ποσοστό διότι έχει να σκαφτεί εκτός από τον εαυτό της και το έμβρυο. Και βέβαια ευτυχώς που συμπαράφεται έτσι διότι είναι γνωστό ότι το έμβρυο είναι πολύ πιο ευπαθές από τον ενήλικα. Η γνώση της φυσιολογίας του εμβρύου μας προειδοποιεί ότι για να συντελεσθεί το θαύμα της μητρότητας ανέφελα χρειάζεται η σταργή και η προστασία της μητέρας και του πατέρα.

Τσιγάρο ή υγεία. Διαλέξτε την υγεία. Αναλογισθείτε τα πλεονεκτήματά. Κατανοήστε γιατί ακριβώς αποφασίσατε να το κόψετε. Μία καινούργια αίσθηση ευεξίας, ελευθερίας και νίκης θα είναι η ανταμοιβή σας.

Όχι μόνο θα προφυλάξετε την υγεία σας, αλλά θα έχετε την διάθεση να εργασθείτε περισσότερο, να ασκηθείτε, να δραστηριοποιηθείτε κοινωνικά και να νοιώσετε ότι είστε πιο ωραίοι και ωραίες.

ΤΑ ΡΟΔΑΚΙΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

Αφορμή για τα γραφόμενα πήρα από την ανακοίνωση του φορέα εξαγωγών «Μακεδονία» για τα σχεδιαζόμενα στο υπουργείο Γεωργίας για τα ροδάκινα, καθώς

Του Αργύρη Γκουντάρα Γεωπόνου - Οικονομολόγου

και από άλλα πιά πρόσφατα δημοσιεύματα.

Κατ' αρχήν θάθελα να θυμίσω σε όλους ότι θάσει κανονισμών της Ε.Ο.Κ. το υπουργείο Γεωργίας δικαιούται αλλά και υποχρεούται να ελέγχει τις αναγνωρισμένες ορ

γανώσεις παραγωγών κατά την εκτέλεση από μέρους τους των μέτρων παρέμβασης στην αγορά των οπωροκηπευτικών και να παίρνει μέτρα για τη σωστή εφαρμογή των μέτρων. Αν δεν πήρε μέτρα μέχρι σήμερα δεν πάει να πεί ότι έχασε αυτό το ανασφαίρωτο δικαίωμα - υποχρέωση. Ας μην εκνευρίζονται άδικα οι συναιτεριστές.

Αν ρίξει κανείς μιά ματιά στα στοιχεία απόσυρσης ροδακίνων και νεκταρινιών όλης της Ελλάδας θα διαπιστώσει μία αλματώδη άνοδο μετά το 1986 ενδεικτικά είναι α στοιχεία της τελευταίας τριετίας.

* Έτος	Ροδάκινα	%	Νεκταρίνια	%
1990	375.200 τόννοι	100	22.000 τόννοι	100
1991	326.431 »	87	30.885 »	140,4
1992	592.253 »	156,8	113.963 »	518

Την ίδια ανοδική πορεία σημείωσε την τελευταία τριετία και η μεταποίηση ροδακίνων ενώ αντίθετα οι ισχνές εξαγωγές νωπών είχαν μεγάλη πτώση.

Έτος	* Μεταποίηση Συμπύρηνα ροδ.		* Εξαγωγές Επιτραπ. ροδ.		Νεκταρίνια	
	ποσότητα	%	ποσότητα	%	ποσότητα	%
1990	217.900 τον.	100	54.080 τον.	100	22.243 τον.	100
1991	291.900 »	135	48.174 »	89	34.497 »	155
1992	333.200 »	154	34.268 »	63	15.442 »	69

Αυτά τα στοιχεία και μόνο θα έπρεπε να βάλλουν σε τρομερή ανησυχία τους υπευθύνους του φορέα «Μακεδονία» και αντί να επιζητούν αντιπαράθεση με τους υπηρεσιακούς παράγοντες του υπουργείου Γεωργίας θα ήταν έτοιμοι για μιά ειλικρινή και χωρίς υστε-

ροβουλίες συνεργασία μαζί τους, αν και νομίζω ότι μία συνεργασία μόνο μεταξύ τους δεν θα μπορούσε να δώσει λύσεις στο πολύπλοκο αυτό πρόβλημα.

Θα απορούν ίσως όσοι, γνωρίζουν κάπως τα πράγματα γιατί το σύστημα εγγυήσεων των οπωροκηπευτικών (παρεμβατικά μέτρα, απόσυρση κ.λ.π.) ξέφυγαν

προς το παρόν από την αναμόρφωση της κοινής αγροτικής πολιτικής, την εξήγηση θα δώσει ο παρακάτω πίνακας.

** Ποσοστά δαπανών του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.) — Τμήμα εγγυήσεων κατά τομείς το 1987.

Γαλακτοκομικά προϊόντα	22,4
Σιτηρά	18,2
Λιπαρές ουσίες (ελαιόλαδο και ελαιούχοι σπόροι)	16,5
Βόειο κρέας	9,3
Ζάχαρη	8,8
Οπωροκηπευτικά	4,2
Άλλα προϊόντα	20,6
Σύνολο	100

Ξέφυγαν χάρη στο μικρό ποσοστό με το οποίο συμμετέχουν στις δαπάνες του Ε.Γ.Τ.Ε. (ΦΕΟΓΚΑ) αλλά αν οι δαπάνες συνεχίσουν να αυξάνονται με ποσοστό 60% και 500% κάθε χρόνο πολύ γρήγορα θα προκαλέσουν την αναμόρφωση της κοινοτικής πολιτικής για τα οπωροκηπευτικά.

Αυτό ο ενδεχόμενο είναι που δημιουργεί και τις εύλογες ανησυχίες του υπουργείου Γεωργίας.

Η παραγωγή ροδακίνων και νεκταρινιών γιγαντώθηκε πολύ και πρέπει να βρεθούν τρόποι αφ' ενός για τον άμεσο περιορισμό τους σε λογικά πλαίσια και αφ' ετέρου αν αυτό είναι δυνατόν, να αυξηθεί η κατανάλωσή τους. Για παράδειγμα έχουμε την παραγωγή των συμπύρηνων ροδακίνων

** Πηγή: 17η δημοσιονομική έκθεση για το Ε.Γ.Τ.Π.Ε., τμήμα εγγυήσεων

* Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας

που υπερβαίνει τις δυνατότητές μας μεταποίησης κατά 100% και περισσότερο. Αυτή πρέπει να περιορισθεί σε μία ποσότητα 350.000 έως 380.000 τόννων συνολικά για να έχουμε την παραγωγή που μπορούν να μεταπονήσουν οι γεωργ. βιομηχανίες και ένα περιθώριο 10-20% για την κάλυψη των κινδύνων δυσμενών καιρικών συνθηκών (παγετοί, χαλαζοπτώσεις κ.λ.π.). Και όταν επιτευχθεί αυτός ο περιορισμός να ληφθούν όλα τα ανα-

γκαία μέτρα για να μην έχουμε τα ίδια.

Δεν θα προχωρήσω εδώ στην ανάλυση της παρούσας κατάστασης και των μέτρων που πρέπει να ληφθούν. Η μελέτη αυτών προτείνω να γίνει σε συνεργασία από τους υπηρεσιακούς παράγοντες του υπουργείου Γεωργίας, εκπροσώπους του φορέα εξαγωγών «Μακεδονία», εκπροσώπους των ιδιωτών εξαγωγέων, εκπροσώπους των γεωργικών βιομηχανιών, το Ινστι-

τούτο Φυλλοβόλων Δένδρων και τους καθηγητές δενδροκομίας και γεωργικής οικονομίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης. Επίσης προτείνω αυτή η συνεργασία μετά το τέλος της μελέτης να πάρει μόνιμη μορφή γιατί στόχος όλων όσους προανέφερα είναι, τα Ελληνικά ροδάκινα να πάρουν μία καλύτερη θέση τόσο στην εξωτερική όσο και στην εσωτερική αγορά και να βελτιώσουν την οικονομία του γεωργού.

Η γυναίκα στον Κινηματογράφο

• συνέχεια από την σελίδα 91

αρκετά χρόνια στη δεκαετία του '70 ήταν αρκετά δύσκολο να βρεθούν πέντε υποψήφιοι για Όσκαρ Α' γυναικείου ρόλου. Δεύτεροι οικιαστικά προτεινόταν στην κατηγορία του πρώτου (όπως αυτός της Λουίζ Φλέτσερ στη Φωλιά του Κούκου, που κέρδισε άλλωστε και το βραβείο). Εκείνη την εποχή προτάθηκαν για Όσκαρ οι περισσότερες Ευρωπαϊκές ηθοποιοί από κάθε άλλη φορά και σίγουρα γι' αυτό δεν έφταγε η κοσμιολογική διάθεση της Ακαδημίας.

Τελευταία η θέση της γυναίκας στην κινηματογραφική Βιομηχανία δεν είναι αυτή που ήταν παλιότερα.

Γι'αυτό υπάρχουν πολλές γυναίκες σκηνοθέτιδες, σεναριογράφοι, παραγωγοί, ακόμα και executives των στούντιο.

Μια σειρά από ταινίες με γυναικείους ρόλους, κάνουν μεγάλες επιτυχίες. Η Σιωπή των Αμνών, Το Θέλημα και Λουζ, το «Ghost» το «Πράσινοι Τηχανιπέ: Ντοκιμέντες».

Μήπως λοιπόν μ' αυτόν το τρόπο οι γυναίκες παίρνουν την εκδικητή τους;

Ας μη διαστούμε. Θα λέγαμε απλώς ότι οι γυναίκες θα πρέπει να αποδείξουν πολύ περισσότερο από τους άνδρες, ότι μπορούν να κάνουν ταινίες που να διαπνέονται από τη γυναικεία φιλοσοφία και προπαντός να γίνουν μεγάλες επιτυχίες, γιατί δυστυχώς έτσι μπορούν να αλλάξουν νοοτροπίες.

Βιβλιογραφία

1. «Η γυναίκα στον κινηματογράφο» Ν. Κολοβός Εκδ. Αιγόκερος 1989

2. «Το κωμικό στον κινηματογράφο» Ν. Κολοβός. Περιοδικό «ΘΕΑΤΡΟΝ» Τεύχος εκτός σειράς σελ. 37-41

3. «Οι ισχυρές γυναίκες του Χόλλυγουντ» Γιώργος Κρασσακόπουλος. Περιοδικό «ΣΙΝΕΜΑ» Τεύχος 26 σελ. 91-94

4. «Τα καρίσιμα που πάνε παντού» Άρης Μαλανδράκης. Περιοδικό «ΣΙΝΕΜΑ» Τεύχος 6' σελ. 69-73

5. «Οι γυναίκες του Χίτσκοκ» Μπάμπης Ακτσόγλου Περιοδικό «ΣΙΝΕΜΑ» Τεύχος 15 σελ. 73-79

6. «Στο κατώφλι του τρόμου» του Θωμά Ανταρά Περιοδικό «ΘΕΑΤΡΟΝ» Τεύχος 42, σελ. 59-62

7. «Psycho Killers» του Ραμπύ Έκισελ

Περιοδικό Σινεμά Τεύχος 19, σελ. 67-78.

Η Γιορτή του Ολοκαυτώματος

Στις 25.4.1993 Κυριακή του Θωμά η Νάουσα γιόρτασε το Ολοκαύτωμά της το 1822.

Από την Τρίτη 20.4.1993 μέχρι και το Σάββατο διοργανώθηκαν πολλές εκδηλώσεις στο δημοτικό θέατρο, που περιλάμβαναν θεατρική παράσταση από το Π.Κ.Ν. με τους «Μικροαστούς» του Γκόρκι, έκθεση ζωγραφικής των μαθητών του εικαστικού τμήματος του Πολ. Κέντρου Νάουσας, παραδοσιακούς χορούς και παράσταση από το Πειραματικό Γυμνάσιο Καθάλας με το έργο του συμπολίτη Χρήστου Μπανταντζή «Ολοκαύτωμα»

Οι πανηγυρικές εκδηλώσεις έκλεισαν την Κυριακή με την παρέλαση και την καθιερωμένη δεξίωση.

Την κυβέρνηση εκπροσώπησε ο υπουργός εθνικής άμυνας κ. Ιωάννης Βαρβιτσιώτης και την αξιωματική αντιπολίτευση ο κ. Πεπονής.

Τον Πανηγυρικό της ημέρας εκφώνησε ο δήμαρχος Νάουσας κ. Γιώργος Πολάκης, αποσπάσματα του οποίου παραθέτουμε.

«...Ο αριθμός των τότε σφαγέντων ή απαγχονισθέντων Ναουσαίων ακριδώς ορίζεται στο παρακάτω έγγραφο του Αρχείου Ιεροδικείου Βεροίας. Διαταγή του Μαμέτ Εμίν (Εμίρ Λαμπιούτ) πασά, περί τελέσεως δοξαλογίας και πανηγύρεως υπό των πιστών επί τη πτώσει της Ναούσης.

Ψάξα της παρούσης υψηλής ημών διαταγής σπεύδαμεν να γνωρίσωμεν εις υμάς πάντας ότι οι άπιστοι και κατηραμένοι κάτακοι της πόλεως Ναούσης και των των πόριξ χωρίων, ως γνωστόν, κατόπιν προμελετημένης γενικής συννενοήσεως ενυθύντες απειρώθησαν

προς 2 περίπου μηνών και ύψωσαν την σημαίαν της επαναστάσεως και ούτω κατώρθωσαν και ενέσπειραν την αναρχίαν και τον τρόμον καθ' άπαντα την περιφέρειαν του Καζά εξαναγκάσαντές με εν τέλει, όπως επιστρατεύσω αυτοπροσώπως κατ' αυτών εκ Θεσ)ώνικης επί κεφαλής πολυαριθμού στρατού Μουσουλμάνων πιστών. Κατωρθώθη και συνελήφθησαν πλέον των 2.000 άπιστων, κατ' των οποίων εφηρημόθησαν άμέσως και αμειλίχτως τα παραγγέλματα του ιερού Φετβά, ήτοι άπαντες μεν ούτοι απηγχονίσθησαν ή θανατώθησαν δια της σπάθης παραδύσαντες τας ββελουράς

ψυχάς των εις την κόλασιν, αι γυναικές και τα τέκνα των εξηνδραποδίσθησαν, οι περιουσίαι των διενεμήθησαν μεταξύ των μουσουλμάνων στρατιωτών, αι δε εστίαί των κατεστράφησαν παραδοθείσαι εις το πυρ και την τέφραν». Το ντοκοφιέντο αυτό δείχνει το μέγεθος της ανθρωποθυσίας της μεγάλης σφαγής. Οι οδηγούμενοι στο θάνατο βρωτιώντουσαν κατ' αρχάς για το όνομά τους, την γλώσσιαν τους, τα επάγγελά τους και ακόμα αν γνωρίζουν κρυμμένα χρήματα και πράγματα και τελευταία αν θέλουν να εξαιώσουν δεχόμενοι τον Ισλαμισμό. Στην άρνησή τους παραδίδονται άμέσως στους δημίους που τους απογύμνωσαν και τους αποκεφάλιζαν. Στην κατάπαυση της άγριας ανθρωποσφαγής συνετέλεσε το ε-
πής:

Κάποιος βράπτης ονομαζόμενος Νίκος Κοκοβίτης μόλις αποκεφαλίσθηκε σηκώθηκε και άρχισε να βαδίζει προς την σκηνή του στραταρχή και μετά, αλλάζοντας κατεύθυνση, υπερπήδησε κάποιο αύλακα και προχωρούσε προς την γέφυρα, οπότε κάποιος αλβανός τον άγγιξε και έπεσε. Το γεγονός αυτό θεωρήθηκε από τους τούρκους κακό σημάδι και σταμάτησε η σφαγή.

Τα παθήματα αυτά έγιναν τότε παρομοιωδή και τον φόβο αυτών επέσειε ο Δημήτριος Υψηλάντης για να εξάψει την προθυμία των Νησιωτών λέγοντας προς αυτούς την 21 Αυγούστου 1822 «Γνωρίζετε ότι μήτε πλούτος, μήτε κτήματα, μήτε υπάρχοντα δεν εξισούνται με την ελευθερίαν, με την ζωή των γυναικίων και των παιδιών σας. Έχετε προ οφθαλμών τα θλιβερά παραδείγματα των δυσχερεστάτων αδελφών μας, Χίων, Κασσανδρινών, Νισουστινών και άλλων, δια τα οποία ανατριχιάζετε βέβαια οσάκις τα αναλογίζεσθε».

Σύμβολο και σημαία του Ελληνισμού να γίνει ο Μεγαλέξανδρος

Πιστεύοντας ότι το θέατρο καλλιεργεί, ευαισθητοποιεί, διασκεδάζει σωστά τους ανθρώπους, αλλά κύρια διδάσκει και ποιεί ήθος η Διεύθυνση του Σχολείου μας σε συνεργασία με τους καθηγητές και το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων δημιούργησε θεατρική ομάδα και προχώρησε στο δύσκολο εγχείρημα να παρουσιάσει το ποιητικό δράμα του συμπολίτη συγγραφέα Κώστα Κόλλα «ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ιστορία και θρύλος».

Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές απέκτησαν την εμπειρία της θεατρικής δουλειάς, έγιναν μέλη μιάς ομάδας που δούλεψε συλλογικά με κεινό στόχο και ταυτόχρονα γνώρισαν με τρόπο άμεσο και δημιουργικό την μορφή της μεγαλύτερης ιστορικής φυσιογνωμίας όλων των αιώνων, του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ευχαριστούμε τον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, τον Δήμο της Νάουσας και το Πολιτιστικό Κέντρο για την συμπαράστασή τους και όλους όσους αγκάλιασαν με αγάπη αυτήν την προσπάθεια και βοήθησαν για την πραγματοποίηση αυτής της παράστασης.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ Τ.Ε.Λ.

Μέσα στο σημερινό χάος των αμφιβολιών αξιών, των ανιστόρητων διεκδικήσεων, των υπερπόντιων Μακαβελικών επεμβάσεων, των απροκάλυπτα Ευρωπαϊκών χτυπημάτων και των πρόσφατων εξ' Ανατολών αβλιωτίσεων, η Ελλάδα βλέπει τον κόσμο να όρχεται ανάποδα και τα πόδια να σηκώνονται να χτυπήσουν το κεφάλι...

Ένας αιμαδικός Ιστορικός βιαχμός συντελείται μπροστά στα έκπληκτα μάτια του Ελληνισμού... που σέρνεται πισθάγκωνα δεμένος από τους βιαστές στη γωνιά... Μόνοι και σ' αυτόν τον αγώνα. Μόνοι, απελπιστικά μόνοι οι Έλληνες, ζητιανεύουμε την Ιστορία μας, ζητιανεύουμε τα σύνορά μας, ζητιανεύουμε τον πολιτισμό μας, από τους «Μήδους» του 2000, που ολό-

γυρά τους ζητούν «γην και ύδωρ».

Από πού να πιαστείς; Πού να ακουμπήσεις; ποιόν να ρωτήσεις; και από ποιόν απάντηση να πάρεις στο δικό σου αθώο «ΓΙΑΤΙ»; Από που-

θενά! Από πουθενά μίην ζητιανέψετε χάρην Έλληνες Μακεδόνες! Πέστε πως είστε μόνοι, κατάλιονοι. Ή μόνο τον εαυτό σας. Μόνοι, λίγο πριν τα έσχατα όρια.

Γι' αυτό τώρα, σκύψτε και αφουγκραστήστε την ψυχή σας, αφουγκραστήστε και ακούστε: Ναι, είναι καλπασιός αυτό που ακούτε

Του Κώστα Κόλλα

καθάρια να καλπάζει στη ψυχή σας. Είναι ο ΜΕΓΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ καθάλα στον Βουκεφάλα που επιστρέφει! Για να σώσει πάλι τους Έλληνες, για μία Ελλάδα πέρα από εποχές, μία Ελλάδα χωρίς σύνορα, απίστευτα μεγάλη.

Είναι αυτός, ο ένοπλος φιλόσοφος, ο μεγαλύτερος Έλληνας όλων των εποχών, είναι αυτός που στη μορφή του καταστάλαξε η δημιουρ-

γική δύναμη της φυλής και έγινε το χηλιοαπόσταγμα της, είναι αυτός, ο αιώνια ονειροπόλος νέος, είναι αυτός, που δεν μας τον δίδαξαν στα σχολεία σε όλη την ασύληπτη έκταση και την μεγαλοσύνη του.

Είναι αυτός που δεν τον έκαμαν σιγμαία και σύμβολο αγαπημένο, αυτός, που δεν τον έκαμαν εξάμετρον σάριζα στα χέρια του Ελληνιστικού, είναι αυτός, που από την ψυχή του δεν μας απόσταξαν το σνειροπόλημά του, το μεράκι του να ξεπερνά τα όρια, την απόφασή του να μὴν νικηθεί από καμία αναποδιά κι από κανέναν, να αδιαφορεί από οποιαδήποτε στέρηση, και να μὴν παραδέχεται την υπεροχή κανενός.

Είναι αυτός, που τρεις χιλιάδες χρόνια μετά, στις ΒΑΚΤΡΙΑΝΕΣ πέρα, τον περιμένουν ακόμα σαν Θεό να ξανακονιάσει δικαιοσύνη! Τον Μεγαλέξανδρο τον δικό μας και του κόσμου όλου! Που δεν σταμάτησε ποτέ τον καλπασμό του, μόνο που εμείς, οι δικοί του είχαμε κλείσει τ' αυτιά να μὴν ακούμε! Τώρα που ο σκοταδισμός πάνω στον σκοταδισμό, και το φέμα πάνω στο φέμα μας κυκλώνουν, ας γίνουμε πάλι «οι Εταίροι του» και ας τραβήξουμε μαζί! του.

Αυτός ήταν πάντα μαζί μας. Ας καλπάζουμε τώρα δίπλα του όπως είμασταν τότε, μία χούφτα ένοπλοι ονειροπόλοι, ας ξαναβρούμε τον χαμένο εαυτό μας, ας τον κάνουμε ν' αξίζει, και με τον Μεγαλέξανδρο να απλώσουμε την Ελλάδα παντού! Με τον Πολιτισμό μας! Χωρίς κόμπλεξ και μικρότητες. Και άστε τους άλλους να ορισθθούν σε χάρτες...

Δεν μπαρούν να δάλουν σύνορα στο φώς! Γιατί ΦΩΣ είναι ο Ελληνικός ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. Μόνο να τον καθαρίσουμε από τα βρώμικα και ψεύτικα δικά μας και ξένα, και θα λάμπει απόφως το χρυσάφι του.

Κι αν κάποιος με μία δική μας λέξη, με ένα έσχατο νομίζουν πως μπορεί να είναι κάποιος, άστε τους να το νομίζουν...

Μια χούφτα γυμνοί είναι που κλέβουν ένα ρούχο να σκεπάσουν την γύμνια τους. Κάποιοι που άνα-

ψαν καρδί δίπλα στον ήλιο, να σκεπάσουν την λάμπη του. Εμείς φτάνει να μπορούμε να ονειρευόμαστε τα μεγάλα και να πράττουμε τα μεγάλα. Όπως αυτός!

Εμείς ας χαράξουμε την μορφή του πάνω στις ΑΕΓΚΟ και το ΓΑΛΑΖΙΟ της σημαίας, σαν σύμβολο δύναμης, πολιτισμού και ακατάλυτης ιστορικής συνέχειας, κι ας την απλώσουμε να κικιτιάσει στον κόσμο όλο!

Για να θυμίζουμε στους «Μήδους» τωρινούς και μελλοντικούς, να τους θυμίζουμε σκληρά και ανυπελήθητα κάθε φορά, πόσο τραγικά ανύπαρκτοι ήταν, όταν εμείς είμασταν παντού! Εμείς οι Έλληνες ΜΑΚΕΔΟΝΟΙ, η ΚΑΡΔΙΑ ενός άσπεδου Κόσμου.

Η Ιφιγένεια στη χώρα των Ταύρων

Με κολακευτικές φράσεις όπως: «Θεατρική έκπληξη», «όλα ήταν άψογα», «άρτια», «άρτια παράσταση», «το τόλμημα που πέτυχε», «παράσταση επιπέδου», «ήταν όλοι τους υπέροχοι», «μεγάλη επιτυχία», «εντυπωσιακή παράσταση», «προσεχόμενη και αυστηρή σκηνοθεσία», «εντυπωσιακά τα σκηνικά και τα κοστούμια», «καταπληκτική η μουσική», εκφράστηκε ο τοπικός τύπος, αλλά και κάποιες μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες των κέντρων (ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, «ΓΑ ΝΕΑ», «ΤΟ ΕΘΝΟΣ»), για την παράσταση της τραγωδίας του Ευριπίδη «Η ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ» που προσφέρθηκε στο θεατρόφυλο κοινό της πόλης μας από τους μαθητές του Α' Γυμνασίου.

Τα σχόλια του περιοδικού μας περιττεύουν.

Ο κ. Χρήστος Μπαταντζής, που διδάξε, σκηνοθέτησε και συντόνισε επί μέρους τσιμείς της παράστασης (μάς είπε: Χωρίς να είμαι εκπαιδευτικός, υποστηρίζω απόλυτα την σύγχρονη απαίτηση για ένα άνοιγμα της σχολικής πράξης προς τη ζωή, πράγματα που μπορεί να ικανοποιηθεί αποτελεσματικά με την παροχή θεατρικής παιδείας στα σχολεία. Και αν αυτή η παιδεία δασθεί στον λόγο των μεγάλων τραγικών ποιητών της αρχαιότητας, τότε το ζητούμενο άνοιγμα είναι δυνατόν να γίνει, σίγουρα, πραγματικότητα).

Είναι γνωστό πως, τόσο από την Αθηναϊκή Δημοκρατία, την σύγχρονη των τριών μεγάλων τραγικών, όσο και από τους σχεδιαστές της νεοελληνικής σχολικής αγωγής, ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ που αξιοποίησε θαυμάσια την ομορφιά μυθι-

κή παράδοση και υπηρετήθηκε από την θεατρική πράξη στο θέατρο του δού αιώνα, θεωρήθηκε «ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΜΕΡΟΣ ΜΕΓΑΛΟ».

Με τη διδασκαλία επί σκηνής του αρχαίου δράματος, οι μαθητές μπορούν ευκολότερα να συνιλάδουν το εκπαιδευτικό μήνυμα του δραματουργού (μέσα από τη δράση των μορφών ζωής που παρουσιάζει το έργο, να γνωρίζουν τον άνθρωπο μέσα από τη σύγκριση χαρακτήρων, κι' ακόμα να καλλιεργηθούν αισθητικά, δηλαδή να αποκτήσουν αξιολογικά κριτήρια που θα τους καταστήσουν ευαίσθητους αποδέκτες εκδηλώσεων του ωραίου όπου το συναντήσουν.

Διακατεχόμενος απ' αυτές τις σκέψεις, πρόθυμα δέχτηκα, όταν μου ζητήθηκε από τους μαθητές του Α' Γυμνασίου της Νάουσας, να βοηθήσω στο επιχειρούμενο ανέδρασμα θεατρικού έργου, επιμένοντας το έργο αυτό να είναι κάποια αρχαία τραγωδία προσετή στα παιδιά

αυτής της ηλικίας.

Ένας επί πλέον λόγος για την επιλογή μου αυτή ήταν και ο δημιουργημένος «μύθος», που έχουν ενσπνριστεί όλοι σχεδόν οι νεοέλληνες πως η τραγωδία δεν είναι για όλους, αλλά μονάχα για κάποια πνευματική ελίτ. Για να εξαλειφθεί αυτή η πλάνη πρέπει να δοθεί η ευκαιρία, σε ευρύτερη κλίμακα, στον κόσμο, να αρχίσει να παρακολουθεί τέτοιες παραστάσεις και στα παιδιά από νεαρότερες ηλικίες, μέσα στα όρια της ανωλήπτικής τους ικανότητας, να αρχίσουν να ασχολούνται με το αρχαίο δράμα, έτσι ώστε απ' αυτήν κιόλας την ηλικία να διαπιστώνουν ότι η τραγωδία είναι για όλο τον κόσμο, ότι αφορά όλους τους ανθρώπους.

Ο προσεχτικός, καλοπροαίρετος και με ανοιχτό νου θεατής, κατά την παρακολούθηση μιάς και μόνο παράστασης αρχαίου δράματος, εύκολα μπορεί να διαπιστώσει πως η τραγωδία στο μύθο της, κατ' αρ-

χάς, είναι πολύ απλή. Στις καταστάσεις της είναι καθαρή και στις συγκρούσεις της έντονη. Όταν μάλιστα είναι και σωστά μεταφρασμένη οι εκφράσεις της είναι καθαρά λαϊκές. Η μόνη δυσκολία που, ίσως, υπάρχει είναι η αναφορά σε μύθους του παραλόγου που ο σημερινός θεατής αγνοεί.

Δουλεύοντας την τραγωδία που τελικά επιλέχτηκε, την όμορφη και

νεανική τραγωδία του Ευριπίδη «Η ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ», από την θαυμάσια και αξεπέραστη μετάφραση του αείμνηστου Θεσσαλονικιού Γιώργου Ιωάννου, προσπάθησα, μιά που η παράσταση χτιζόνταν από παιδιά και είχε σαν κύριους αποδέκτες και πάλι παιδιά, να αναδείξω το στοιχείο της περιπέτειας που είναι αρκετά έντονο σ' αυτό το έργο και να αξιοποιή-

σω τον θαυματικό χαρακτήρα της τραγωδίας αυτής. Πρώτιστη φροντίδα μου ήταν, φυσικά, να εκφωνηθεί σωστά ο ποιητικός λόγος του Ευριπίδη, πράγμα που μετά από μια δίμηνη προσπάθεια, έγινε ως ένα σημείο κατορθωτό. Καταβλήθηκε επίσης προσπάθεια ο χορός που στην τραγωδία αυτή είναι άμεσα συνδεδεμένος με τη δράση, να λειτουργήσει δραματικά και όχι σαν «θεατής» ή σαν διακοσμητικό στοιχείο. Τέλος, αποφεύχθηκαν συστηματικά οι σκηνοθετικές καινοτομίες, που δικαιώνονται μόνο αν αποδοθούν κάτω από το ίδιο ερμηνευτικό πρόγραμμα που ο σκηνοθέτης είδε το έργο που δούλεψε, ή και από το προσωπικό εικαστικό ύψος του.

Ομιολογώ ότι: πολύ θα ήθελα να καταφύγω κι εγώ σε κάποιους νεοτερισμούς, αλλά εδώ είχα να κάνω με παιδιά που για πρώτη φορά έρχονταν σε επαφή με την αρχαία τραγωδία και καλό θα ήταν, για να αποφευχθεί η σύγχυση, η σκηνοθετική αντίληψη να ήταν πιά κοντά σε ένα κοινό παραδεκτό ερμηνευτικό ύψος.

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Δουλεύοντας για την «Ιφιγένεια»

(Με αφορμή το ανέδασμα της τραγωδίας του Ευριπίδη «Ιφιγένεια στη χώρα των Ταύρων», από το 1^ο Γυμνάσιο Νάουσας

Σημείωμα του αρχιτέκτονα Αλεξάνδρου Οικονόμου, σκηνογράφου και ενδυματολόγου της παράστασης

Ο λόγος στο αρχαίο δράμα έχει από μόνος του τέτοια δύναμη που είναι αρκετός για ν' αναδειχθεί η αξία των γιγάντιων αυτών δημιουργ-

γημάτων του ανθρώπινου νου, πραγματικής πανανθρώπινης κληρονομιάς. Ωστόσο, τα έργα των μεγάλων μας τραγικών ποιητών δεν παύουν

να γράφτηκαν για το θέατρο, για να παιχτούν στη σκηνή, να γίνουν δηλαδή αντικείμενο όχι μόνο ανάγνωσης ή ακρόασης, αλλά και θέασης. Το θέαμα λοιπόν είναι συνηφασμένο με την υψηλή αυτή μορφή θεάτρου, και αποτελεί πραγματικά πρόκληση για τους σκηνογράφους

και ενδυματολόγους όλου του κόσμου, οι οποίοι έχουν να επιδείξουν πλούσιο προσληπτικισμό πάνω σ' αυτό, και σημαντικότερες δουλειές, από τις πιο κλασικές μέχρι τις πιο πρωτοποριακές και ακραίες.

Το πρόβλημα που έπρεπε ν' αντιμετωπισθεί στην περίπτωση της «Ιφιγένειας στη χώρα των Ταύρων» που επέλεξαν τα παιδιά, ήταν τα ίδια τα παιδιά, που λόγω ηλικίας, για πρώτη φορά θα έρχονταν σ' επαφή με το αρχαίο θέατρο, είτε εμπνεύοντας τους ρόλους και τα χορικά, είτε παρακολουθώντας την παράσταση ως θεατές. Η σκηνογραφία λοιπόν και η ενδυματολογία θα έπρεπε να διευκολύνουν όσο γίνεται περισσότερο αυτήν την πρώτη επαφή, ανοίγοντας ταυτόχρονα κάποιες προοπτικές για παραπέρα αναζητήσεις των παιδιών στον χώρο του αρχαίου δράματος. Έτσι, μελετήθηκε και κατασκευάστηκε μια σχετικά «εικονογραφική» σκηνογραφία, με αρχαϊκά στοιχεία, που παραπέμπουν σε μια «βάρβαρη» χώρα, όπως η χώρα των Ταύρων, όπου διαδραματίζεται το έργο με το ναό της θεάς ν' απεικονίζεται ως ένα κυκλώπειο οικοδόμημα με μισογκραμιαμένες κολώνες, και το κόκκινο ύφασμα στην κορυφή να συμβολίζει το αίμα από τις θάρσαρικές ανθρωποθυσίες που τελούνταν εκεί. Ρεαλισμός λοιπόν, σε συνδυασμό με εύκολα αναγνωρίσιμους συμβολισμούς.

Με ανάλογο σκεπτικό σχεδιάστηκαν και τα κοστούμια της παράστασης. Τα μιν γυναικεία του Χορού, λιτά, με αναφίρες στις ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες, όπως και τα κοστούμια του Ορέστη και Πυλάδη. Αντίθετα, οι στολές των «Ταυρών», χωρίς να παραπέμπουν σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, έχουν στοιχεία σαφώς εξωελληνικά, που αναγνωρίζονται εύκολα, και συντελούν στον τονισμό της αντίθεσης των δυο πολιτισμών που συγκρούονται στο έργο. Ιδιαίτερα μελετήθηκε το κοστούμι της κεντρικής ηρωίδας, της Ιφιγένειας, και έγινε προσπάθεια να συνδυαστούν αφενός το ελληνικό στοιχείο της καταγωγής της Ιφιγένειας και αφετέρου το στοιχείο του λειτουργήμα-

τός της, ως ιέρειας της θεάς στη θάρσαρική χώρα. Το αποτέλεσμα, εσωτερική λιτότητα, με φανταχτερά εξωτερικά γνωρίσματα, που παίζουν συστατικό ρόλο στην εξέλιξη της παράστασης.

Θα πρέπει εδώ να επισημανθούν τόσο το ανοιχτό πνεύμα και η απλοχεριά με την οποία ο Σύλλογος Γονέων του Γυμνασίου αντιμετώπισε το όλο εγχείρημα από οικονομικής πλευράς, όσο και η δεξιοτεχνική κατασκευή των κοστούμιών από την Ελένη Ανδροκκίδου, η οποία αφομοιώνοντας το πνεύμα των σχεδίων, το υλοποίησε δημιουργικά στην πράξη, με εξαιρετικά λιτά μέσα, πετυχαίνοντας αξιολογώτα αποτελέσματα.

Νάνουσα Μάτος 1993

Πολιτιστικές εκδηλώσεις

A. Οι Πρόσκοποι για το περιβάλλον.

Στα πλαίσια της Παγκόσμιας Εξόρμησης του Σόγιατος Ελλήνων Προσκόπων με θέμα «Κοντά στη Φύση» η Περιφερειακή Εφορεία Προσκόπων Ημαθίας, ξεκίνησε μια

ρεία, ξεκίνησε ένα πρόγραμμα δενδροφυτεύσεων, καθαρισμού και ευπρεπισμού χώρων αναψυχής και συντηρήσεως διαφόρων κοινόχρηστων χώρων.

Του Γιάννη Καρατσιώλη

καμπάνια ενημέρωσης του κοινού, αλλά και δράσης των Προσκόπων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Σε συνεργασία με διάφορους φο-

Το πρόγραμμα αυτό θα διαρκέσει όλο το χρόνο και θα το υλοποιήσουν τα επί μέρους συστήματα προσκόπων, δασοπροσκόπων και αεροπροσκόπων σε συνεργασία με τις δημόσιες αρχές, την τοπική αυτοδιοίκηση και διάφορους πολιτιστικούς και εξωχριστιανικούς συλλόγους.

B. Διημερίδα για το μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου

Με μεγάλη επιτυχία και με συνδιοργανωτές την Ιερά Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης και τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας, πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ημαθίας, διημερίδα για το Μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βεροίας) στις 27-28 Μαρτίου 1993.

Τα ενδιαφέροντα από ιστορική και θρησκευτική πλευρά, θέματα ανέπτυξαν ειδικοί επιστήμονες, ενώ χαιρετισμούς απεύθυναν ο Σεβ. Μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης κ.κ. Παύλος και ο ιστορικός και συνεργάτης της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ κ. Γιώργος Χιονίδης.

Μεταξύ των θεμάτων ξεχωρί-

ζουν: Βασ. Φανουργάκη (καθηγήτριά του Παν. Θεολογίας) «Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμής στη Μονή Τιμίου Προδρόμου και το βασικό μήνυμά της Θεολογίας του ΙΔ' αιώνα Μοναχού Προφύριου Συμωνοπετρίτη «Μεγάλοι Γέροντες της Σκήτης». Σωτ. Κίτσα (προϊσταμένου 11ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Βεροίας): «Ο Βυζαντινός Μοναχισμός στον μέσο ρου του Αλιάκμονα». Παύλου Πυρινού (λυκειάρχης) «Ανέκδοτα στοιχεία για τη Μονή Τιμίου Προδρόμου - Σκήτη Βεροίας (1825 - 1922)». Δημ. Παπάζη (θεολόγος): «Η Διοίκηση της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας».

Εκδόσεις

Εκδόθηκε σε καλαίσθητο διβλίο γράκι η ομιλία του ιστορικού και συνεργάτη της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ Γιώργου Χιονίδη με τίτλο «Η μια και μοναδική Μακεδονία», που εκδόθηκε στο Abtwil της Ελβετίας στις 12.12.1992.

Ο συγγραφέας προσκαλεσμένο της «Επιτροπής για τη Μακεδονία» των Ελλήνων της Ελβετίας έδωσε διάλεξη με το προαναφερόμενο θέμα, αναφέροντας πλήθος ιστορικών επιχειρημάτων. Το κείμενο της ομιλίας δημοσιεύθηκε και στην «Ρωμιούσση», που είναι τριμηνιαία έκδοση των Ελλήνων μεταναστών Ελβετίας και Λιχτενστάιν.

Στο βιβλίο μετά τα προλογούμενα του συγγραφέα, ακολουθεί προσφώνηση του πρωτοπρεσβύτερου κ. Γεωργίου Παπαδέλλη, καθηγητή και μέλους της «επιτροπής για την Μακεδονία» των Ελλήνων της Ελβετίας.

Το κείμενο συνοδεύεται και από φωτογραφίες του συλλογητηρίου για τη Μακεδονία που έγινε στο Ζυρίχη, καθώς και από τις εκδόσεις που έγιναν κατά τη διάρκεια της ομιλίας.

Γενικά πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα αναφορά και κριτική των απόψεων των Σκοπευακάν και της Ελλάδος για τη Μακεδονία και «Μακεδονικό».

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας